

Inhoud

Dankwoord	p. 3
Inleiding	p. 4
Korte uitleg bij het abdijsarchief	p. 9
<u>Hoofdstuk 1: Ontstaansgeschiedenis van de Sint-Sixtusabdij</u>	p. 13
1. Vroegere stichtingen	p. 13
2. De huidige abdij	p. 14
3. De orde der trappisten	p. 17
<u>Hoofdstuk 2: Vorming van de frontlinie in West-Vlaanderen</u> <u> en de ligging van de Sint-Sixtusabdij in onbezet België</u>	p. 20
1. Van mobiele oorlog naar frontoorlog	p. 20
2. Situering van de Sint-Sixtusabdij tijdens '14-'18: Ver van het lawaai der wereld?	p. 23
<u>Hoofdstuk 3: 'Tussen het krijgsgewoel en de soldaten te zitten, is precies het leven niet dat een trappist moet leiden'</u>	p. 26
1. 'Zullen wij rustig in onze eenzaamheid kunnen blijven?' augustus - september 1914	p. 26
2. Gasten van de abdij: vluchtelingen	p. 29
2.1. Hoeveel, wanneer en voor hoelang	p. 29
2.2. 'Ons herbergzaam Sint-Sixtus klooster'	p. 33
2.3. Personnes religieuses et personnes laïques	p. 35
2.4. Onderdak voor wezen en andere 'Kinderen van den Yzer'	p. 38
2.5. Ongenode gasten: vrouwen in de kloostergebouwen	p. 41
2.6. Het her- en verbergen van waardevolle voorwerpen	p. 42
3. Gasten van de abdij: militairen	p. 44
3.1. Les poilus (november '14 – juni '15)	p. 44
3.2. Tommies (juli '15 – maart '18)	p. 50
3.2.1. <i>Law and order</i>	p. 51
3.2.2. <i>Private 2779</i>	p. 53
3.2.3. <i>(Een andere) godsdienst</i>	p. 55
3.2.4. <i>Koningen, bier en spelen</i>	p. 58
3.2.5. <i>En de oorlog, die woedde verder</i>	p. 62
3.3. Spahi's, zouaven en coolies	p. 64

3.4. Belgische soldaten (maart – oktober '18)	p. 67
4. Gasten over de abdij: een balans	p. 72
<u>Hoofdstuk 4: Monniken in (en) de wijde wereld</u>	p. 76
1. Wapenbroeders	p. 76
2. Ludovicus-Maria De Cleyn, monnik-spion?	p. 91
3. Toch nog vluchten	p. 95
<u>Hoofdstuk 5: Geloven in tijden van oorlog</u>	p. 98
1. 'Hemelse bondgenoten'	p. 98
2. Vredeswerk is Godswerk, de oorlog ook	p. 102
3. Paus versus kardinaal	p. 107
4. De kerkgang	p. 110
5. Zedenbederf en zedenpreken	p. 112
6. 'The men of faith must adjust to the war, since the reverse was impossible'	p. 114
6.1. In de abdij...	p. 114
6.2. ... en buiten de abdijsmuren	p. 116
6.3. Een monastiek netwerk	p. 119
<u>Hoofdstuk 6: Naweeën van een wereldoorlog</u>	p. 122
Besluit	p. 128
Bijlage	p. 132
Bibliografie	p. 146

Dankwoord

Allereerst dien ik hieronder de monniken van de Sint-Sixtusabdij te bedanken, in het bijzonder broeder-archivaris Johannes en zijn voorganger broeder Alfons. Zonder hun medewerking en vooral toestemming om van het abdijsarchief gebruik te maken, zou deze scriptie nu niet voor u liggen¹. Bovendien kon ik hen ook steeds lastigvallen met vragen in verband met het monastieke leven. Om zaken die eerder op het militaire betrekking hadden verduidelijkt te zien, was het documentatiecentrum van het In Flanders Fields-museum te Ieper dan weer de uitgelezen plaats. Dank voor het probleemloos kunnen consulteren van literatuur en andere documenten aldaar, alsook de hulp en tips van de medewerkers in dit centrum. Vanzelfsprekend gaat mijn dank ook uit naar professor Dewever, mijn promotor, die ik indien nodig steeds met mijn vragen lastig kon vallen. In het bijzonder wil ik hierbij ook de gastles van Sophie de Schaepdrijver vermelden, die professor Dewever voor mij en andere scribenten organiseerde. Ze bood een leerrijke kijk op de Eerste Wereldoorlog in al zijn facetten en verschillende elementen die hier werden vermeld heb ik in deze scriptie opgepikt. Tot slot richt ik dit dankbetoon tot alle andere personen die ik hier vergeet te noemen maar die toch op een of andere manier een steun en of inspiratie waren bij het tot stand komen van dit werk.

---

¹ Laat ik deze eerste voetnoot aangrijpen om, op vraag van de monniken, te vermelden dat alle hier gebruikte afbeeldingen uit dit archief eigendom zijn en blijven van de Sint-Sixtusabdij.

Inleiding

Op 13 september 1914 trokken een driehonderdtal Duitse uhlanen (verkenner te paard) voorbij Westvleteren. Een wegwijzer met daarop 'Sint-Sixtusabdij' deed hen even halt houden. Maar na raadpleging van hun stafkaarten en de conclusie 'het staat er niet op', besloten ze de weg die het bordje gebod in te slaan toch maar links te laten liggen. Al gauw echter zouden de Duitse cartografen wat extra werk krijgen: de Sint-Sixtusabdij werd omgetoverd tot kazerne, vlakbij werd een heus station uit de grond gestampt en ook rond de kloostergebouwen vonden vele honderden geallieerde soldaten een onderkomen in tent of barak. Van een blinde vlek op hun legerkaarten werd het gehucht Sint-Sixtus, ook wel de paterswijk genoemd, een uitgelezen doelwit voor het Duitse langeafstandsgeschut en de *tauben* (bijnaam die de vliegtuigen van de oosterbuur kregen). Dat Sint-Sixtus in 1914 letterlijk op de kaart werd gezet, is maar één golfje van de impact die de Eerste Wereldoorlog op de abdij heeft gehad. Het is deze impact die ik in de komende bladzijden zo uitgebreid mogelijk zal trachten te beschrijven.

De 'Grote Oorlog' vormde natuurlijk al het onderwerp van menig scriptie en ander historiografisch werk. Toch meen ik dat de gebeurtenissen in en rond de abdij een uniek verhaal vormen dat het waard is verteld te worden en dat een wat aparte aanvulling is op de schier onuitputtelijke stroom publicaties die de Eerste Wereldoorlog – al dan niet omgezet in jaartallen – in hun titel dragen. Tenslotte kan elke stad, elk dorp en elke persoon die ze heeft meegemaakt die vier oorlogsjaren in een eigen verhaal vatten, en met de monniken van de Sint-Sixtusabdij is dit niet anders. Wat is hun verhaal, en hoe beleefden de trappisten de Eerste Wereldoorlog? Worden ook zij gevat door het oplaaien van de vaderlandsliefde, of bevinden zich onder hen eerder vurige bepleiters van de Vlaamse zaak? Hoe denken zij, als katholieken doordesemd van naastenliefde en vergevingsgezindheid, over de vijand? Het wordt met andere woorden naast een reconstructie ook een vergelijking van de leefwereld van de monniken met de algemene tendensen en evoluties. Dat de militaire en politieke dimensie van deze wereldoorlog veraf zullen blijven, mag duidelijk zijn. Veeleer kan deze scriptie geplaatst worden onder 'de kleine mens in de grote oorlog', een noemer die pas vrij recent van onder het stof werd gehaald. Tot het einde van de jaren '70 was deze benadering helemaal niet vanzelfsprekend; "de kleine mens in de grote oorlog, die nu centraal staat in de herinnering, bestond toen gewoon

niet”¹. De lacune werd echter gauw gevuld en met het in april 1998 geopende *In Flanders Fields* werd zelfs een heel museum aan het standpunt van de (gewone) mensen gewijd – op zijn beurt trouwens de katalysator voor een hele reeks publicaties kaderend binnen deze thematiek².

De paters en broeders van Sint-Sixtus, hier figurerend als die gewone mensen, bevonden zich in hun abdij tijdens de oorlog zo’n vijftien kilometer achter de frontlijn, in onbezet België dus. Hoewel, ‘onbezet’ blijkt al gauw een wat misplaatst woord wanneer het de situatie van de abdij moet beschrijven. De goede ligging van de abdij – niet in de vuurlinie maar ook niet te ver van het front – werd immers ook door de geallieerde legers opgemerkt, en al gauw werden de meeste gebouwen, naast ook de bossen en weides rond de abdij, door achtereenvolgens de Franse, Britse en Belgische troepen ingepalmd. Zowel voor troepen gaande naar als komende van het front was de Sint – Sixtusabdij een ideale rustplaats in de volle betekenis van het woord. De monniken echter zullen dit wel niet beaamd hebben. Vraag is dan ook wat de reactie was van deze normaal gezien gesloten gemeenschap, die toen verplicht werd om – letterlijk – haar deuren open te stellen voor vele duizenden militairen. Onder die militairen bevonden zich trouwens ook meer exotische individuen dan de gemiddelde Fransman of Brit, luisterend naar de al even gekleurde (bij)namen Spahi’s, Zouaven en Coolies. De Eerste Wereldoorlog vormde zo de directe aanleiding van een eerste ontmoeting tussen de monniken en deze vreemdelingen. Bij soldaten alleen bleef het trouwens niet, ook veel gevluchte burgers vonden in de abdij een tijdelijk onderkomen. Onder die vluchtelingen waren geestelijken het best vertegenwoordigd: veel pastoors uit de (front)streek, maar ook priesters en andere religieuzen uit bezet België. Zij konden, zo lijkt het, voor wat betreft hun geestelijk welzijn niet naar een betere plaats zijn gevlucht.

Het herbergen van al deze vluchtelingen en soldaten vergde verschillende praktische aanpassingen. Zo hadden de militairen gekazerneerd in de abdij nood aan allerlei vormen van ontspanning. Geestelijk konden ze die vinden door bijvoorbeeld de dagelijkse misviering bij te wonen, en de meest vrome soldaten konden zich hoe dan ook gelukkig prijzen met hun tijdelijke verblijfplaats. Maar de behoefte aan meer wereldse geneugten was minstens even groot. Om hieraan tegemoet te komen, werd bijvoorbeeld een zolder omgeschapen tot kantine, waar het in de abdij gebrouwen

---

¹ Meire, Johan, ‘De Stille van de Salient. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog rond Ieper’, Lannoo, Tielt, 2003, p.245

² Zie bijvoorbeeld de reeks ‘Grootvaders oorlog’ van uitgeverij De Klaproos (Koksijde)

bier rijkelijk vloeide en er duchtig gegokt werd. Daarnaast werden geregeld voetbalmatches, concerten, filmvoorstellingen en dergelijke in of rond de abdij georganiseerd. Op die manier drong de buitenwereld door tot binnen de abdijsmuren, terwijl de keuze van de paters en broeders voor het monastieke leven net een afzonderen van deze (buiten)wereld impliceerde. In hoeverre de monniken konden vasthouden aan hun gewone leventje en de normale routine van ora et labora konden handhaven, is dan ook maar de vraag.

De monniken kunnen als gewone, maar nog meer als gelovige mensen getypeerd worden. De gruwel en verschrikking van de Eerste Wereldoorlog doen overeenkomen met het idee van een goede en rechtvaardige God was een niet te onderschatten vraagstuk. Hoe gaven katholieken zin aan de oorlog, hoe kaderden ze 1914-1918 binnen hun religieus – mentale framework? Met de paters en broeders van Sint-Sixtus als dankbare toetsstenen, zal ik dit proberen te verduidelijken. Het eerder algemene ‘hoe dachten katholieken over de Eerste Wereldoorlog’, wordt zo via een exemplarische benadering – dus met het accent op een kleine groep: de monnikengemeenschap – geconcretiseerd. Door van de gelovigen en de monniken in het bijzonder te pogen het mentale universum waarmee men de oorlog doorkwam te reconstrueren, komt deze scriptie op het punt te staan waar religieuze en cultuurgeschiedenis samenvloeien. In hun boek betogen Audoin-Rouzeau en Becker dat de oorlog tot op zekere hoogte gedragen werd door vormen van collectieve instemming¹. Hoe anders verklaren dat er tegen een zo gruwelijke oorlog zo weinig revolte kwam? Godsdienst droeg in niet geringe mate bij tot dit algemene instemmen, zo zal ook hier aangetoond worden. Het werd trouwens pas een twintigtal jaar geleden erkend dat de oorlog invloed kan hebben op de representatiesystemen van gemeenschappen. Onder de *Annales*, net die vermaarde initiators en promotoren van de mentaliteitsgeschiedenis, was *l'histoire de la guerre* immers verbannen naar een oppervlakkig en evenementieel niveau, hoogstens in staat een politieke, technische en/of militaire rol te spelen². Het op de voorgrond treden van deugden als plicht, opoffering en mannelijke eer, of de hausse van bijgelovige praktijken kenmerkend voor de vier oorlogsjaren, zijn voorbeelden die het ongelijk van dit reduceren bewijzen.

---

¹ Audoin-Rouzeau, S. en Becker, A., ‘14-18, retrouver la Guerre’, Gallimard, 2000, 272 p.

² ‘*Imaginaires de guerre. L’Histoire entre mythe et réalité*’ (Textes réunis par Laurence van Ypersele), presses universitaires de Louvain et Bruylant – Academia, 2003, p. 491

In het eerste deel van deze scriptie (de hoofdstukken drie en vier) – volgend na twee korte inleidende hoofdstukken, respectievelijk over de geschiedenis van de abdij en het ontstaan van het front in België – zullen de eerder praktische aanpassingen aan bod komen. Maar ook bijvoorbeeld hoe de monniken reageerden op de vreemdelingen in hun abdij en de andere godsdienst (de overgrote meerderheid van de Engelse militairen was protestant) die de abdij was binnengedrongen, zal hierin aan bod komen. Ook zal gepoogd worden weer te geven hoe de ‘oorlogsgasten’ hun verblijf in de abdij ervoeren en apprecieerden. In deze hoofdstukken blijven we in en rond de ‘abdij-kazerne’, waarvan ik via een thematische indeling een globaal beeld zal trachten te geven, de vier oorlogsjaren omvattend (of met andere woorden: 1914-1918, het leven zoals het was: Sint-Sixtus). De archiefbronnen die ik hiervoor ter hand neem, zijn de dagboeken die drie monniken tijdens de oorlog bijhielden. Misschien zal dit deel soms wat te anekdotisch lijken, maar het feit op zich dat deze kleine gebeurtenissen konden voorvallen en werden opgetekend, is op zich al typerend voor de situatie in de abdij. Waar mogelijk en nodig zullen de woorden van de dagboekschrijvers worden aangevuld, bekrachtigd of ontkracht met informatie uit de literatuur of andere bronnen.

Vervolgens wordt de abdij verlaten om mee te reizen met de monniken die zich – gedwongen – in de wijde wereld begaven. Deze vallen uiteen in twee groepen: een zevental paters en broeders vonden in 1916 hun oproepingsbrief voor het leger in de bus en verlieten de abdij eind januari van het volgende jaar met als missie het vaderland te gaan dienen. Een tweede groep bestaat uit elf kloosterlingen die er in extremis (eind april 1918) toch voor kozen te vluchten, en dit naar de Franse abdij van Sept-Fons. Hoe het deze monniken op hun reis en na aankomst verging, alsook de avonturen van de trappisten in legerdienst, kan ik grotendeels achterhalen aan de hand van de correspondentie die ze met vader abt onderhielden. Maar nog meer geven de brieven en postkaarten als authentieke egodocumenten in een onopgesmukte taal uiting aan de gevoelens van deze ontheemde monniken. Vooral de brieven van de monniken-militairen vormen zo een uiterst originele bron waarmee kan worden nagegaan hoe de kloosterlingen als groep, als gelovigen en als individuen omgingen met hun nieuwe, voor hen uiterst ongewone situatie. Via een thematische analyse (en een bescheiden vergelijking met brieven van de ‘gewone’ piot) zal ik de informatie die dit corpus prijsgeeft trachten te structureren en aan bod laten komen.

Komen in een eerste deel vooral de eerder praktische aanpassingen aan bod, dan handelt het laatste deel in de eerste plaats over het mentale. Welke plaats kreeg de oorlog in het mentale universum van de katholieken, dat van de monniken in het bijzonder? Via de literatuur en de verschillende bronnen in het abdijsarchief zal worden aangetoond dat zij deze oorlog essentieel vanuit hun geloof benaderden. Welke rol de katholieke hiërarchie, verpersoonlijkt door paus Benedictus XV en kardinaal Mercier, hierbij speelden zal eveneens in het vijfde hoofdstuk behandeld worden. Tot slot kan uit de correspondentie in het archief van Sint-Sixtus ook het een en ander opgemaakt worden over de manier waarop religieuzen en de verschillende religieuze instellingen tijdens '14-'18 met elkaar in contact stonden. Een laatste, afsluitende hoofdstuk zal dan handelen over de naweeën van de Eerste Wereldoorlog. Ook te Sint-Sixtus immers deden zich de deiningen van de schokgolf die deze eerste wereldbrand was nog vele jaren later gevoelen.

Korte uitleg bij het abdijsarchieef

Daar deze scriptie staat of valt met het archief dat zich in de abdij bevindt, lijkt het me niet overbodig deze inleiding af te sluiten met een beknopte toelichting hieromtrent. Te meer nog omdat het gaat om een privé-archief, dat niet zomaar noch voor iedereen toegankelijk is. Daarom dus dit kort woordje uitleg, dat zou moeten volstaan voor een eerste indruk van de abdijsbronnen (die dan wel in de loop van de tekst concreter zullen worden).

De drie (eigenlijk vier) **dagboeken** vormen samen de meest omvangrijke bron. Erin wordt weergegeven hoe de monniken in het algemeen en de schrijver van het dagboek in het bijzonder met de oorlogssituatie omgaan. Niet alleen wat er gebeurt – bijvoorbeeld de beschrijving van overvliegende vliegtuigen, bombardementen, ... - maar ook wat men over dit alles denkt, vond een weerslag in hun memoriaal. Slechts een dagboek, dat van broeder Victor (*'Dagboek van den oorlog'*), omvat de vier oorlogsjaren. Victor van Staten was een Nederlandse monnik die, afkomstig van de abdij van Tegelen, sinds december 1910 te Sint-Sixtus verbleef, waar hij 20 jaar aan het hoofd van de kaasmakerij zou staan. Hij neemt duidelijk zijn tijd voor de bijna dagelijkse stukjes die hij in zijn dagboek noteert en kan soms vrij humoristisch en ironisch uit de hoek komen. Pater Edmundus Joye is de tweede monnik die tijdens de oorlog geregeld de pen ter hand nam (*'Eenige losse aantekeningen over den oorlog '14-'18'*). Zijn de aantekeningen in de eerste oorlogsjaren nog schaars, vanaf 1917 komt er meer regelmaat in de notities. Edmundus is duidelijk de meest devote van de monniken-schrijvers, het is dan ook vooral hij die het religieuze leven van de oorlogsgasten nauwlettend in de gaten houdt. Tot slot is er pater Ludovicus-Maria De Cleyn (*'Oorlogsfeiten, dag voor dag aangeteekend'*). Na verblijven in de abdij van Westmalle en het klooster van Tegelen, kwam pater Ludovicus in mei 1912 in Sint-Sixtus terecht. Hij zou er werken als orgelist, cantor, secretaris en boekhouder, en in deze laatste functie kan hij zich in zijn dagboek volledig uitleven. Van hem is dan ook het meeste cijfermateriaal afkomstig, zoals hoeveel vluchtelingen en militairen er verbleven, welke vergoeding voor het inkwartieren van de militairen ontvangen werd enzovoort. Van zijn dagboek hield hij zowel een Franse als Nederlandstalig versie bij, die echter in grote lijnen overeenkomen. Door omstandigheden echter lopen zijn aantekeningen maar tot juli 1915 (de verklaring voor het waarom van dit abrupte stoppen kan in het vierde

hoofdstuk teruggevonden worden)¹. Tot slot vermeld ik hier onder de dagboeken ook de geschiedenis van de Sint-Sixtusabdij (1840-1919) die pater Bavo (De Roose) naliet en de memoires van pater Eustachius (Mütsch); beide wijden in hun respectievelijke werken een aantal bladzijden aan de vier oorlogsjaren.

Titelbladzijde van het dagboek van broeder Victor, met hierboven een foto van de auteur zelf.

(Bron: ASS)

Pater Edmundus, auteur van 'Eenige losse aantekeningen over den oorlog '14 - '18'

(Bron: ASS)

¹ Voor wie de dagboeken zelf eens wil lezen, dit kan aangezien ze vijf jaar geleden werden uitgegeven (weliswaar in beperkte oplage) in: 'De abdij-kazerne Sint-Sixtus, 1914-1918. Dagboek aantekeningen', Kring voor Heemkunde 'Aan de Schreve', Poperinge, 2001, 177 p. (In deze publicatie werd integraal het dagboek van broeder Victor opgenomen, aangevuld met passages uit de twee andere oorlogsdagboeken).

Het '**Rapport documentaire sur St. Sixte 1914-1919**' bevat de antwoorden op een vragenlijst van het Leuvens Interdiocesaan Comité, onder de titel '*Bouwstoffen voor de geschiedenis der Kerk van België gedurende den Grooten Oorlog*'. Deze vragenlijsten waren tweetalig, pater De Cleyn – auteur van dit 'rapport' – verkoos ze in het Frans te beantwoorden. Het rapport diende naar Leuven opgestuurd te worden, maar pater Ludovicus, ijverig als hij was, maakte er een

letterlijke kopie van, die zich tot op heden in het abdijarchief bevindt. De inhoud ervan kan best omschreven worden als een soort samenvatting van de belangrijkste gebeurtenissen in de abdij gedurende de oorlogsjaren, zeer verzorgd en gedetailleerd weergegeven – geheel in de stijl van de secretaris / boekhouder.

Pater Ludovicus-Maria De Cleyn, auteur van een van de dagboeken en van het 'Rapport Documentaire'
(Bron: ASS)

De **correspondentie** in het archief vind ik persoonlijk de meest rijke bron. Dit corpus (dat toch zo'n 180 poststukken omvat) kan opgedeeld worden in brieven afkomstig van de monniken in dienst, deze verzonden door de gevluchte monniken, en deze die onder het wat oneerbiedige 'en andere' geplaatst kunnen worden. Voorbeelden van correspondentie die onder deze laatste categorie valt onder te brengen, zijn brieven afkomstig van andere abdijen of religieuzen, van militairen die enige tijd in de abdij verbleven, naast ook een behoorlijk aantal officiële documenten over zaken allerhande.

Buitenbeentje onder de archiefbronnen is het '**Guldenboek der Handtekeningen**'. Dit kan best omschreven worden als een soort gastenboek, waarin al wie dat wou (van opperbevelhebber tot piot, van vluchteling tot koning) zijn naam, beroep, woonplaats, dankwoord, ... achter kon laten. Het boek lag vanaf november 1914 in de abdij zelf, bij de inkomhal. Het zijn dan ook enkel diegenen die in de abdijgebouwen zelf zijn geweest – en niet de personen die in gebouwen, tenten of barakken rond de abdij verbleven – die het boek konden tekenen. De bijna 4000 handtekeningen (3989 om precies te zijn) in het boek geven een goede doorsnede van

wie allemaal in de abdij gelogeed heeft. De gegevens van het guldenboek zijn door mij in een databank omgezet, zodat ik een handig zoekinstrument bekwam (door de gegevens alfabetisch te sorteren per naam, kan ik snel zien of iemand met zekerheid in de abdij geweest was; indien deze persoon dan een dagboek of ander document had nagelaten, was er een redelijke kans dat hij erin de abdij vermeldde – meestal echter bleef dit beperkt tot slechts enkele regels). Om u een beeld te geven van zowel het originele document als de databank, verwijs ik u naar de bijlage. Ter verduidelijking nog dit: wanneer een bron uit het archief wordt geciteerd, zal hier in de voetnoot naar verwezen worden met *ASS (archieff Sint-Sixtus)* gevolgd door een verdere omschrijving van de bron.

Aanvankelijk dacht ik er aan de invloed van de twee wereldoorlogen op de abdij samen te bespreken, want ook de jaren 1940-1944 hebben er een grote impact gehad. Omvang en inhoud van het archief met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog rechtvaardigen echter ruimschoots dat mijn scriptie volledig hieraan is gewijd. Ik hoop dat u, lezer, na de laatste bladzijde te hebben omgedraaid dezelfde mening toegedaan zal zijn.

Hoofdstuk 1: Ontstaansgeschiedenis van de Sint-Sixtusabdij

1. Vroegere stichtingen

Vooraleer ontstaan en evolutie van de huidige abdij toe te lichten, lijkt het me gepast een korte toelichting te geven bij de vroegere monastieke stichtingen die ooit in de omgeving van de bossen van Sint-Sixtus gevestigd waren. De oudste aanwijzing dateert van het jaar 806 wanneer in een oorkonde melding wordt gemaakt van een kloostergoed te *Fletrinium*¹. In dat jaar kocht de Sint-Bertinusabdij van Sithiu (het huidige Saint-Omer) er een huis met tien bunders land. De abdij stuurde er enkele van haar broeders naartoe om de landerijen te bewerken, wat het landgoed de stempel cella of klein klooster opleverde. Dat de cella op een gegeven moment werd verlaten, is zeker, maar net als hun onderwerp hebben de documenten die iets meer zouden kunnen zeggen over het wanneer en waarom hiervan het verleden niet overleefd.

Feit is dat het hierna meer dan vier eeuwen wachten is op een tweede stichting, die gelukkig wel wat beter gedocumenteerd is. Twee akten, respectievelijk gedateerd in 1260 en 1262, maken melding van ene vrouwe Gertrudis, die zich in deze akten betiteld als “overste van het Sint-Sixtus klooster”. Zij zou in 1255 van de proost van Watten (Noord-Frankrijk) de toelating gekregen hebben om zich met enkele volgelingen te vestigen “te Westvleteren, op de plaats die Sint-Sixtus genaamd wordt”². Vrouwe Gertrudis behoorde oorspronkelijk tot de benedictinessen van het Noord-Franse Broekburg (Bourbourg, gesticht in 1203), maar zou deze omwille van interne spanningen verlaten en te Sint-Sixtus een ‘eigen’ klooster, behorende tot dezelfde orde, vestigen³. Een eeuw later, in maart 1355, verhuisde de hele congregatie naar Lumbres in Noord-Frankrijk, waar de vestiging onder de naam priorij van Beauval tot aan de Franse Revolutie zou blijven bestaan. Het landgoed te Sint-Sixtus werd verkocht aan ridder Willem van Heule.

De erfgenamen van laatstgenoemde verkochten in 1372 deze gronden aan de Duinenabdij van Koksijde. Deze had al eerder haar oog laten vallen op de toen nog

¹ Doise, Jef en Verfaillie, Myriam, ‘De geschiedenis van de Sint-Sixtusabdij te Westvleteren’, *Vlietmara*, driemaandelijks tijdschrift voor heemkunde, geschiedenis en volksleven, Vleteren, 6(3), 1984, p. 6

² Vanden Broucke, Alfons, “‘Sint-Sixt’ is ouder dan 1260”, *Vlietmara*, driemaandelijks tijdschrift voor heemkunde, geschiedenis en volksleven, Vleteren, 2(3), 1980, p. 9

³ Broeder Alfons verwoordt het als volgt: “Wij zagen dat er inderdaad rond die jaren in Broekburg een toestand van geldverlegenheid was, alsook van verzwakking van de kloostertucht, toestand waaruit normaal gemeenschapsspanningen kunnen ontstaan, en stichtingen door afscheiding.”, *ibid.*, p. 14

uitgestrekte bossen van Westvleteren, waarvan het hout (als brandstof) haar goed van pas kwam. Wanneer zich in 1610 te Sint-Sixtus een kluizenaar komt vestigen, is de Ter Duinenabdij nog altijd eigenaar van de gronden aldaar¹.

Het was Gilles de Lattre, afkomstig van Roesbrugge, die aan de abt van Ter Duinen de toelating vroeg en kreeg om zich samen met twee anderen als heremiet te vestigen op het goed bij de “Capelle Sint-Seicx”². Op 9 september 1615 krijgt de Lattre van Rome de toelating zijn ‘kluis’ tot klooster te verheffen en zich aan te sluiten bij de orde van de birgittijnen³. Vijftien jaar later komt ook de grond in bezit van het klooster, hoewel ze in ruil de abt van Ter Duinen als heer blijven erkennen. Ondertussen waren de bescheiden kluizenaarshutjes vervangen door een volwaardig kloosterhuis en een kerkje. Meer dan anderhalve eeuw zouden de birgittijnen van Sint-Sixtus ongemoeid gelaten worden, tot onder het Oostenrijks bewind van Jozef II in de tweede helft van de achttiende eeuw. Zoals vele andere, werd ook dit klooster door de ‘keizer-koster’ afgeschaft daar het in zijn ogen nutteloos was. Op 15 mei 1784 werd het klooster ontruimd en kort daarop samen met de hele inboedel verkocht.

2. De huidige abdij

De officiële stichtingsdatum luidt 4 november 1831, met dom Franciscus Van Langendonck (1760-1836) die als oprichter de geschiedenis in zou gaan. Het is echter de persoon Joannes-Baptist Victoor die een nog grotere rol had in het ontstaan van de huidige abdij. Deze hophandelaar, afkomstig van Reningelst, trok in 1814 naar de bossen van Sint-Sixtus om er zijn leven verder te zetten als eremijt. In 1831, een jaar voor zijn overlijden, schonk hij zijn eigendom (ruim 12 ha groot en merendeels bestaande uit bos) aan de trappisten van de abdij van de Catsberg met de bedoeling dat op deze gronden een klooster zou worden opgericht⁴. De vervolmaking van zijn wens zou hij nog meemaken, want in datzelfde jaar dalen uit de abdij van de Catsberg drie kloosterlingen af naar de bossen van Sint-Sixtus, waarmee de eerste contouren van de huidige abdij zich beginnen te manifesteren.

¹ Doise, Jef en Verfaillie, Myriam, *op.cit.*, p. 7

² Doise, Jef en Verfaillie, Myriam, *loc.cit.*

³ “De regel van de H. Birgittat van Zweden (1303-1373) was geschreven voor dubbelkloosters, zo geheten omdat zij naast het eigenlijke klooster voor vrouwen, ook een afdeling voor mannen bezaten. Beide stonden onder het gezag van eenzelfde abdis. Sint-Sixtus was het eerste klooster voor mannen alleen.”, *ibid.*, p. 8

⁴ *ibid.*, p. 10. Voor een beknopte geschiedenis van en achtergrond bij de abdij, zie ook: Heyse, br. Remi, ‘Sint-Sixtusabdij Westvleteren’, Westvleteren, s.d., s.p. Vanzelfsprekend kon ik voor dit onderwerp eveneens terecht bij de huidige bewoners van de Sint-Sixtusabdij, dit onderdeel is dan ook doorspekt met informatie van hen afkomstig.

Het klooster van de Catsberg zelf was pas in 1826 gesticht, als een dochterhuis van de abdij Notre-Dame du Gard bij Amiens. Hierdoor komt het dat, wanneer Rome in november 1834 Sint-Sixtus tot een zelfstandige priorij verheft, ze is ingelijfd bij de Franse trappistencongregatie en afhankelijk is van deze Notre-Dame du Gard. In 1836 veranderde deze situatie, toen de priorij van Westmalle werd verheven tot abdij met rechtsmacht over alle trappistenkloosters van België, dus ook over Sint-Sixtus, dat zo werd afgescheiden van het Franse moederhuis. De abt van Westmalle mocht zich zo vanaf dan ook 'pater immediatus' of 'visitor' van Sint-Sixtus noemen, wat inhield dat hij zich ter tijd en stond informeerde over het reilen en zeilen te Westvleteren (dit 'informer' wordt ook wel aangeduid met de term 'reguliere visitatie'). Deze 'rangorde' veranderde nogmaals omstreeks 1970, toen de Nederlandse abdij van Zundert (gelegen boven Antwerpen, net over de grens) het moederhuis van Sint-Sixtus werd, een situatie die geldt tot op de dag van vandaag.

De abdij omstreeks 1880. In de loop der jaren zouden de gebouwen zich verder naar achter uitbreiden (Doise, Jef en Verfaillie, Myriam, *op.cit.*, p.12)

Doorheen al die jaren is de priorij danig van populatie en uitzicht veranderd. Zo was het aantal monniken in 1835 al aangegroeid tot 23. Deze uitbreiding noopte tot materiële aanpassingen: in de jaren 1830 werden de kloostergebouwen een eerste maal uitgebreid, een afzonderlijk gebouwtje werd als kerk ingericht, een oude brouwerij werd aangekocht en ingericht zodat in 1839 de eerste 'trappisten' gebotteld konden worden. Een nieuwe uitbreiding kwam er in het decennium 1850-1860, toen

onder andere een schoollokaal werd gebouwd voor de kinderen uit de streek en een tweede kerkje dat ook voor de bewoners uit de omgeving toegankelijk was¹. Tot hiertoe dien ik nog altijd te spreken van een priorij, want het was pas veertig jaar na de stichting – op 4 april 1871 om precies te zijn – dat de Heilige Stoel de verheffing van Sint-Sixtus tot abdij goedkeurde. Hiermee werd dom Benedictus Wuyts de eerste abt, een titel die hij maar een jaar zou kunnen dragen. Zijn opvolger, dom Albericus Verhelle, hield het heel wat langer vol: hij stond aan het hoofd van de monnikengemeenschap van 1872 tot 1910. In die tijd begonnen de brouwerij en de boerderij op volle toeren te draaien, verder omvatte de abdij nu ook een wagenmakerij, smidse, timmerwinkel, molen en een kaasmakerij. Ook na aflegging van dit ambt bleef Albericus te Westvleteren, tot zijn dood in 1916. Zoals nog zal blijken, zagen zijn twee laatste levensjaren er heel wat anders uit dan de voorgaande.

Het is dom Bonaventura De Grootte die tijdens de Eerste Wereldoorlog de abdij onder zijn hoede had. Ook tijdens de tweede Duitse invasie in België was hij nog in functie: zijn ambtsperiode liep van 1910 tot 1941. Onder zijn bewind viel de abdij een grondige modernisering te beurt: er kwamen telefoon, elektrische verlichting en centrale verwarming; alsook een renovatie van de boerderij en de brouwerij². Ook de oude en vochtige kloostergebouwen zelf dienden aangepast en uitgebreid te worden. Hiervoor lagen in 1914 de bakstenen al klaar, maar met de Eerste Wereldoorlog als spelbreker zou uiteindelijk pas in 1928 gestart kunnen worden met de bouw van een nieuwe kloostervleugel. Zijn opvolger dom Gerardus Deleue (abt van 1941 tot 1968) zette – na de Tweede Wereldoorlog – de modernisering door: een poortgebouw en abdijkerk werden gebouwd, naast de volledige renovatie van het gastenhuis, dat nu ook voor priesters en leken toegankelijk was. Het aantal monniken dat de abdij bewoonde en bewoont, schommelt over het algemeen tussen de dertig en de veertig³.

3. De orde der trappisten

Ter afsluiting van dit hoofdstuk volgt een verduidelijking van de orde waartoe de Sint-Sixtusabdij behoort en het leven dat achter de kloostermuren wordt geleid.

¹ Doise, Jef en Verfaillie, Myriam, *op.cit.*, pp. 11-12

² *ibid.*, p. 13

³ De website van de abdij, www.sintsixtus.be, is zeker aan te raden voor wie (nog) meer over de geschiedenis van de abdij en haar bewoners te weten wil komen.

Trappisten worden ook wel ‘*cisterciënzers van de strenge observantie*’ genoemd, en zoals deze betiteling al laat uitschijnen, kunnen ze omschreven worden als een specifieke tak binnen die cisterciënzerorde. Deze orde ontstond toen in 1098 de kloosterling Robertus met een groep monniken de Benedictijnerabdij van Molesmes verliet om in Cîteaux een nieuw klooster te stichten. Robertus werd de eerste abt van dit klooster, en was samen met Bernardus van Clairvaux de leidinggevende figuur onder deze *witte monniken van Cîteaux*. Binnen deze hervormingsbeweging zocht men ernaar te leven volgens de oorspronkelijke regel van Benedictus, die naar de letter werd geïnterpreteerd. ‘Ora et labora’ werd zo hèt devies.

Vanaf het midden van de dertiende eeuw kende de monastieke wereld, die sterk met het feodale stelsel verweven was, een verval. Herstel zou er pas komen met het Concilie van Trente (1563), dat echter niet door iedereen op applaus werd onthaald. Zo vielen de bepalingen van dit Concilie niet echt in de smaak bij dom de Rancé, abt van de cisterciënzerabdij La Trappe. Deze ‘abbé tempête’¹ – zo genoemd omwille van zijn vurig en rigoureuus optreden – streefde immers een (nog) strengere levensvorm na: volgens hem diende het leven van de monnik zich te beperken tot handenarbeid, koorgebed, persoonlijk gebed en boetedoening. De onthoudingen en de te volgen leefregels dienden volgens hem nog strikter te worden geïnterpreteerd, wat tot een afscheuring van de cisterciënzerorde leidde. Zijn beweging kende succes, en de monniken die deze hervorming aannamen, werden in de volksmond trappisten genaamd – naar de Franse abdij waarvan de Rancé abt was.

Ook in België kende zijn beweging navolging. De monniken die zorgden voor de oprichting van de abdij van Westmalle waren trouwens afkomstig van La Trappe². Deze oudste trappistenabdij van ons land werd in 1802 definitief gevestigd. Problemen – vooral onder het bewind van Napoleon, die in 1811 de ontruiming van de abdij en confiscatie van de goederen beval – zouden echter tot de Belgische onafhankelijkheid blijven opduiken. Maar vanaf 1830 begon zich geleidelijk een monastiek netwerk te ontspinnen: zo werd de abdij van Achel gesticht door trappisten van Westmalle, en op haar beurt dankt de abdij van Chimay haar ontstaan aan zestien monniken gezonden vanuit Sint-Sixtus. Het netwerk zou zelfs reiken tot in Belgisch Congo, alwaar de nieuwe stichting eveneens haar wortels had in de abdij van Westmalle.

---

¹ van Schaik, Ton, ‘*Abdijen in West-Europa en hun bewonders*’, Lannoo, Tielt, 1992, p. 23

² Voor een meer uitgebreide geschiedenis van de abdij van Westmalle, zie: Verwulgen, F., ‘*Omtrent de Trappisten. 200 jaar abdij te Westmalle*’, Westmalle, 1994, 100 p.

De levensstijl en dagindeling van de monnik is doorheen de eeuwen vrij constant gebleven – “de maatschappij verandert, de monnik blijft”¹. Oorzaak hiervan is de regel van Benedictus, en het feit dat deze door de Karolingische vorsten – bekommerd als ze waren om de eenheid in hun rijk – aan de honderden kloosters als de enige regel werd opgelegd. Deze regel is tot op de dag van vandaag richtinggevend voor het monastieke leven. Volgens de *regula Benedicti* bestaat een dag bij de trappisten, zoals ook in andere kloosterordes, uit drie elementen: gebed, werk en lezing of studie (de ‘lectio divina’). Deze twee laatste activiteiten zijn verweven doorheen vaste gebedsmomenten (zeven in totaal), wat maakt dat de dagindeling telkens een vast schema volgt. Broeder Remi beschrijft het in zijn boekje als volgt: “De monnik wordt voortdurend geroepen. Waar hij ook mee bezig is, op gezette tijden wordt hij eraan herinnerd dat hij niet in het klooster is om op te gaan in zijn dagdagelijkse bezigheden, maar om zich aan God te wijden. Om half vier ’s nachts wordt hij in de kerk verwacht voor de nachtwake (ook vigilie genoemd). Daarna, even voor zeven uur luiden de klokken voor de lauden. Enkele uren later is het tijd voor de terts. Het hoogtepunt van de dag wordt gevormd door de dagelijkse eucharistieviering. s’ Middags volgt de sekst, in de namiddag de noon en de vespers. De dag wordt afgesloten om half acht”². In zijn traktaat ‘*Wat is een trappist*’, stelt broeder Firminus het wat beeldender voor wanneer hij ingaat op de diepere zin van het monnikenleven: “De monnik is de officiële bidder ... en neemt die taak op zich: God te loven voor hen die het niet kunnen of het niet willen. Hij plaatst zich tussen Gods rechtvaardigheid en de misdaden van de mensen. Een trappistenklooster is een oasis midden de bedorven wereld, waar voortdurend de zuivere ascesis beoefend wordt, en van waaruit een geurige wierookgalm opstijgt, tussen de bedorven en verpeste lucht heen, als een offer tot voor Gods troon”³. Na Vaticanum II of het tweede Vaticaans Concilie (1962-1965, bekend omwille van het *aggiornamento*, het bij de tijd brengen van de Kerk) werd deze oude theologie van boete doen voor de zondaars in de slechte wereld verlaten en werd het rigoureuze van de trappistenregels danig afgezwakt⁴ (het is dus toch niet enkel de maatschappij die verandert).

¹ Zo verwoordt door broeder Remi Heyse in zijn boekje ‘*Sint-Sixtusabdij Westvleteren*’, Westvleteren, s.d., s.p.

² Heyse, Remi, ‘*Sint-Sixtusabdij Westvleteren*’, Westvleteren, s.d., s.p.

³ Fr. Firminus O.C.R., ‘*Wat is een trappist?*’, Sint-Sixtusabdij, Westvleteren, 1950, p. 17-18

⁴ van Schaik, Ton, *op.cit.*, p. 25-26. Ondertussen werd ook het verschil tussen paters en broeders afgeschaft – wat zoals u wel al gemerkt zal hebben tijdens ’14-’18 wel nog gold. Paters waren monniken die tot priester waren gewijd (en die dus Latijn kenden), (leke)broeders, oorspronkelijk een soort lijfeigenen, waren gewone mensen zonder specifieke vorming (uit de verschillende dagboeken en brieven die ik ter hand nam, blijkt echter

Onvermijdelijk heeft de Eerste Wereldoorlog op het streng geregeerde leven van de monnik een invloed gehad. In welke mate, dat zal in de volgende hoofdstukken blijken. Eerst wordt in de volgende bladzijden nog even stilgestaan bij ligging en omgeving van de abdij tijdens deze vier oorlogsjaren.

Hoofdstuk 2: Vorming van de frontlinie in West-Vlaanderen en de ligging van de Sint-Sixtusabdij in onbezet België

1. Van mobiele oorlog naar frontoorlog

---

dat dit geen aanwijzing hoeft te zijn voor de intellectuele capaciteiten van een monnik).

“Er was een prins doodgeschoten...”¹. Dit is een uitspraak van Jules Lepla, oudstrijder van de Eerste Wereldoorlog, die hierbij natuurlijk doelt op de Oostenrijkse kroonprins Franz-Fredinand. De zin geeft volgens mij treffend weer hoe de internationale politiek zich boven de hoofden van de gewone mensen afspeelde. Ergens was er inderdaad een prins vermoord, maar wie had ooit kunnen denken dat dit tot een oorlog zou leiden, laat staan een oorlog waarin België – “de Belgen van 1914 voelden zich even neutraal als de Zwitsers vandaag”² – in betrokken zou raken? Ook de hoofdrolspelers van mijn scriptie, de paters van Westvleteren, zullen dit wel niet voorspeld kunnen hebben. Het lijkt mij hier opportuun noch nodig om nogmaals in te gaan op de politieke en economische oorzaken en achtergronden van de Eerste Wereldoorlog. De geïnteresseerde lezer kan een waaier aan internationale lectuur rond dit onderwerp ter zijner beschikking vinden³. Evenmin heb ik de intentie het verhaal van de belangrijkste slagen en oorlogsgebeurtenissen van ‘14 – ’18 nog eens over te doen – tenzij ze op een of andere manier aan de abdijs gelinkt kunnen worden, in dat geval zullen ze te gepaste tijde ter sprake komen. Wel wil ik hier kort het ontstaan en de stabilisatie van de frontlijn in België schetsen. De ligging van de abdijs ten opzichte van deze frontlijn verklaart immers haar functie als kazerne/rustplaats gedurende de vier oorlogsjaren. Het tweede deel van dit hoofdstuk zal dan gewijd zijn aan deze ligging en het uitzicht van de onmiddellijke omgeving van Sint-Sixtus tijdens de oorlog.

Vanaf midden oktober 1914 transformeerde de bewegingsoorlog geleidelijk in een stellingenoorlog. De twee maanden voordien had het Belgische leger kranig weerstand geboden aan de Duitse overmacht – het leger van de oosterbuur was zes maal groter en veel beter georganiseerd⁴ –, die de Belgische neutraliteit zo brutaal geschonden had. Deze schending was noodzakelijk volgens het Schlieffenplan, dat, door het land in een tangbeweging te nemen, Frankrijk na ten hoogste zes weken ingenomen wilde zien, waarna de troepen naar het oosten zouden worden getransporteerd om daar zo snel mogelijk ook Rusland te veroveren. Volgens deze omcirkelende beweging diende de Duitse rechtervleugel via België Frankrijk binnen

---

¹ ELFNOVEMBERGROEP, ‘Van Den Grooten Oorlog – Volksboek’, Malegijs, Kimmel, 1985, p. 10

² de Schaepdrijver, Sophie, ‘De Groote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog’, Olympus, 1999, p. 42

³ Zie bijvoorbeeld het met de Pulitzer price beloonde boek van: Tuchman, Barbara, ‘The Guns of August’, Presidio Press, 2004 (1^e druk 1962), 640 p.

⁴ de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 70

te vallen. De Luikse forten, als eerste te nemen hindernis, zorgden voor een bescheiden oponthoud van het Duitse leger, “en nu al werden in de wereldopinie de contouren van Brave Little Belgium zichtbaar”¹. Dit medelijden werd door de geallieerden vooralsnog niet omgezet in militaire hulp, vooral omdat de Franse tegenhanger van het Schlieffenplan, het zogenaamde Plan Dix-Sept, gefixeerd was op een Frans-Duitse confrontatie in Elzas-Lotharingen. De Franse opperbevelhebber Joffre, architect van deze strategie, maakte er een erezaak van dit gebied zo snel mogelijk te ‘bevrijden’².

Ondertussen ging de Duitse opmars in België verder. Brussel werd op 20 augustus vrij probleemloos ingenomen, waarna de blik op Antwerpen werd gericht. Eens veroverd zou de stad aan de Schelde immers een cruciale positie kunnen innemen in de bevoorrading van de Duitse troepen in het noorden. Hoewel ook deze stad met een fortengordel was uitgerust, bleek men net als in Luik niet in staat de Duitse aanvallen te weerstaan. De overgave van Antwerpen op 10 oktober zou het definitieve einde van het optimisme in België betekenen³, en was tevens het sein voor de westelijke terugtrekking van de Belgische troepen, voorafgegaan en gevolgd door talrijke vluchtelingen. De regressie kwam niets te vroeg voor de uitgeputte soldaten, die koning Albert vanaf dan zoveel mogelijk buiten geallieerde offensieven zou proberen te houden – vaak tot onbegrip en soms zelfs wantrouwen van de bondgenoten. Met de Belgische troepen teruggetrokken achter Yzer en Ieperlee, gesteund door Britse en Franse troepen in het zuiden, kon de vorming van het Yzerfront en de Ieperboog een aanvang nemen. Het Schlieffenplan was intussen al lang naar de prullenbak verwezen.

Midden oktober werd de frontlinie in West-Vlaanderen door de volgende troepen bevolkt: het Belgisch leger betrok een front van Nieuwpoort tot Zuidschote, teruggetrokken achter de oevers van Yzer en Ieperlee. Met de 87^e en 89^e Franse territoriale divisies als tussenschakel, die de sector tussen Boezinge en Zonnebeke voor hun rekening namen, werd de verbinding gemaakt met de British Expeditionary Forces die zich ten oosten en zuiden van Ieper bevonden. Aan de overzijde bevonden zich het 4^e en 6^e Duitse leger. Hiermee zijn alle hoofdrolspelers van de Yzerslag en de eerste slag om Ieper opgesomd; beide slagen zouden zorgen voor de consolidatie van de frontlinie in West-Vlaanderen. Aan de Yzer werden de Belgische troepen zoals

¹ *ibid.*, p. 71

² Lampaert, Roger, ‘Stabilisatie in Vlaanderen. België tijdens de Eerste Wereldoorlog’, De Krijger, Erpe, 1995, p. 29

³ de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 97

bekend geholpen door de geo- en hydrografie van de omgeving. Het vlakke landschap (dat in sappig West-Vlaams ook wel ‘Bachten de Kupe’ wordt genaamd) is er dooraderd met een netwerk van kanalen, vaarten en sloten die allen door de Yzer worden gevoed. Manipulatie van het waterpeil kan er gebeuren via een uitgebreid sluizensysteem in Nieuwpoort. De inundatie van de vlakte bleek al gauw een zeer efficiënte manier om de Duitse opmars te stuiten¹. Het Yzerfront zou de komende vier jaar op slot zitten. De eerste slag om Ieper (19 oktober tot 22 november) begon ongeveer gelijktijdig met de Yzerslag. Hier was het niet de omgeving die zorgde voor de patstelling, wel de militaire kracht (of misschien beter zwakte) van beide legers. Noch de Britten, noch de Duitsers bleken sterk genoeg om een doorbraak te forceren, waardoor beide aanvalsbewegingen elkaar ophieven en de Ypres Salient gevormd werd. Hoewel nog een tweede en derde slag om de stad zouden volgen, werden ook hier in november 1914 de lijnen voor de komende vier jaar uitgezet².

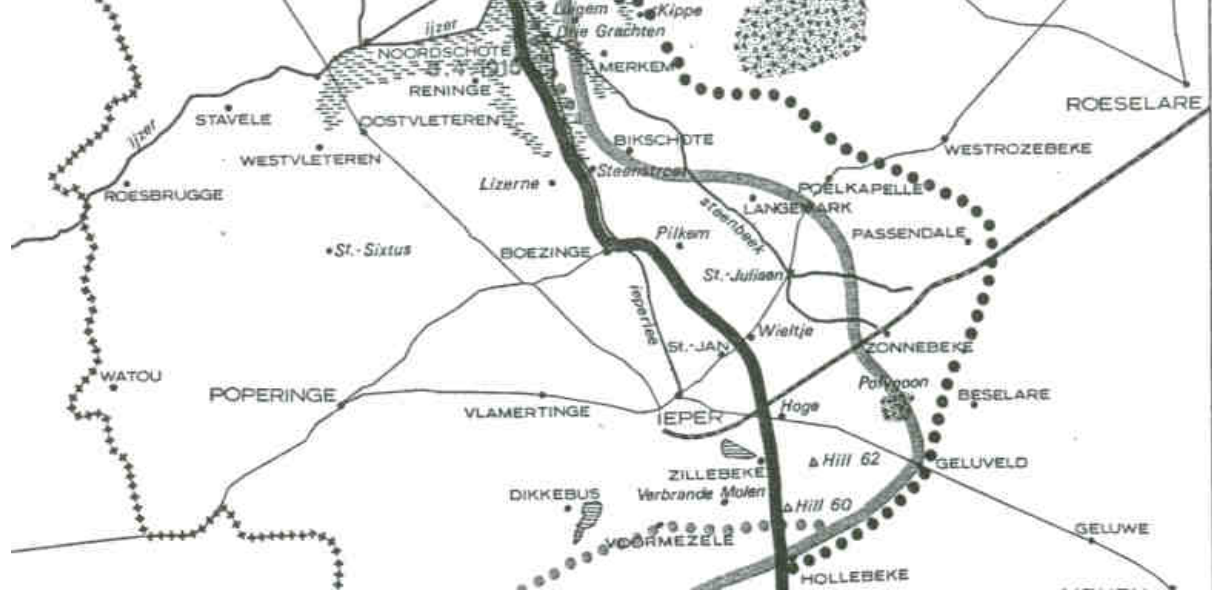
2. Situering van de Sint-Sixtusabdij tijdens '14-'18: Ver van het lawaai der wereld?

Bemerk Sint-Sixtus tussen Westvleteren en Poperinge. De zwarte lijn stelt de Belgische frontlijn voor (31 juli 1917), de grijze deze van de Duitsers op 1 november 1914. (Devliegheer, Luc en Schepens, Luc, op.cit., p. 18)

---

¹ De sluizen werden voor een eerste maal geopend in de nacht van 27 oktober, een actie die de komende nachten nog een paar keer herhaald zou worden. De kennis van sluiswachter Karel Cogge en schipper Hendrik Geeraert was hierbij onontbeerlijk. Het zou hen een plaatsje in menig geschiedenisboek opleveren. Zie: Devliegheer, Luc en Schepens, Luc, ‘Front 14/18’, Lannoo, Tielt, 1968, p. 16-17 voor een meer gedetailleerde weergave.

² Een zeer gedetailleerde en handige – rijkelijk van kaartjes voorziene – weergave van gebeurtenissen aan zowel het Yzer- als Ieperfront is te vinden op de website www.wol.be

De consolidatie van de frontlijn betekende de definitieve opdeling van België in een bezet en onbezet gebied. Bezet België was dan nog eens opgedeeld in een Operationsgebied (de Duitse zijde van de frontzone), een Etappengebied (bezet West-Vlaanderen en een groot deel van Oost-Vlaanderen en Henegouwen) en een Okkupationsgebied. Onbezet België was een lappendeken gevormd door zones van 1^e linie en voorposten (zeg maar het front), reserve- of piquetzones (2^e en 3^e linie) en zones van rust of halve rust. In zo'n laatste zone lag de Sint-Sixtusabdij, een 15-tal kilometer – of een paar uur stappen – achter de frontlijn in Boezinge, op de grens tussen de Britse en Belgische sector. Deze sectoren werden echter niet meteen gevormd maar pas vanaf april 1915, toen de Britten hun effectief in de Salient numeriek hersteld hadden¹. De eerste gasten in de abdij waren trouwens Franse troepen. Pas later zouden achtereenvolgens Britse en Belgische troepen de abdij inpalmten, maar daarover meer in volgend hoofdstuk.

“De traditionele cisterciënzer-trappistenabdij wordt altijd gevonden in beboste vlakten, ver van het lawaai der wereld²”. Zo ook de Sint-Sixtusabdij, gelegen tussen West-Vleteren en Poperinge, omgeven door het groen van bossen en weides. In oorlogstijd kreeg de omgeving echter een heel andere functie toebedeeld: de omliggende weides en bossen bleken ideaal om militaire kampementen in op te trekken. En ook de abdijsgebouwen zelf – zoals vele honderden boerderijen, scholen en huizen in onbezet België – ontsnapten niet aan militaire opeisingen. ‘Het lawaai der wereld’ klonk plots wel zeer luid en dichtbij. Lawaai dat ook afkomstig was van de verschillende transportmiddelen die de abdij passeerden. Zo doorkruiste op enkele honderden meters van de abdij een ‘Decauville’ of smalspoor de bossen en weides³. In

¹ Depoorter, Ch., Cossey, S. en Tillie, W., ‘1914-1918. De oorlog achter het front’, Heemkundige kring ‘Aan de Schreve’, Poperinge, 1987, p. 30

² fr. Firminus, ‘Wat is een trappist?’, Sint-Sixtusabdij, West-Vleteren, 1950, p. 27

³ Dergelijke smalsporen werden aangelegd eens de troepen zicht aan het front ingegraven hadden en dienden om de ravitailleringen zo dicht mogelijk bij de frontlijn te brengen. In de volksmond werd het Franse ‘Decauville’ al gauw verbasterd tot ‘dikkevillette’ – cf. Christens Ria en De Clercq, ‘Frontleven 14/18. Het dagelijks leven van

het rangeerstation 'International Corner', gelegen op een tweetal kilometer van de abdij, vond dit smalspoor aansluiting op de dubbele spoorlijn die kwam vanuit Frankrijk (meerbepaald Calais, aanvoerhaven van de Engelsen) en via Haringe en Proven het front in Boezinge bevoorraadde. Haast evenwijdig aan deze lijn liep er via Proven, Krombeke en West-Vleteren (Eikhoek) een spoorweg naar de sector Zuidschote/Steenstrate. Het station 'International Corner' dankte haar naam aan het feit dat het gelegen is op de grens van de Britse en de Frans-Belgische sector.

Het station International Corner. Dit gebouw overleefde zowel Eerste als Tweede Wereldoorlog (en zelfs de koude oorlog...), maar niet de bouwwoede van de Vlaming. Het sneuvelde enkele jaren geleden.

(foto aanwezig in het documentatiecentrum In Flanders Fields, Ieper)

In het begin van 1917, ter voorbereiding van een groot Brits offensief, werd de militaire infrastructuur in de nabijheid van de abdij nog verder uitgebreid. Op het grondgebied van Proven legden de Engelsen een vliegveld aan dat de naam 'Drogland' kreeg. Een offensief betekende ook een explosieve stijging van het aantal doden en gewonden. Hierop anticepeerde de legerleiding door verschillende nieuwe begraafplaatsen en veldhospitalen in te richten achter de Salient, de zogenaamde Casualty Clearing Stations (C.C.S.). Drie daarvan – met de nummers 4, 47 en 61 – werden in de bossen van Sint-Sixtus opgericht; alledrie ondergebracht in tenten. De drie 'stations' en bijhorende begraafplaats kregen de Vlaams-Engelse naam 'Dozinghem': samengesteld uit het Engelse *to doze* of sluimeren en het Vlaamse suffix *-ghem*. Net als 'Mendinghem' en 'Bandaghem', twee andere dergelijke sites in de streek, was de naam bedacht door een dokter: kolonel Chopping. Initieel had hij er de

---

de Belgische soldaat aan de Yzer', Lannoo, Tielt, 1987, p. 28

lugubere naam ‘Choppinghem’ voor in gedachten (to chop: hakken!). Misschien liet hij zich hier nog inspireren door zijn familienaam, maar wat te zeggen van ‘Endinghem’, zoals hij ‘Mendinghem’ oorspronkelijk wou noemen¹?

Spoorlijnen, een station, een vliegveld, veldhospitaal, een begraafplaats en natuurlijk de abdij-kazerne zelf: nu de omgeving van Sint-Sixtus geschetst is, kunnen we in de volgende hoofdstukken dieper ingaan op de personen die deze plaats bevolkten.

Hoofdstuk 3: ‘Tussen het krijgsgewoel en de soldaten te zitten, is precies het leven niet dat een trappist moet leiden’

1. Zullen wij rustig in onze eenzaamheid kunnen blijven?

Augustus – september 1914

‘Grote schrik en ontsteltenis heerscht overal. De oorlog is verklaard, de handschoen, door het machtige Duitsland aan het kleine België toegeworpen, is opgeraapt. Wat zal er van het rustige, nijvere en bloeiende België geworden?’², zo luidt de openingszin van het dagboek van broeder Victor. Ook bij deze monnik schemert verbijstering door, een gevoel dat België collectief in zijn greep had die derde augustus. Toch had de oorlog zich nog voor de afkondiging van het Duitse

---

¹ Chielens, Piet, ‘De PoP.Route. Fietsen achter het front’, Poperinge, 2002, p. 70-71

² ASS, dagboek van broeder Victor, voorrede

ultimatum al aangekondigd te Sint-Sixtus: op 1 augustus diende broeder Aelredus Goedhart gedwongen de abdij te verlaten. Hij was immers dienstplichtig in Nederland – zijn geboorteland. Drie weken later vertrok ook broeder Eustachius Mütch ‘*met groote bezwaren*’¹ naar zijn geboorteland, Duitsland, waar hij zich ter beschikking van de Duitse krijgsoverheden diende te stellen. Zeker is dat zijn vertrek zeer tegen zijn zin was², maar of hij hiertoe gedwongen werd door zijn directe overste (abt Bonaventura), de Belgische of de Duitse overheid, blijft onduidelijk. Feit is dat hij nooit in legerdienst is getreden, en dat ook nooit van plan lijkt te zijn geweest. Zijn ‘memoires’ geven vreemd genoeg geen uitsluitsel, integendeel zelfs. Over zijn vertrek valt enkel dit te lezen: ‘...*De Belgen hadden 37 000 Duitschers gevangen genomen. Den 22 vertrok ik met P. Ludovicus...*’³, waarna een beschrijving van hun reis volgt. Feit is wel dat de in België wonende Duitsers, zeker na afkondiging van het ultimatum, met groeiende achterdocht en zelfs vijandigheid werden bejegend; maar waarop hij die 37 000 gevangenen baseert, is me een raadsel. In elk geval maakt hij hier wel mee duidelijk dat de Belgische grond hem wat te heet onder de voeten werd. Zijn ‘memoires’ werden bovendien na de oorlog geschreven, toen hij (noodgedwongen) nog steeds in Duitsland verbleef. Misschien was het gegeven van de 37 000 gevangenen een door de Duitse propaganda verspreid gerucht, dat hij tijdens dit verblijf in zijn vaderland had opgepikt.

Behalve wanneer het, zoals bijvoorbeeld bovenstaande vertrekken, de abdij direct aanbelangt, lijkt men (bewust?) nog niet echt bezig met de oorlog. Ter illustratie: op 19 augustus pent Victor in zijn oorlogsdagboek neer dat ‘*voor onze abdij eenen steenoven wordt aangestoken die ongeveer 750 000 steenen bevat. Het branden gelukt zeer goed*’⁴. Een dag later – de dag waarop Brussel wordt ingenomen – meldt hij niets, behalve het overlijden (of ‘*de geboorte ten hemel*’ zoals hij het noemt) van de ‘*onzen zeer beminden paus*’, Pius X. Het patriottisme, bij vele Belgen door de Duitse oorlogsverklaring zo sterk aangewakkerd, blijft bij de monniken eerder op een laag pitje branden. Bij hen was het hun geloof dat nog vuriger werd, vaderlandsliefde kan hiernaast hoogstens de tweede viool spelen en heeft stevast een

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 22/8/1914

² Zo schrijft pater Bavo: ‘...en den 22 oogst vertrok eindelijk een duitsche pater die reeds van den 4 dier maand België hadde moeten ontruimen’, in: ASS, pater Bavo Deroose, ‘Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)’, p. 25. Vreemd dat pater Bavo hier zo afstandelijk en oneerbiedig schrijft over pater Mütsch, die toch al sinds 1910 deel uitmaakte van de gemeenschap.

³ ASS, pater Eustachius, ‘memoires’, p. 17

⁴ Nog voor de bouw goed en wel was begonnen, diende ze – door de oorlog – gestaakt te worden; en de reeds gebakken bakstenen werden door het leger opgeëist.

religieuze ondertoon. De opleving van het geloof was trouwens een kenmerk van de bevolking in het algemeen, maar hierover meer in het vijfde hoofdstuk. Over de Duitse opmars in België is in de drie dagboeken enkel dit terug te vinden, neergeschreven door pater Edmundus: *'20 augustus. België's krijgsmacht trekt zich in de forten van Antwerpen'*¹. Men lijkt te proberen de oorlog zoveel mogelijk buiten de abdijmuren te houden en vast te houden aan de normale gang van zaken: pater Edmundus meldt op zondag 13 september dat Duitsers aankomen te Oost-Vleteren, onmiddellijk gevolgd door de mededeling dat *'Paters van Scheut bij ons hunnen retrait komen doen'*.

Diezelfde Edmundus lijkt er toch geen zo'n goed oog in te hebben: hij begint in september met het verbergen van enkele waardevolle voorwerpen – geschikte plaats daarvoor lijken hem de broodoven en onder de grond in het *hennekot*. Op 13 september wordt de oorlog plots wel concreet voor de hele gemeenschap: ongeveer 300 uhlanen (Duitse verkenners te paard, die zich vaak ver voor de eigenlijke troepen bevonden) trekken op die dag door West-Vleteren, en de eerste maatregelen worden afgekondigd: het wordt verboden 's nachts elektrisch licht te maken of de klok te luiden – dit laatste geldt enige tijd later de volle 24 uur. Een dag later is voor het eerst geweergeschut tot binnen de abdijmuren hoorbaar, naast het geronk van de vliegtuigen, die de monniken voor het eerst boven hun abdij zien passeren; *'dat is de eerste maal sedert de schepping der wereld en wij kijken onze oogen uit'*². De passage van vliegtuigen blijkt een goede graadmeter voor de oorlogsgewenning: op 12 december ('14) deelt broeder Victor de lezer mee dat *'het geen verwondering moet baren dat ik noch van kanon, noch van vliegers meer melding maak. Zoals het met alle aardse zaken gaat, zoo is het ook hier: het nieuws is er af en wij zijn er aan gewoon'*.

Ik denk dat deze bladzijden al een eerste indicatie geven welke richting het antwoord op de vraag in bovenstaande titel uit zal gaan. Al gauw wordt de vertwijfeling en vrees die broeder Victor uitdrukt – want het is deze monnik die ik in de titel citeer –, bevestigd. Bij het begin van de oorlog verblijven er te Sint-Sixtus 42 monniken. Hun aantal zal in de loop der oorlogsjaren stelselmatig zakken, door overlijden of het gedwongen (tijdelijk) vertrek van kloosterlingen. Dit zal echter ruimschoots gecompenseerd worden door de komst van vele duizenden 'gasten', in de

---

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, 20/8/1914

² ASS, dagboek van broeder Victor, 8/10/1914

eerste maanden vooral vluchtelingen, daarna militairen. In deze volgorde zullen de oorlogsgasten in de volgende bladzijden aan bod komen.

2. Gasten van de abdij: vluchtelingen

2.1 Hoeveel, wanneer, en voor hoelang

Kunnen de kloosterlingen van Sint-Sixtus – en de inwoners van de Westhoek in het algemeen – de oorlog in augustus nog enigszins uit de gedachten bannen, dan wordt dat vanaf september en zeker oktober onmogelijk. Het geschut nadert tot op gehoorafstand, de komst van vluchtelingen en soldaten maakt het plaatje ook visueel concreet. De eerste ‘gasten’ van de abdij vormen een groep van 54 vluchtelingen afkomstig uit Mechelen¹. De groep was door de burgemeester van West-Vleteren naar de abdij gestuurd, waar ze onderdak krijgen in de schoolgebouwen en voorts van al het nodige worden voorzien. Het logement van deze eerste vluchtelingen lijkt vrij vlot

---

¹ In september zijn de vluchtelingen die aankomen in de Westhoek hoofdzakelijk afkomstig uit bezet België – wat ook logisch is gezien de Duitse opmars, die de vluchtelingen als het ware voor zich uit stuwt. Zo komen ook in Poperinge rond hetzelfde tijdstip ‘rond de 200 vluchtelingen uit Aalst, Mechelen, Leuven toe’, aldus Albert Baert op 29/09/1914 in zijn dagboek, dat is opgenomen in: Devlieghe Luc, ‘Oorlogsdagboeken uit de streek tussen Yzer en Leie’, Genootschap voor geschiedenis, Brugge, 1972, 247 p.

en efficiënt te zijn georganiseerd. Toch wijst pater Bavo ons op een bijkomend praktisch probleem, eigen aan de locatie: ‘...en daar er vrouwen bij waren werden zij geherbergd in een oude school wel is waar binnen de omheining, maar toch buiten het slot des kloosters’¹. Dat deze monnik het – eufemistisch uitgedrukt – moeilijk heeft met de aanwezigheid van het andere geslacht, zal verder (in het vierde hoofdstuk) meermaals blijken.

“Voor hen die nog bespaard waren gebleven van het conflict, betekende de komst van de vluchtelingen vaak het eerste directe contact met de oorlog”², zo ook voor de kloostergemeenschap. De vluchtelingen brengen met zich ook verhalen mee die de oorlogsgruwel concretiseren, en weten hiermee de empathie van de monniken op te wekken. Zo luidt een dagboekfragment van broeder Victor: ‘*De eerste vluchtelingen komen hier toe, vierenvijftig uit Mechelen. Wat rampen en hartverscheurende verhalen komen ons dan ter ooren. Oorlog, wat zijt gij wreed. Moeders, vluchtende met hunne pasgeboren kinderen in de armen, en die na eenige tijd niets dan een lijkje in de armen hielden. Onder hen was een oud moedertje van 83 jaar, en eene andere moeder met 8 kinderen. Moeders zochten hunne kinderen, vrouwen hunne mannen, kinderen hunne ouders, enz.*’³. De groep van 54 zal een tiental dagen in de abdij blijven, waarna het grootste deel verder vlucht naar de zee; de overigen kiezen ervoor naar Mechelen terug te keren.

Het klooster wordt hierna voor een tweetal weken opnieuw tot zijn normale populatie gereduceerd, tot 6 oktober, wanneer twee families uit Houtem in de abdij een tijdelijk onderdak vinden; ‘en van dien dag is men nooit meer zonder geweest’⁴. Het aantal vluchtelingen krom vanaf dan inderdaad gestaag, op sommige dagen verdubbelde hun aantal al in een paar uur⁵. Het is niet toevallig dat eind oktober een piek in het aantal overnachtingen bereikt wordt. Negentien oktober 1914 is immers de geschiedenis ingegaan als “schuwe maandag”: Duitse eenheden worden te Roeselare beschoten, de daders (een restant Franse soldaten) kunnen niet geïdentificeerd worden, waarop de Duitsers dan maar besluiten dat “die Zivilisten geschossen

¹ ASS, pater Bavo Deroose, ‘Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)’, p. 25

² Amara, M., Chielens, P., Op De Beeck, Hans, e.a., ‘Vluchten voor de oorlog. Belgische vluchtelingen 1914-1918’, Davidsfonds, Leuven, 2004, p. 16

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 3/9/1914

⁴ ASS, pater Bavo Deroose, ‘Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)’, p. 26

⁵ Een mooie illustratie van het gaan en (vooral) komen, geeft ons pater Ludovicus op 20 oktober: ‘De overgebleven vluchtelingen keeren weder naar Houthulst. Er komen 5 vluchtelingen van Cortemarck. Later komen er nog vluchtelingen van Cortemarck, als ook 6 of 7 van Hooglede. In ’t geheel zijn er 34. Omtrent 4 ure komen er nog ongeveer 20 van den kant van Clercken. ’s Avonds nog min of meer 20 van Zarren. Allen te samen 80 vluchtelingen die eten en de nacht overbrengen ter abdij.’; ASS, dagboek van pater Ludovicus, 20/10/1914

haben”. De civiele bevolking moet het bijgevolg ontgelden: er wordt brand gesticht en groepen burgers worden vermoord. Het nieuws van de baldadigheden te Roeselare verspreidt zich snel, en een groot deel van de Zuid-Westvlaamse bevolking slaat op de vlucht¹. Het aantal personen dat op 21 oktober overnacht in de abdij, is aangegroeid tot 200, en het mag dus niet verwonderen dat ze bijna allemaal afkomstig uit het zuiden van West-Vlaanderen zijn. De komende dagen zal dit getal verder aangroeien, om op 27 oktober een piek te bereiken: 360 vluchtelingen overnachten dan in de abdij.

Een dag later wordt voor het eerst ingegrepen door de gemeentelijke overheid: *‘men plakt een plakkaat aan de poort der abdij die zegt dat de vluchtelingen de reis tot Calais kosteloos mogen doen. Wij maken daarop eenen lijst van personen die in de abdij willen blijven, maar zij moeten een der 4 voorwaarden vervullen te weten of 1) familie zijn van de kloosterlingen of 2) ouderlingen of 3) ziek of 4) beloven te zullen werken in de abdij om het eten gereed te maken, hout te kappen of iets dergelijks. Minstens logeeren er nog 330 vluchtelingen’*². De maatregel mist zijn effect niet: een dag later verlaten zo’n 150 vluchtelingen de abdij. Maar de eerste slag om Ieper, die nu volop woedt, dwingt steeds meer mensen de benen te nemen en op 3 november is het aantal overnachtingen in het klooster opnieuw opgeklimmen tot driehonderd. Er komt een tweede aanmaning om verder te vluchten: *‘in den namiddag komt de garde-champêtre van Westvleteren zeggen dat alle vluchtelingen naar Frankrijk of Engeland moeten trekken...in elk geval niet te Westvleteren blijven, uit vrees dat er geen eetwaren zouden genoeg zijn’*³. Op 8 november overnachten nog 100 personen in de abdij, maar de daling van het aantal vluchtelingen is ondertussen meer dan gecompenseerd door de komst van de eerste troepen die in de abdij gekazerneerd worden (cf. deel drie van dit hoofdstuk).

De frontlijn begint een steeds vastere vorm te krijgen, en het wordt stilaan duidelijk dat de militairen de streek niet gauw zullen verlaten. Het herbergen van troepen – op doortocht naar of komende van het front – krijgt dan ook de grootste prioriteit, zo ook in de abdij, waar de vluchtelingen nu resoluut plaats moeten ruimen. Op 11 november *‘komt rond 9 uur de commandant der gendarmerie van Poperinghe met 12 zijner gendarmen om onzen Eerw. Vader Abt te kennen te geven dat zij “met geweld” de vluchtelingen zullen doen vertrekken, want er moet in geheel*

---

¹ www.wol.be (Ieperfront – ontmoetingsgevechten 1914)

² ASS, dagboek van pater Ludovicus, 28/10/1914

³ ASS, dagboek van pater Lucovicus, 4/11/1914

*de streek plaats gemaakt worden voor de soldaten*¹. Het gedwongen vertrek van vluchtelingen uit de abdij kwam er eerder dan voor de andere duizenden vluchtelingen in de Westhoek. Zij werden pas in het voorjaar van 1915 door de Belgische overheid naar Frankrijk gestuurd². Om vluchtelingen te weren worden twee gendarmen als portiers ingezet, ze zullen tot 20 december de abdij blijven ‘bewaken’. Op oudejaarsnacht van 1914 leggen er zich nog – samen met 500 soldaten – veertig vluchtelingen in de abdij te slapen.

Het aantal niet-militaire gasten van de abdij zal voor de rest van de oorlog gestabiliseerd worden rond enkele tientallen: *‘Plutard, quand la gendarmerie evacuait d’office la plupart des réfugiés il n’en restait qu’une dizaine à l’abbaye pour toute la durée de la guerre*³. Op diezelfde bladzijde plakt pater Ludovicus toch een concreet getal op het aantal overnachtingen: *‘Du 3 Sept. 1914 au 7 Juin 1915 il y a eu à l’abbaye 14317 logements de réfugiés laïcs’*. Bemerkt dat het hier enkel om leken gaat, terwijl – zoals nog zal blijken – religieuzen een minstens even belangrijk deel van het aantal gasten in de abdij uitmaken. Hoe hij tot dit getal komt, vinden we terug op de laatste bladzijden van zijn dagboek, waarvan u op de volgende bladzijde een kopie vindt. De aantekeningen lijken vrij secuur bijgehouden te zijn door de secretaris-boekhouder; het getal kan dus kloppen (naast het ‘totaal’ dat u hieronder terugvindt, zijn er van hem ook aantekeningen waarin hij het aantal vluchtelingen en soldaten per dag noteerde – op basis waarvan hij dus tot dit ‘totaal’ kwam).

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 11/11/1914

² Amara, M., Chielens, P., Op De Beeck, Hans, e.a., *op.cit.*, p. 15

³ ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 27

Totaal

3-21 sept. 126
 6-31 Oct. 2936
 nov. 2655
 Dec. 1310
 Jan. 1530
 feb. 1690
 maart 1860
 April 1450
 mei 620
 tot 7 Juni 140

7-30 nov. 12330
 Dec. 10590
 Jan. 13420
 feb. 14140
 maart 3100
 April 2155
 mei 3582
 tot 7 Juni 201

17-31 maart 399
 April 880
 tot 10 mei 272

 1551

14317

59518

vluchtelingen
 vanaf 3 September 1914
 tot 7 Juni 1915

fransche soldaten
 vanaf 7 Novemb. 1914
 tot 7 Juni 1915

weezenjongens
 van Yper en omstreken
 Vanaf 17 maart tot
 10 mei 1915.

Wel is duidelijk dat pater Ludovicus per overnachting turfde, en niet per persoon. Het getal is dus geen weerspiegeling van het totale aantal vluchtelingen dat in de abdij verbleef (ik schat dat het cijfer hiervoor toch zeker met een derde verminderd zou moeten worden).

Voor de drie laatste oorlogsjaren ontbreken concrete cijfers; laat het ons erop houden dat het vluchtelingenaantal te Sint-Sixtus vanaf 1915 rustig voortkabbelt, enkel ietwat de hoogte in gestuwd telkens de gevechten heviger worden. 'Wat mij thans het meest verbaast, is de onverschilligheid waarmee wij na een tijdje de gevluchten benaderen'¹, iets wat ook voor de monniken geldt, blijkens althans de verschillende dagboeken, waarin enkel nog sporadisch iets over de vluchtelingen wordt vermeld. De duur van het verblijf in de abdij varieerde van persoon tot persoon, van een enkele nacht tot meerdere jaren. Voor sommigen werd Sint-Sixtus tijdens de oorlog een tweede thuis, zo bijvoorbeeld Henri Florisszoon, hij 'gaat ons

¹ Ureel, Lut, 'De kleine mens in de Grote Oorlog. Getuigenissen van twee generaties dorpsonderwijzers uit de frontstreek', Lannoo, Tielt, 1984, p. 137

verlaten (op 27 oktober 1918 is dat) om weer naar Reninghe te trekken. Hij was juist drie jaar hier¹. Het zal tot de zomer van 1919 duren vooraleer de laatste vluchtelingen de abdijpoort achter zich dichttrekken.

2.2 ‘Ons herberzaam Sint-Sixtus klooster’

Na een wat sec deel doorspekt met data en cijfers, volgt nu een uiteenzetting over hoe het herbergen van al deze personen georganiseerd werd. Allereerst was er het probleem van het voeden van al deze extra monden. Hierbij dient te worden aangestipt dat – zeker in de eerste maanden – het aantal personen dat in de abdij een maaltijd genoot, vaak een stuk hoger lag dan het aantal dat er te slapen werd gelegd: *‘degenen die in den omtrek nachtverblijf vonden kwamen toch naar het klooster om te eten en zoo spijsde men er dikwijls van 300 tot 400 op een dag. Gelukkig had men dat jaar een gezegenden oogst opgedaan’*². Een voorbeeld van hoe bijvoorbeeld een “noenmaal” er voor de vluchtelingen uitzag, krijgen we van pater Ludovicus: *‘soep, brood, bier, patatten met wortels, peren’* (bemerkt: geen vlees). Het kan niet anders of de monniken kregen bij de opvang van de vluchtelingen hulp ‘van buitenaf’. Zelf zijn de schrijvers echter karig met informatie over de precieze organisatie, enkel broeder Victor geeft ons een aanwijzing: *‘Wij zijn overlast. Men komt voor al dat volk soep koken op de kaasmakerij in eene ketel van 280 liter inhoud’*³. In elk geval waren er in onbezet België verschillende organisaties begaan met het lot van de vele duizenden ontheemden. Onder bescherming van de koning en de koningin opereerde het *Officieel Comité voor hulp aan de vluchtelingen in onbezet België*. Het *Officieel Vluchtelingencomité* was provinciaal georganiseerd, met zetel eerst te Poperinge en later te Roesbrugge. Lokaal waren er dan nog de plaatselijke onderstandscommissies, die onder andere het vluchtelingengeld beheerden⁴. De werking van deze officiële instanties werd aangevuld met allerlei particuliere initiatieven, waarvan de hulp van de Sint-Sixtusabdij bij de opvang van wezen een voorbeeld is (cf. infra).

Toen eind oktober de toevloed aan vluchtelingen het grootst was, kon lang niet iedereen een plaats in de abdij vinden. Er werd echter wel naar een oplossing gezocht voor diegenen die met de mededeling ‘vol’ werden geconfronteerd; meestal probeerde

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 27/10/1918

² ASS, pater Bavo Deroose, ‘Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)’, pp. 26-27

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 21/10/1914

⁴ Vanbeselaere, Klaartje, *‘Vluchtelingen in onbezet België tijdens de Eerste Wereldoorlog. Een vreemde in eigen land...’*, Gent, UG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2004, p. 54 (Vakgroep Nieuwste Geschiedenis)

de monnik–gastenmeester ze dan te plaatsen in een van de omliggende hoeven. In de abdij zelf werden de vluchtelingen zowat overal te slapen gelegd, vele gebouwen moesten dan ook hun normale functie inleveren en kregen het etiket slaapzaal opgeplakt (zo werd bijvoorbeeld het poortgebouw tot (slaap)zaal voor vrouwen omgedoopt). Enkel de slaapzaal der kloosterlingen – naast vanzelfsprekend ook de kerkgebouwen – bleef gespaard van vreemde bezoekers, hoewel ook dit relatief is. Pater Bavo: *‘men herbergde ze overal waar men kon buiten de reguliere plaatsen uitgenomen de priesters en sommige anderen voor dewelke men een slaapzaal der kloosterlingen afstond’*¹. Na de bijna volledige inpalming van de gebouwen door de militairen, worden vooral tijdens de laatste oorlogsjaren rond de abdij ook verschillende barakken opgetrokken voor (en door) zij die van plan zijn langer te Sint-Sixtus te blijven.

Een meer exhaustieve beschrijving van de activiteit in de abdij, geeft het Rapport Documentaire: *‘Comme oeuvre d’assistance ne peut on pas compter le logement et la nourriture donnés gratuitement à ces foules? Quel spectacle de voir comment les femmes hospitalisées à l’hôtellerie des dames et à la porterie, pelaient les pommes de terre; comment on préparait de la soupe aux haricots dans les fourneaux de la fromagerie et de la vacherie; comment presque continuellement on préparait du café en lait, qu’on cuisait du pain, et que même le Père préposé au jardin avait la bonté d’apporter journellement les paniers remplis de poires et de pommes! – Quant aux lits : beaucoup de Pères et Frères cédaient joyeusement leur pauvre paillasse aux vieillards et prenaient eux-mêmes leur repos où ils pouvaient, parfois sur du copeaux!’*². In hoeverre deze idyllische beschrijving – de oorlog lijkt toch wel zeer ver weg – de werkelijkheid benadert, zal deels duidelijk worden na het ook aan het woord laten van de gasten zelf (zij dienen echter nog een aantal bladzijden te wachten). Let wel: bovenstaande beschrijving is een uittreksel uit het hoofdstuk *‘Oeuvres de charité et d’assistance’*. Het was dus niet de plaats, noch de intentie van de auteur om dieper in te gaan op het samenleven met de vele vluchtelingen en in het bijzonder de ongemakken die dit ongetwijfeld ook met zich meebracht. Volgend voorval dat plaatsvond op 14 april 1915 biedt al een sterke nuancering van bovenstaande beschrijving: *‘Een der vluchtelingen die nog bij ons verblijven, werd gisteren verdronken gevonden in de waterpoel in de groote wei.*

---

¹ ASS, pater Bavo Deroose, ‘Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)’, p. 26

² ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 27-28

*Hij heeft nochtans eene kerkelijke begraafing ontvangen*¹. Broeder Victor vermeldt hier niet expliciet dat het om zelfmoord ging – let echter op het woord nochtans! – iets wat pater Edmundus wel doet, maar dan wel onmiddellijk gevolgd door een ‘nuancering’ van deze wanhoopsdaad: *‘Het schijnt vrijwillig gedaan doch was hij goed bij zijn verstand?’*². Misschien dient nog te worden opgemerkt dat pater Ludovicus dit in zijn ‘Oorlogsfeiten’ niet vermeldt. Het is niet de eerste keer dat ik de indruk heb dat hij – tevens auteur van het rapport – de gebeurtenissen zakelijker en soms ook wat meer verbloemd voorstelt.

2.3 Personnes religieuses et personnes laïques

Om de vluchtelingen zelf ook wat meer een gezicht te geven, zou het guldenboek als bron aangewend kunnen worden. Zoals vermeld geeft dit gastenboek een doorsnede van wie allemaal de abdij betreden heeft tijdens de oorlogsjaren. Probleem is echter dat de eerste handtekening pas op 12 november 1914 geplaatst wordt, dus net wanneer men de grootste toevloed aan vluchtelingen achter de rug heeft. Veel conclusies wat betreft de niet-militaire gasten kunnen uit deze bron dan ook niet getrokken worden. Wel zijn de personen die er niet als soldaat in te boek staan, praktisch allemaal afkomstig uit West-Vlaanderen – logisch, want velen die uit bezet België kwamen, waren toen reeds (gedwongen) verder gevluht of naar hun gemeente teruggekeerd. En sporadisch kan uit het guldenboek wel worden afgeleid dat het om vluchtelingen gaat, wanneer bijvoorbeeld een aantal dorpingen gegroepeerd rond dezelfde datum voorkomen. Zo komen in november 1914 een ‘bakker-handelaar’, de burgemeester en zijn vrouw, een landbouwer, de pastoor en ‘een schepen met zijn vrouw en dochter’ aan in de abdij, allen afkomstig uit Bikschote (dat pal in de vuurlinie was komen te liggen). Maar op de bijna 4000 personen in het guldenboek, zijn er slechts een vijftal die expliciet vermelden dat ze vluchteling zijn³ – het was dan ook niet iets waar men trots op was, daarom waarschijnlijk dat de meeste zichzelf ook niet zo benoemden hoewel deze status van toepassing was op hun situatie. Meer dan de helft van de signaturen geeft trouwens enkel de naam en datum van tekenen prijs. Deze hiaten hebben jammer genoeg tot gevolg dat, wat betreft de

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 14/4/1915

² ASS, dagboek van pater Edmundus, ‘Paaschen 1915’

³ Waaronder opnieuw een ‘cluster’ van vier dorpsgenoten, ditmaal afkomstig uit Wijtschaete (ASS, Guldenboek der handteekeningen, 7 mei 1916)

identificatie en classificatie van vluchtelingen, uit het guldenboek geen conclusies getrokken kunnen worden.

Het *rapport documentaire* bevat wel wat meer concrete informatie¹. Zo vermeldde ik reeds de ‘14317 logements de réfugiés laïcs’ tussen 3 september 1914 en 7 juni 1915. Hiernaast geeft pater Ludovicus een beknopte opsomming van ‘personnes religieuses’ die – vaak voor langere tijd – in de abdij verbleven. Hij noemt onder andere ‘4 soeurs de Reninghe avec 54 vieilles personnes du 21 Oct. 1914 au 29 Juillet 1915; 12 soeurs de Langemarck des soeurs apostolines de Bruges, depuis Nov. 1914 jusqu’en Mai 1915; plusieurs curés des villages détruits ; des vicaires, des bourgmestres, des professeurs, des religieux, des directeurs de collège, de couvent, etc. etc. Plusieurs d’entre eux résidèrent pendant plusieurs mois à l’abbaye de S.Sixte’. Uit beide bronnen kan althans één – weliswaar weinig verrassende – conclusie getrokken worden, namelijk dat een aanzienlijk deel van de gasten religieuzen in een of andere vorm waren: aalmoezeniers, priesters, missionarissen, minderbroeders, enz. (wel kan niet altijd achterhaald worden of deze vluchteling dan wel gewoon ‘bezoeker’ waren). Een eerste verklaring is dat deze soortgenoten zeker de toegang tot de abdijgebouwen hadden, voorwaarde om het guldenboek te kunnen tekenen. Daarnaast is er het simpele maar onontbeerlijke feit dat de meeste geestelijken, via hun religieuze achtergrond of door contacten met andere religieuzen, van het bestaan en de ligging van de abdij afwisten en er dus doelbewust naartoe trokken², in tegenstelling tot vele seculiere vluchtelingen die er eerder toevallig belandden of ernaartoe werden gestuurd zoals de eerste groep uit Mechelen. Vergeet niet dat deze abdij de enige was in onbezet België, wat haar aantrekkingskracht op religieuzen nog vergroot moet hebben, zoals bijvoorbeeld ook de pastorie van Alveringem, bewoond door Cyriel Verschaeve, als effect had op de meer religieus ingestelde soldaten (en jongemannen in het algemeen). Ondanks de omstandigheden bleef de abdij omgeven met een waas van monastieke rust, en kon men er dagelijks – soms zelfs meerdere – misvieringen bijwonen. Zelfs retraites bleven er, weliswaar minder frequent, georganiseerd worden. Kon men in deze barre tijden als gelovige ergens beter zijn om naast het lichamelijke ook het geestelijke te voeden?

---

¹ ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 26-27

² Ter illustratie: ‘Eerw. Heer Joseph Dilger, Directeur der Knechtenweezenschool (Sloutsen) te Yper, een goede vriend der abdij, komt vluchten naar S.Sixte. De Eerw. Pater Joannes a Cruce, Carmeliet van Yper komt ook als vluchteling. Te 7 ure ’s avonds komt ook de Eerw. Heer De Saegher...’. ASS, dagboek van pater Ludovicus, 4/11/1914. Zoals dit zijn er in de dagboeken tientallen voorbeelden te vinden van ‘bekenden’ die naar de abdij kwamen gevlucht.

Zoals ook uit de dagboeken blijkt, werden de religieuzen over het algemeen goed tot zeer goed ontvangen, en hadden ze een voetje voor op de seculiere gasten. Zo werd hen bijvoorbeeld de toegang gegund tot de slaapzaal der kloosterlingen, (cf. supra), en werden zij al eens eerder bij hun vertrek op weg gestuurd met enkele ‘extra’s’: *‘In den namiddag ontvangen wij het bezoek van E. Pater Etienne, priester-trappist te St.-Remy van Rochefort, nu ambulancier van het Belgisch leger. De Eerw. Pater vraagt een reiszak, een hemd, een paar kousen, eenige zakdoeken en ... snuif. Met veel plezier schenken wij hem de gewenschte benodigdheden. Hij vertrekt wederom ten oorlog om 4.30 beladen op den koop toe met eenen goeden Trappistenkaas*¹. Deze solidariteit hoeft natuurlijk niet te verwonderen: vaak ging het om personen die de monniken van Sint-Sixtus eerder in hun religieuze loopbaan hadden ontmoet (cf. hoofdstuk 5). En hoe dan ook dwongen de meeste al door hun ‘functie’ gezag en respect af, zeker bij andere gelovigen. Zoals uit voorgaande mag blijken is het niet zo dat de seculiere vluchtelingen het slachtoffer waren van deze *vanzelfsprekende* solidariteit, zij konden evengoed een onderkomen vinden in de abdij. Wel was er bijna overal een verschil in de behandeling van vluchtelingen uit de hogere en uit de lagere klassen; een ongelijkheid die men trouwens logisch vond en over het algemeen aanvaard was². Deze differentiatie kan naar mijn mening ook betrokken worden op de abdij, met dien verstande dat het verschil hier lag tussen religieuzen en seculiere personen; en ook hier werd dit aanvaard en zelfs niet meer dan logisch gevonden – zeker door de monniken zelf.

2.4 Onderdak voor wezen en andere ‘Kinderen van den Yzer’

Gedurende de vier oorlogsjaren was het beschermen van de jeugd een voortdurende bekommernis voor de overheid en bezorgde burgers. De meeste schoolgebouwen in onbezet België werden al gauw omgevormd tot kazernes, waardoor naar school gaan voor het jonge volkje geen optie meer was. Bezorgd om de opvoeding van de kinderen, die vaak niet liever deden dan rondhangen bij de soldaten, ging het Ministerie van Binnenlandse Zaken vanaf mei 1915 over tot

---

¹ ASS, dagboek van pater Ludovicus, 16/10/1914

² Amara, M., Chielens, P., Op De Beeck, Hans, e.a., *op.cit.*, p. 24

evacuatie van 6000 kinderen tussen 3 en 16 jaar uit de frontstreek¹. Ze werden ondergebracht in zogenaamde schoolkolonies in Parijs en Normandië; later werden dergelijke kolonies ook in Zwitserland opgericht – een veertigtal kinderen uit Vleteren zouden vanaf juni 1916 naar daar overgebracht worden². Maar ook in onbezet België zelf werden dergelijke initiatieven genomen, waarvan de uit barakken opgetrokken schoolkolonie te Vinkem waarschijnlijk de grootste en meest gekende is. Naar het einde van de oorlog toe zouden 600 Nederlandstalige kinderen uit de frontstreek er een onderkomen vinden. Bij dit en andere gelijkaardige initiatieven duiken telkens weer de namen van drie personen op: de Engelse miss Fyfe, koningin Elisabeth en gravin Van den Steen uit Poperinge. Deze laatste twee waren ook betrokken bij de opvang van weeskinderen te Sint-Sixtus.

De oorlog maakte naast duizenden slachtoffers ook vele kinderen tot wees. Bovendien werden enkele bestaande weeshuizen door voortdurende beschietingen tot puin herleid, waardoor ook voor deze populaties onderdak gezocht moest worden. In deze zoektocht werd ook meermaals bij de Sint-Sixtusabdij aangeklopt. En niet tevergeefs: op 17 maart 1915 nemen een twintigtal wezen hun intrek in een van de abdijgebouwen. Broeder Victor neemt zijn dagboek ter hand en schrijft: *‘De Engelschen voeren een groot aantal weezen naar de abdij. Zij worden verzorgd door de Eerw. zusters van de jongensweezenschool van Ypren. Zij zijn 26 wezen in getal. Zij waren door de zorgen van een comiteit onder het patroonschap van Hare Majesteit Koningin Elisabeth van België, en door het toedoen van onzen zeer Eerwaarden Vader Abt, zeer wel geïnstalleerd in de oude school en op de nieuwe zolders boven den kalverstal*³. Hun getal zal opklimmen tot maximaal 42, maar een kleine twee maand later, op 7 mei, wordt heel de groep overgebracht naar het Franse Wizernes (nabij St. Omer); dit omdat de Engelsen de toestand ook in Sint-Sixtus te gevaarlijk achten voor hun beschermelingen. In zijn dagboek last broeder Victor op 7 mei een uittreksel in uit een rapport opgemaakt door de Engelsen, wat een klaarder licht werpt op de organisatie achter en van dit verblijf: *‘Uit het “Eerste Verslag over de werken van hulp aan de slachtoffers van den oorlog verleende, ingericht door de gravin van den Steen de Jehay, de gravin Louise d’Ursel, eredame van H.M. de Koningin der Belgen en de F.A.U. (Friends Ambulance Unit)*⁴: *Te Ypren hadden beschieting en typhus talrijke wezen, beneden de 13 jaar, gemaakt. Mr. Delaere,*

¹ Devliegheer, Luc en Schepens, Luc, *op.cit.*, p. 31

² s.n., ‘Kinderen uit Vleteren geëvacueerd naar Zwitserland 1915-1918’, in: *Vlietmara*, driemaandelijks tijdschrift voor heemkunde, geschiedenis en volksleven (Vleteren), 2 (2), pp. 3 – 7

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 17/3/1915

pastor van St.-Pieter, in overeenstemming met de F.A.U., gevraagd hebbende aan de gravinnen van den Steen de d'Ursel die kinderen op te nemen, werden twee weeshuizen gesticht, het eene voor jongens in het klooster van Sint Sixtus te Westvleteren, het ander voor meisjes, te Wisques bij St.-Omer¹. Ook zuster Margriet Bouquet, die samen met pastoor Delaere en de quakers van Geoffrey Winthrop Young het triumviraat vormde waaraan vele Ieperlingen hun redding te danken hadden, was vrij nauw betrokken bij de opvang van deze wezen².

Foto van enkele 'Kinderen van den Yzer – Colonie Scolaire, Orphelinat Belge de Wisques (Pas-de-Calais)
(Foto aanwezig in het abdijarchief)

In juli van datzelfde jaar wordt de gemiddelde leeftijd van de abdijbewoners opnieuw omlaag gehaald. Op het einde van die maand *'kwamen twintig weesjongens der beroepsschool van Wijtschaete met zeven zusters en een meester-schrijnwerker, te Sint-Six de herbergzaamheid verzoeken. Zij bewoonden de oude school en de weezen sliepen op een zolder der brouwerij tot dat zij tegenover het klooster een groote barak getimmerd hadden die kon dienen tot slaapzaal voor hen en voor de zusters en tot woning voor den meester en zijn gezin'*³. Een tweetal weken lang – van 30 mei tot 12 juni 1917 – zullen ook 38 kinderen en vier zusters uit Loker de barak

⁴ 'In de streek van Ieper was vanaf begin november een particuliere stichting werkzaam, nl. de Friends Ambulance Unit, door de Engelse Quakers Society of Friends opgericht, die zich in samenwerking met E.H. Delaere te Ieper en met gravin Van den Steen te Poperinge vooral verdienstelijk maakte onder de burgerbevolking, en die het medisch personeel leverde voor het H. Harthospitaal te Ieper en het St.-Elizabethshospitaal te Poperinge.', Devliegher, Luc en Schepens, Luc, *op.cit.*, p. 24

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 7/5/1915

² cf. het *'Oorlogsdagboek van de Ieperse kloosterzuster Margriet-Marie (Emma Bouquet). Oktober 1914 – mei 1915'*, Snoeck – Ducaju en zoon, Gent, 2002, 279 p.

³ ASS, pater Bavo Deroose, 'Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)', p. 31

bewonen. Opvallend is dat in de dagboeken, behalve het puur informatieve, weinig geschreven staat over deze weeskinderen. Het is opnieuw pater Bavo die toch een, weliswaar zeer beknopt, beeld geeft van waarmee de kinderen zich zoal bezighielden: *‘De kleinste gingen ter school en zongen soms in de kerk en de groote hielpen aan een of ander werk tot dat zij naar het leger gingen’*¹. Maar al bij al lijkt er weinig tot geen contact te zijn geweest tussen de monniken en de kinderen. Ze hadden nochtans de tijd ervoor: de gemeenschap van Wijtschate zou de barak blijven bewonen tot september 1919 – ze dienden na de oorlog immers op zoek te gaan naar een nieuw onderkomen aangezien van het eigenlijke weeshuis enkel puin overbleef.

De hulp en het onderdak dat aan deze weeskinderen verleend werd, is misschien wel het meest opvallende ‘oeuvre de charité et d’assistance’ van de abdij. Het krijgt dan ook een prominente plaats in het gelijknamige hoofdstuk van het rapport documentaire. Naast het gratis onderdak en voedsel worden daarin als ‘werken van liefdadigheid en bijstand’ ook nog vermeld: *‘donner des vêtements aux orphelins, des meubles ou ustensiles de ménage aux soeurs, des livres de lecture pour les soldats par l’intermédiaire des aumôniers, des soutiens pécuniaires généreux et répétés p.ex. à la société S.K.V.H. (= Secretariaat Kathol. Vlaamsche Hoogeschool) etc.’*². Onder deze etcetera valt bijvoorbeeld de bijstand die door Sint-Sixtus verleend werd aan het klooster van de arme klaren te Ieper, waarvan volgende, wat vage omschrijving getuigt: “Tous, d’ailleurs, les Delie, comme l’armée d’occupation, comme les Père Trappistes de Westvleteren, vinrent en aide aux Clarisses dans toute la mesure de leurs moyens”³. Ook ondersteunde de abdij – financieel en materieel – ‘De Kinderen aan den Yzer’, waarmee de schoolkolonies zoals deze te Wisques en Wizernes bedoeld worden (cf. supra). Zo blijkt althans uit een brief van Charles Delaere aan abt Bonaventura: “...en ik bedank u hertelijk om uwe ryke gunsten aan onze arme kinderen. Dagelijks wordt hier goed gebeden voor de weldoeners, dus ook voor u en voor uwe paters...”⁴.

2.5 Ongenode gasten: vrouwen in de kloostergebouwen

---

¹ ASS, pater Bavo Deroose, ‘Sint-Sixtus-Abdij (1840-1919)’, p. 32

² ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 28

³ de l’Epine, M., ‘Un monastère dans la tourmente (Pauvres – Claires Colettines d’Ypres 1914-1921)’, s.l., s.d., p. 26-27

⁴ ASS, correspondentie, brief van Charles Delaere, geschreven op 20 februari 1918 vanuit Wisques (Pas-de-Calais) aan abt Bonaventura (na de oorlog werd de heer Delaere deken van Ieper)

“Verboden toegang voor honden en vrouwen”. Een plakkaat met deze tekst erop sierde tot in de jaren 1960 de kloosterpoort van de Sint-Sixtusabdij. Op dit verbod werd strikt toegezien; een intrede in de abdij betekende dan ook dat men zo goed als geen contact meer zou hebben met het andere geslacht. Tijdens de oorlogsjaren werd deze strikte scheiding der seksen echter enigszins bemoeilijkt. Onder de vluchtelingen die aan de kloosterpoort voor onderdak aanklopten, bevonden zich vanzelfsprekend ook vrouwen. Schoorvoetend werd een uitzondering op de regel toegestaan: de eerste vluchtelingen werden *‘daar er vrouwen bij waren geherbergd in een oude school wel is waar binnen de omheining, maar toch buiten het slot des kloosters’* – een voor pater Bavo nog net aanvaardbaar compromis (cf. ook supra). Wat later, genoodzaakt door de grote toevloed aan vluchtelingen, werden vrouwen toch in de abdij zelf toegelaten, weliswaar niet verder dan het poortgebouw.

Deze ‘grens’ werd – onbewust – echter wel eens overschreden, wat tot verontwaardiging en kordaat optreden (in die volgorde) van de monniken leidde. Hun ongenoegen konden sommigen daarna nog eens van zich afschrijven in hun dagboek: *‘Alweer iets anders. Gisteren avond liepen twee vrouwen in de panden van ons klooster te zoeken naar de man van een hunner die gepakt was en door de Engelsche gendarmen hier vastgehouden werd omdat zijne papieren niet in orde waren. Het was maar met groote moeite dat men er in gelukken kon die vrouwen te verwijderen¹. Ook pater Edmundus drukt in sommige passages zijn ongenoegen uit: ‘Dezen nuchtend is een vrouwmensch al de panden binnengekomen in het koor der Broeders; zij was vluchteling en kende de weg niet, was binnengekomen al de poort van het boerenhuis; Ik geleide haar buiten weg². Iets gelijkaardigs vond plaats op 19 augustus 1918, toen was ‘er militaire begrafenis, familie van eenen overledenen waren gekomen, onder andere 4 vrouwen en zij hadden onbedacht de stoutheid in den broederkoor binnen te komen. Zij kwamen het mij zeggen in de sacrystie, aangezien ik koster was. Het was Jean die het kwam zeggen. Ik deed mijn stoute schoenen aan, en zond ze in de kerk der wereldlingen. Eenen werkend van het leger kwam er zich tegen verzetten, doch ik gaf niet toe en de eene na de andere vertrokken. Nooit heb ik geen moeite meer gehad³. Of alle monniken zoveel belang aan deze scheiding hechtten, kan niet meer achterhaald worden. Maar feit is dat bij drie van de vier verschillende auteurs (pater Bavo, pater Edmundus en broeder*

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 31/5/1916

² ASS, dagboek van pater Edmundus, 8/7/1917

³ ASS, dagboek van pater Edmundus, 19/8/1918

Victor) meerdere dergelijke passages terug te vinden zijn. Tekenend is ook de volgende passage: op 10 juni 1916 *‘was de pap nog weer eens aangebrand bij hun (de Engelse militaire oversten gekantonneerd in de abdij) omdat twee vrouwen die op het kantoor der gendarmen moesten zijn, de toegang binnen het klooster geweigerd werd’*¹. De Engelse legerleiding kreeg bijvoorbeeld wel gedaan dat protestantse missen in de abdijgebouwen plaatsvonden; maar in deze principiële kwestie hielden de monniken hardnekkig voet bij stuk.

2.6 Het her- en verbergen van waardevolle voorwerpen

Sommige pastoors en burgers zochten in de abdij niet alleen onderdak voor zichzelf, maar ook voor hun kerkinboedel en / of huisraad – althans het meest waardevolle deel ervan: *‘Nonobstant que l’abbaye fut toujours à la portée du canon, elle a accumulé sur ses greniers, dans les cellules et dans différentes salles les meubles et les ornements de plusieurs couvents, de plusieurs curés et civils. Citons : Reninghe, Woesten, Ypres (et orphelinat), Zillebeke’*². Dit in veiligheid brengen berustte in de eerste oorlogsmaanden volledig op eigen initiatief. Een eerste reactie van hogerhand kwam er pas op 28 november ’14, uitgelokt door de verwoestingen te Ieper en Diksmuide. “In een omzendbrief aan de gemeentebesturen verzocht toen de gouverneur van de provincie (Janssens de Bisthoven) archief en kunstvoorwerpen in veiligheid te brengen en in die zin tevens aan te dringen bij de kerkfabrieken en de weldadigheidsbesturen”³. Zo komt het dat de kostbare schilderijen uit de kerken van Reninge en Vlamertinge op de kloosterzolders verborgen werden, naast de inboedel van bijvoorbeeld ook de kastelein van herberg ‘De Hemel’ te Reninge. En sommige burgers hadden blijkbaar nogal wat kostbaarheden te verbergen: *‘Vandaag weer ladingen wijn, glas- en porceleinwerk aangekomen van de Eerw. Heer Dilger, hetgeen deze in zijne kelders te Ypren had opgeborgen. Er waren ongeveer 2500 flesschen wijn en dit alles is in de kelder der kaasmakerij geborgen’*⁴. Ook soldaten die opnieuw naar het front moesten vertrekken, konden in de abdij overtollige bagage in bewaring achterlaten. Meerdere onder hen sturen vader abt een bedankbriefje hiervoor, zo bijvoorbeeld soldaat J. L. Verstraeten uit Sterrebeek: ‘En reconnaissance

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 10/6/1916

² ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 25. Men deed er goed aan de inboedel der vier vernoemde kerken te Sint-Sixtus te verbergen: in elk van deze gemeenten diende de kerk na de oorlog geheel of gedeeltelijk heropgebouwd te worden.

³ ‘Stille getuigen 1914-1918. Kunst en geestesleven in de frontstreek’, Brugge, 1964, p. 60

⁴ ASS, dagboek van broeder Victor, 6/8/1915

de votre extrême obligeance d'avoir daigné accepter en dépôt chez vous, nos bagages, pour la durée de l'offensive, nous prenons la respectueuse liberté de vous exprimer toute notre gratitude¹.

Men bleef echter ongerust over de veiligheid van de abdij, en het nakende eindoffensief vrezend, werd op 15 juli 1918 het kerkgoed van Reninghe, Noordschote, Zonnebeke en Woesten ingepakt om naar Frankrijk verzonden te worden. Met de kostbaarheden van de abdij zelf had men enkele maanden eerder al hetzelfde gedaan: *'La situation devenant cependant trop critique, le Rme. (Royaume) Abbé envoya ses propres ornements pontificaux, les calices de l'abbaye, etc. à Wizernes, chez St. Omer, chez les soeurs réfugiées de l'orphelinat d'Ypres. Au temps où à St. Omer la situation devenait indéniable, on a expédié nos effets à Tours, d'où ils vont nous revenir bientôt*². Ook dit – nogmaals – in veiligheid brengen, lijkt op eigen initiatief te zijn gebeurd. De regering was op 8 augustus 1915³ uiteindelijk wel overgegaan tot de oprichting van de permanente commissie 'Mission du Ministère des Sciences et des Arts'; beter bekend als de 'Mission Dhuicque', naar de architect E. Dhuicque die aan het hoofd ervan stond. Deze moest in de eerste plaats de kunstwerken in de (kerken van de) frontstreek in kaart brengen, en indien nodig geacht, de evacuatie ervan bevelen. Hoewel de 'Mission' zeker in Westvleteren is geweest⁴, lijkt ze vreemd genoeg de abdij over het hoofd te hebben gezien – sporen van een passage in Sint-Sixtus zijn alvast niet terug te vinden.

3. Gasten van de abdij: militairen

3.1. Les poilus (november 1914 – juni 1915)

Naarmate in oktober '14 de contouren van de frontlijn zichtbaar worden, stromen steeds meer troepen toe in de onbezette Westhoek. De Belgen bezetten het meest noordelijke deel van het front (cf. hoofdstuk 2), de Britten het grootste deel van de Ieperboog, met de Franse territorialen (de militieklassen ouder dan 35 jaar) in de omgeving van Boezinge als tussenschakel. Voor al deze troepen dient een

¹ ASS, correspondentie, brief van J.L. Verstraeten (1B. ob. 120, Ve D.A.) – tevens in naam van Jacques Peers de Nieuwburg (Château de Nieuwburgh, Oostcamp), geschreven op 25 juli 1916 aan vader abt

² ASS, 'Rapport Documentaire', p. 25. Het verzenden van de kostbaarheden gebeurde om precies te zijn op 20 april 1918, toen het Duitse lenteoffensief volop woedde.

³ 'Stille getuigen 1914-1918. Kunst en geestesleven in de frontstreek', Brugge, 1964, p. 61. In een ander werk staat echter te lezen dat de Mission al op 20 mei 1915 aan het werk zou zijn gegaan: Stynen, H., Charlier, G. en Beulens, A., '15/18. Het verwoeste gewest. Mission Dhuicque', Brugge, 1985, p. 9

⁴ Cf. de foto van de preekstoel in de kerk van Westvleteren, in: Stynen, H., Charlier, G. en Beulens, A., *op.cit.*, p. 19

onderkomen te worden gezocht, waar de periode tussen twee frontdiensten in kan doorgebracht worden. Honderden scholen, boerderijen en huizen worden zo in zekere zin toch bezet. Zo ook de Sint-Sixtusabdij, door haar omvang en ligging hiervoor uitermate geschikt. De eersten die er gekazerneerd werden, waren Franse militairen, bijgenaamd 'les poilus'. Al in oktober waren er contacten geweest tussen de abdij en Franse soldaten, zo werden verschillende zaken voor militaire doeleinden opgeëist (paarden, hooi en stro), en op 23 oktober kwamen *'Fransche officieren vragen of er geene plaats is om geblesseerde soldaten op te nemen, doch de abdij is reeds vol vluchtelingen'*¹. Pas nadat het merendeel van deze vluchtelingen plaats heeft moeten ruimen, kunnen de eerste Franse soldaten op 7 november 1914 hun intrek nemen in de abdij. Verheugd stellen broeder Victor en pater Ludovicus vast dat er vele katholieken bij zijn.

Eind november zal het aantal poilus dat in de abdij overnacht de kaap van duizend overschrijden. Broeder Victor, die al bij het verblijf van enkele honderden vluchtelingen uitriep: 'Wij zijn overlast!', klaagt steen en been. *'En hier vangt, zooals ik vermoed, onze lijdensgeschiedenis eerst voor goed aan. Rond 3 uren komen er nog ongeveer 500 soldaten bij, hetgeen met de reeds hier zijnde het getal van 1250 bereikt. 't Is een geloop en gewemel om stroo bij te halen en hetzelfde in de panden uit te spreiden om te slapen. Als om 4 uren de priesters gaan mis lezen, moeten ze over de soldaten heenstappen en dat alles bij het licht eener lamp als eene gloeiende spijker, want wij hebben geen electriek bij gebrek aan kolen. Ons klooster en deszelfs koer levert het tooneel op van een groot bivack. Schildwachten voor de deur, heen en weer trekkende soldaten, ofwel soldaten die bij groote vuren in de open lucht zitten te beven van de koude. Op meer dan 10 plaatsen ziet men geïmproviseerde koks hun eten gereed maken. Kruitwagens, geweren in rotten of tegen den muur staande, officieren hier, kapiteins of sergeants daar; panden, zolders, schuren, koestal, alles ligt vol soldaten. De broeders zijn bijna niet in staat de koeien te melken, daar heel de gang tusschen de koeien vol ligt. 't Is oorlog, courage!!!'*². Ook op hygiënisch vlak brengt de opvang van zoveel volk de nodige ongemakken met zich mee: *'Droevig is het wat ongehoorde ellende en vuiligheid wij van de soldaten hebben. De vertrekken zijn niet meer bruikbaar daar de Franschen boven op de bril gaan staan om hun gevoeg te doen. Eenigen van ons zitten reeds vol ongedierte; ikzelf heb er reeds tot 40 ineens in mijn kleeren gevonden. De reuk in*

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 23/10/1914

² ASS, dagboek van broeder Victor, 19/11/1914

*de panden is afschuwelijk. Miserere mei Deus!*¹. De Franse legerleiding lijkt echter wel oor te hebben naar de verzuchtingen van de monnik(en): wanneer op 29 november bijna alle militairen de abdij verlaten – het zal een tiental dagen duren vooraleer nieuwe regimenten de abdij opnieuw komen ‘bezetten’ – komt er een équipe om de panden te reinigen. En wanneer op 2 december generaal Balfourier de abdij bezoekt, gelast hij een van zijn kapiteins de kloostergebouwen voortaan met wat minder soldaten te belasten.

Broeder Victor is wat gesust, maar vooral hij blijft sporadisch zijn beklag doen over de ongemakken veroorzaakt door de militaire aanwezigheid. De teneur in zijn dagboek kan echter even snel weer omslaan: *‘Het is vandaag zondag en vele soldaten met hunnen commandant aan het hoofd wonen de hoogmis bij en zingen mede met het koor. Het was waarlijk een treffend schouwspel*². Gelijkaardige positieve noten zijn ook bij de andere dagboekschrijvers te horen wanneer het gaat over de misvieringen bijgewoond door soldaten, iets wat ze als vurige aanhangers van het katholieke geloof extra in de gaten houden. Al gauw komen ze echter ook met andere geloven in contact. Alhoewel, contact is hier wat misplaatst: zowel Victor, Edmundus als Ludovicus maken melding dat er bij de nieuw ingekwartierde troepen³ een dominee en een rabbijn aanwezig zijn, maar daar blijft het ook bij. De katholieke aalmoezenier, die er vanzelfsprekend ook bij was, trekt immers alle aandacht naar zich toe. Het gaat om Mgr. Ruch, toen hulpbisschop van Nancy en na de oorlog bisschop van Straatsburg, die een bijzonder charismatisch figuur moet zijn geweest – toch zeker voor de katholieke gelovigen. Naast de vele dagboekfragmenten waarin hij voorkomt, is de beste illustratie hiervan de bladzijden die ook in het ‘Rapport Documentaire’ aan hem worden gewijd. Zo onder andere over de soldatenmissen (elke zondag om 11 uur) die door hem werden voorgegaan: *‘Que c’était beau d’entendre dans les cloîtres – parfois au milieu d’une canonnade intense – la mélodie majestueux du Credo, chanté par des centaines de soldats, affirmant hautement leur foi au Dieu des armées, qui devait soutenir leur courage et leur donner la victoire!*⁴. Broeder Victor bevestigt: *‘s Avonds begint de canonnade tamelijk hevig. Het schijnt alsof de vijanden elkander willen begroeten voor het*

---

¹ *ibid.*, 20/11/1914

² *ibid.*, 22/11/1914

³ Het gaat om de ambulance-soldaten van het 20^e corps (23^e section 20^e train de equipages). Ze zullen te Sint-Sixtus verblijven van 9 december tot 30 januari 1915; vandaar dat ze de abdij zullen omdopen tot ‘quartier d’hiver’.

⁴ ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 6

*nieuwe jaar. En nu wij op den laatsten dag van het jaar zijn, zij het toegelaten een terugblik te doen. Niettegenstaande dat onze abdij wemelde van soldaten en vluchtelingen, is nooit de koordienst onderbroken geweest. Zelfs de militaire missen op zondagen en het lof iederen avond, bracht veel luister aan den kerkdienst bij en hebben ongetwijfeld in het hart van menige, niet al te katholieke soldaten, goede gevoelens in het hart gestort*¹. Het verblijf van deze groep soldaten lijkt voor beide partijen zelfs vrij aangenaam – in de mate van het mogelijke – te zijn verlopen. Mgr. Ruch zal in de loop van de oorlog de abdij trouwens nog een paar keer verblijden met een bezoek.

In februari 1915 komen nieuwe troepen in de plaats, en geleidelijk wordt ook het samenleven van monniken en militairen in het keurslijf der gewoonte gedwongen. Troepen vertrekken, nieuwe regimenten nemen hun plaats in, sporadisch klaagt broeder Victor nog wel eens (bijvoorbeeld over een gebrek aan water door *‘het vele wasschen der soldaten’*), maar aan de grootste ongemakken lijkt te zijn verholpen. En zo wordt het Pasen, voor het eerst te Sint-Sixtus samen met militairen gevierd. Hoewel, onder de toen in de abdij gekazerneerde Franse troepen lijkt er weinig religieuze animo te zijn geweest: *‘Voor de eerste maal luiden de klokken bij dage sedert oktober. Wij hebben voort veel soldaten, allen werkers, zooals: smids, wagenmakers, gareelmakers, schoenmakers, enz. Elk is in het werk. Allen zijn braaf; wij hebber er geen de minste moeite mede. Doch ’s Zondags is er nauwelijks eenen in de kerk te zien*².

Ondertussen was het front ontwaakt uit haar winterslaap. De eerste oorlogswinter was immers relatief rustig verlopen: de soldaten hadden evenveel problemen met het zich beschermen tegen de kou en de barre omstandigheden in de loopgraven, als met de vijand (waarmee men hier en daar zelfs verbroederde). Geleidelijk aan nemen de bombardementen echter opnieuw toe, om te culmineren in de tweede slag bij Ieper (22 april tot 25 mei 1915). Het schrijven van de monniken over de oorlogsgebeurtenissen wordt meestal beperkt tot het vermelden van bombardementen die tot in de abdij hoor- en voelbaar zijn. Volgend ‘schema’ van pater Ludovicus is een mooie ‘illustratie’ van deze bombardementen; des te duidelijker in zijn eenvoud. De tweede slag bij Ieper – of toch zeker de eerste dagen ervan – valt hieruit duidelijk af te lezen:

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 31/12/1914

² ASS, dagboek van pater Edmundus, 4/4/1915

Hoe zwaarder de bombardementen, hoe langer de streep onder de desbetreffende datum.
(ASS, dagboek van pater Ludovicus, 'bijvoegsel 1')

Veel concreter dan dit beschrijven van bombardementen waarvan de monniken zelf 'getuige' waren, wordt de oorlog echter niet: over gevechten aan het front, en het verloop van de oorlog in het algemeen, komen we in de dagboeken dan ook weinig te weten. Dit duidt er volgens mij op dat er ook tussen de monniken en hun militaire gasten al bij al weinig contact was (zo is er in geen enkel dagboek een passage terug te vinden van bijvoorbeeld een soldaat die zijn belevenissen aan het front aan een monnik vertelt) – de taal vormde nochtans geen barrière, alle dagboekschrijvers, ook broeder Victor, waren het Frans machtig. Als er al beschrijvingen zijn die handelen over de oorlogsgebeurtenissen of de toestand aan het front, dan zijn dit typische 'naar men zegt'-passages, niet gehinderd door enige vorm van overdrijving en een wel zeer plastische voorstelling gegeven door iemand die er zelf geen getuige van was. Zo bijvoorbeeld in: *'Den ijzer is rood van bloed den gesneuvelden soldaten zegt men. – De lijken liggen zoo dik, dat ze op plaatsen half recht staan'*¹.

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, 25/4/1915

Mochten de monniken toch actief op zoek zijn gegaan naar informatie over het oorlogsgebeuren, dan dook er nog het probleem van de belemmerde nieuwsgaring op. Ook in onbezet gebied werd er immers duchtig gecensureerd en konden burgers zich niet vrij bewegen (zeker niet zonder legitimatie, en soms was zelfs dit ‘permis de sejour’ nutteloos). En ook in de Westhoek was het een – hoewel niet vijandig – vreemd leger dat de plak zwaaide en zich niet zelden zeer wantrouwig gedroeg jegens de bevolking in dit voor hen onbekend gebied. De gewone burger zelf gaf evenzeer blijk van een niet al te groot vertrouwen in de medeburger. Het vurige patriottisme van de eerste dagen brandde al op een veel lager pitje, en de bommen zaaiden naast vernieling ook achterdocht en tweedracht onder de bevolking. Verdachtmakingen waren dan ook niet uit den boze en het etiket ‘spion’ werd soms wel heel snel uit de kast gehaald¹. Volgende zinnen kunnen volgens mij dan ook even goed op onbezet België betrekking hebben: “Het herleven van middeleeuwse vergiftigde-bronnenverhalen en de kwaadaardige progromsfeer duiden op een terugval in een vóórmoderne logica, waarin van buiten geen nieuws kwam en geruchten en legendes welig tierden”².

Van deze geruchten en legendes werd ook de Sint-Sixtusabdij slachtoffer. Vanaf 24 april wordt Poperinge enkele dagen op rij zwaar bestookt met obussen; speculaties over waar het kanon dat deze uitspuwt zou kunnen staan, zijn het gevolg: *‘De praatjes gaan hunnen gang en worden meer en meer uitgebreid. Het mysterieus kanon (‘le canon fantôme’ zeggen de Franschen) staat in de abdij, in de brouwerij en het is de zeer Eerw. Vader Abt zelve die het kanon regleert. Men weet te spreken van onderaardsche gangen waardoor wij met den vijand in betrekking staan!!! Of de Franschen zulks gelooven, zou ik sterk betwijfelen, doch het schijnt toch van wel, want (30/4) Wij krijgen weer een ander spel. Onze abdij wordt in staat van ‘blocus’ gedeclareerd. Rond 8 uren ’s morgens wordt opeens gezegd dat er niemand uit of in het klooster mocht komen voordat alles onderzocht was. De Fransche gendarmen, bijgestaan door een Belgischen gendarm, zetelen in de spreekkamer van het gastenkwartier. De Eerw. Vader Abt, alle religieusen, ook de oudsten en de zieken, moeten voor den tribunaal komen en hun ‘certificat d’identité’ toonen.(...)Het bed van broeder Hermanus werd door de gendarmen met zorg onderzocht omdat men hem daags te voren betrapt had boven door een dakvenster te kijken en misschien*

¹ Zo hoorde Jozef Simons toevallig een oud vrouwtje tot haar nichtje zeggen: “Zoolang de graaf op zijn kasteel (de Lovie) blijft, meisje, moeten wij geen schrik hebben, die staat op goeden voet met de Duitschers, die zal wel worden verwittigd wanneer ze gaan doorbreken.” In: Simons, Jozef, ‘Oorlogsvlaanderen’, Kortrijk, 1921, p. 94

² de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 74

*eenige teekens had gemaakt*¹. Het afgesloten, mystieke karakter van het trappistenklooster werkte volgens mij deze geruchten danig in de hand. Volgens pater Bavo waren trouwens al eerder dergelijke ‘onnoozele praatjes’ opgedoken: *‘Dom Bonaventura, die reeds bij het uitbreken van den oorlog van op den predikstoel had moeten doen weerspreken het gerucht dat hij een duitschgezinde was, ...*². Wat men niet kent, staat op de eerste rij om verdacht te worden wanneer op het eerste zicht onverklaarbare problemen opduiken; ook vrome monniken vormen geen uitzondering op deze ‘regel’. Nog dit: het mysterieuze kanon werd enkele dagen later dan toch gelokaliseerd. Het bleek zich in Klerken, op liefst 32 kilometer van Poperinge en de Sint-Sixtusabdij te bevinden...

Ondertussen verlaten de weeskinderen de abdij op 9 mei (cf. 2.4), maar het door hen ontruimde schoolgebouw komt niet lang leeg te staan: enkele dagen later wordt het ingenomen door de ‘4e ambulance de la 2e Division Marocaine’, die een twintigtal dagen te Sint-Sixtus zal verblijven. *‘Pendant cette vingtaine de jours 17 soldats français y sont morts et ont été enterrés sur la prairie de l’abbaye’*. De lichamen van deze Franse soldaten zullen na de oorlog ontgraven worden en een definitieve plaats in hun geboorteland krijgen, maar hierover meer in het laatste hoofdstuk. Een tiental dagen na de ambulance, op 7 juni, vertrekken ook de laatste Franse troepen. Pater Ludovicus telde in totaal ‘59518 hommes’³ – maar het gaat dus om overnachtingen, het aantal verschillende soldaten ligt lager. Het afsluiten van dit deel laat ik aan diezelfde Ludovicus over – het mag duidelijk zijn wat de monniken vooral is bijgebleven: *‘Disons en général qu’aussi longtemps que des troupes françaises logeaient à l’abbaye, il y avait beaucoup d’assistants à la messe militaire du Dimanche. En semaine l’assistance était nulle ou à peu près*⁴.

3.2. Tommies (juni 1915 – maart 1918)

Na de tweede slag bij Ieper (22 april – 25 mei 1915) zou het Ieperfront voor een tweetal jaar verstillen – wat in tijden van oorlog natuurlijk een zeer relatief begrip is – en concentreren beide oorlogvoerende partijen zich op offensieven aan het Franse front. Vooraleer de geallieerde blik op Frankrijk werd gericht, vond eerst nog een beperkte herschikking van het Ieperfront plaats. In het voorjaar van 1915 namen Canadezen en Britten een deel van het Franse front aan de Ieperboog over (de Ypres Salient was nu volledig Brits); begin februari al hadden de Fransen Poperinge

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 29 en 30/4/1915

² ASS, pater Bavo, ‘Sint-Sixtus-abdij (1840-1919)’, p. 30

³ ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 15

⁴ *ibid.*, p. 9

ontruimd om ook daar plaats te maken voor de Engelsen. Deze reorganisatie leidde er verder toe dat Sint-Sixtus binnen de Britse sector kwam te liggen (wel vlakbij de ‘grens’ – cf. International Corner – Westvleteren-dorp bevond zich reeds in de Belgische sector). Zo komt het dat vanaf juni 1915 Engels de voertaal wordt in en rond de abdij. Van bij de aankomst van de eerste Britse troepen geven deze blijk van een strakke en vlekkeloze organisatie, waarmee ze veel meer dan de Fransen hun stempel op hun verblijfplaats zullen drukken¹. Pater Ludovicus beschrijft: *‘Les Anglais arrivent toujours. Des automobiles amènent des fauteuils, des lavabos etc. Ils s’installent avec tout le confort possible. Ils occupent toute l’hôtellerie. Les classes des oblats sont changées en bureaux etc. etc. Ils font tout à l’Anglaise. All right !’*. En de daaropvolgende dag klinkt het: *‘Les Anglais continuent à s’installer confortablement : ils nettoient les cours, jettent de la chlorure de chaux, brûlent les déchets de toute sorte mais, ... prennent tout bonnement ce dont ils ont besoin, même les meubles des réfugiés. Ils sont cependant très gentils : on se connaîtra mieux dans quelques jours’²*.

3.2.1. Law and order

De Britten palmen het grootste deel van de abdijgebouwen in en leggen er meteen ook hun regels op. De trappisten hebben in hun eigen huis nog maar weinig in de pap te brokken, iets wat soms tot onbegrip en irritatie leidt: *‘De Engelschen nemen heel doodeenvoudig de zuiger uit de pomp, telkens wanneer zij gepompt hebben en bergen hem dan op. Het water is dus voor hun alleen en wij mogen er niet aankomen’³*. Of ook: *‘Comme il est défendu de circuler les soir après 8 heures par ordre des Anglais dans leur zône, notre R.P. Abbé qui voulait faire une petite*

---

¹ Het contrast van de goed georganiseerde en van al het nodige voorziene Engelse soldaten (die daarbovenop nog een ‘vette solde’ kregen uitbetaald) met de Franse en Belgische troepen, was ook de burgerbevolking opgevallen: ‘De Franse soldaten waren erg te beklagen, ze waren vuil en smerig. Later zijn de Engelsen toegekomen, ze waren beter georganiseerd, ze hadden veldkeukens mee en het was al schoon en nieuw materiaal dat ze hadden.’, aldus Henri Demey, in: *Elfnovembergroep, ‘Van Den Grooten Oorlog – Volksboek’*, Malegijs, Kemmel, 1985, p. 69

² ASS, dagboek van pater Ludovicus (Frans), 8 en 9/6/1915

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 27/2/1916

*promenade avec le curé Bylo sur notre terrain (hommelhof) il a dû demander la permission aux Anglais qui la lui ont accordé jusqu'à 9 heures !!!*¹. In de abdij zelf verbleven er wel soldaten, maar de gebouwen waren hoofdzakelijk voorbehouden voor officieren en generaals, die er ook hun bureaus in onderbrachten. De meeste waren erg gesteld op stilte en rust – toch iets waarin ook de monniken zich konden vinden: *'In de gang van het vreemdhuis, waar het bureel van den generale staf is, worden op twee plaatsen gedrukte briefjes aangeplakt van den volgenden inhoud: Kindly make as little noise as possible in this passable' dat wil zeggen: Vriendelijk verzoek, maak zoo weinig gerucht mogelijk in dezen doorgang!!! En tot slot van zaken leest men nog op de deur van het bureel 'Stilzwijgendheid'. Ik geloof dat zijn Excellentie den generaal groote neiging gevoelt om trappist te worden, daar hij zich nu reeds met zooveel zorg op het beoefenen der stilzwijgendheid toelegt*².

Broeder Victor kan ook meermaals zijn ironische blik laten botvieren op de achterdocht van de Britten, die inderdaad vaak overdreven lijkt – hierbij dient echter bemerkt te worden dat zij zich in een voor hen onbekende streek bevonden, waar toen nog een groot deel van de bevolking de Engelse taal onmachtig was. Maar inderdaad, “de Engelsen waren verschrikkelijk bang van spionnen”, zo vertelt Gaston Boudry, 14 jaar in 1915³ en zo blijkt ook uit de dagboeken, waarin meermaals melding wordt gemaakt van opgepakte spionnen (vooral in 1915-1916, misschien niet toevallig aangezien de Engelse soldaten zich toen nog wat wegwijs moesten maken in hun sector). De aantekeningen van broeder Victor in verband hiermee dienen echter wel met een korrel zout genomen te worden. Zo doet hij eerst wat lacherig over de Engelse achterdocht: *'Weder vier zoogenaamde 'spions' hier binnengebracht van Brielen, twee mannen en twee vrouwen. Hun enigste misdaad was, dat zij 's nachts een kaarsje aangestoken hadden en daarmee in de hand door hun huis gingen*⁴, terwijl het wat later fel overdreven luidt: *'... De herbergier van Oostvleteren van wien op 9 dezer gesproken is, is vandaag te Westvleteren doodgeschoten. Het is het verdiende loon voor zulke landverraders, en er zijn er zooveel!!!'*⁵. De Britse achterdocht zou ook een slachtoffer in eigen rangen maken: na een reis naar Frankrijk samen met abt Bonaventura, wordt pater Ludovicus door de Engelse legerleiding de toegang tot België geweigerd op verdenking van spionage. Zijn

---

¹ ASS, dagboek van pater Ludovicus (Frans), 27/6/1915

² ASS, dagboek van broeder Victor, 19/6/1916

³ Elfnovergroepe, *op.cit.*, p. 49

⁴ ASS, dagboek van broeder Victor, 14/6/1915

⁵ ASS, dagboek van broeder Victor, 19/4/1916

(misschien wat meer dan gewone) nieuwsgierigheid deed hem de das om, maar hierover meer in het vierde hoofdstuk.

Niet enkel de monniken, en de burgerbevolking in het algemeen, werden onderworpen aan de strikte regels en wetten, ook de Britse soldaten zelf moesten zich ernaar schikken. Men schrok er niet voor terug om militairen die ongedisciplineerd gedrag vertoonden met lijfstraffen terug in het gareel te dwingen. De monniken waren hiervan meermaals getuige: *'Het gevang voor Engelsche soldaten is nevens het boerenhuis, de eerste poort. Zij die misdoen (soldaten) b.v. halfdronke zijn, worden voor zekeren tijd aan eene karre, wagen of staak gebonden voor straffe, b.v. 3 uren. Er staan er soms 5 tegelijk. Zij staan daar gebonden te lachen en scheeve gezichten te trekken naar elkander. ... Soms staan soldaten voor straffe gebonden aan een Sint Anrieskruis met open armen'*¹. In de dagboeken zijn meerdere gelijkaardige passages terug te vinden. De straf die broeder Victor hierboven beschrijft, is de zogenaamde 'Field punishment N°.1', die door de bevelhebber aan een ongedisciplineerd soldaat kon worden opgelegd, bijvoorbeeld wegens dronkenschap. De gestrafte kreeg een werkstraf, en werd daarnaast tot maximum twee uur per dag vastgebonden aan een 'vast object' (as additional humiliation). Andere straffen voor deze 'minor matters of indiscipline' waren het geven van boetes, gevangenschap en het inhouden van het loon². Dit systeem van straffen had broeder Victor blijkbaar al ontcijferd: *'Er zijn op het ogenblik hier veel gevangene soldaten wegens dronkenschap en andere kleine overtredingen. Er zijn er bij die dagelijks twee uren moeten gebonden zitten, anderen hebben een of twee maanden geen soldij en allen hebben ze dwangarbeid'*³.

3.2.2. Private 2779

Het mag duidelijk zijn: in het Britse leger heerste een strikte discipline, waarbij de tucht indien nodig via het toepassen van lijfstraffen werd gewaarborgd. Dit kon gaan van de hierboven beschreven 'field punishments' tot het executeren van 'militaire misdadigers'. En ook van deze ultieme straf waren de monniken in Sint-

---

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, 13/6/1915

² Putkowski, Julian en Sykes, Julian, *'Shot at Dawn. Executions in World War One by authority of the British Army Act'*, Leo Cooper, London, 1996, p. 16. Er bestond ook een – lichtere – 'field punishment N°.2', waarbij het vastgebonden rechtstaan ontbrak.

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 15/7/1915

Sixtus (ongewild) getuige. Op 12 juni 1915 werd Private Herbert H. Chase van de 2nd Lancashire Fusiliers (12th Brigade, 4th division) om 4.30 a.m. tegen de abdijmuur geëxecuteerd. Deze 21-jarige Londenaar was een van de 312 Britse soldaten die tijdens de Eerste Wereldoorlog gefusilleerd werden¹. Zoals bij het merendeel van deze veroordeelden (nl. 268) was desertie de reden van zijn straf. Normaalgezien zou Private Chase in juni '15 bezig geweest zijn aan het uitzitten van een driejarige gevangenisstraf, welke hij had opgelopen na een eerdere desertie in oktober 1914. Zijn straf werd in mei echter opgeschort, en de soldaat werd opnieuw naar zijn bataljon aan het Ieperfront gestuurd, waar hij na een Duitse gasaanval op 24 mei nogmaals de benen nam. Korte tijd later werd hij in een 'dazed and exhausted condition' teruggevonden – maar wel onaangetast door het gas, wat ironisch genoeg zijn dood zou betekenen – en op 29 mei veroordeelde de krijgsraad hem wegens 'cowardice' tot de kogel².

Over de uitvoering van deze straf schreef pater Edmundus, toch redelijk onder de indruk van het gebeuren, het volgende: *'Gisterenavond werd het doodvonnis voorgelezen nabij het boerenhuis aan eenen Engelschen soldaat. Hij moest gefusilleerd worden. Hij hoorde het aflezen en viel in bezwijming. Om 4u 30 minuten dezen morgen hoorden wij in het bosch 25 schoten al te gelijk, als ware het eene schot geweest. Het was de terechtstelling van die soldaat. In de muur ziet men de putten der kogels, de koorde waarmede hij was gebonden geweest, heb ik opgeraapt. Er waren bloedvlekken op. Zijne misdaad was, zegt men, 2 maal uit de tranchées gevlucht te hebben in het grootste geweld van den strijd. Reeds eenige dagen zat hij in het bosch gevangen in een klein tentje. 's Avonds te vooren als men zijn doodvonnis aflas waren zij reeds bezig met zijn graf te delven. Hij werd gewonden in een sargie en zoo begraven zonder doodskist. Drie onzer vluchtende priesters hebben vergeefsche pogingen aangewend om hem te bekeeren. Hij was protestant, meen ik*³. Private Chase werd begraven naast de Franse soldaten in de

¹ Putkowski, Julian en Sykes, Julian, *op.cit.*, p.11. Ter vergelijking: "gedurende de hele oorlog werden achttien Belgische militairen wegens desertie of criminele feiten geëxecuteerd", maar het Belgisch leger was dan ook, "ondanks alle hiërarchie, in essentie een burgermansleger, waar geen martiale kadaverdiscipline heerste", de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 209

² Putkowski, Julian en Sykes, Julian, *op.cit.*, p. 44. Over de terechtstelling van Private Chase, zie ook: Chielens, P. en Putkowski, J., *'Rusteloze graven / Unquiet graves. Executieplaatsen uit de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek'*, Francis Boutle Publishers, London, 2000, p. 20

³ ASS, dagboek van pater Edmundus, 11/6/1915. Ter vergelijking de beschrijving van broeder Victor die veel korter en zakelijker is: 'Dezen morgen om vijf uur is een Engelsche soldaat doodgeschoten in het bosch. Hij was veroordeeld wegens dienstverzuim en desertie. Hij heeft alle priesterlijke bijstand ontvangen, en is onmiddellijk daarna naast het kerkhof der Franschen begraven. Zijn naam was Pte. Chase en hij was slechts drie en twintig jaar oud', ASS, dagboek van broeder Victor, 11/6/1915

tuin van de abdij, maar na de wapenstilstand zou zijn lichaam overgebracht worden naar het White House Cemetery in Sint-Jan (Ieper). De abdijmuur waarvan sprake staat er nog steeds, de kogelinslagen getuigen tot op de dag van vandaag van de executie van deze jonge soldaat:

(Bron: Sint-Sixtusabdij)

Op de dag van zijn executie lag de eenheid waartoe Chase behoorde – en voor wie zijn terechtstelling tot voorbeeld moest dienen – gekantonneerd in de buurt van de abdij. Waarom echter net de abdijmuur – wat toch werd afgekeurd door de monniken – en niet bijvoorbeeld een boom als executieplaats werd gebruikt, is me een raadsel. Tegelijk duidt het er op dat hierbij de mening van de abt en de monniken niet gevraagd werd, of toch zeker dat er geen rekening mee werd gehouden. Feit is wel dat het binnen de abdijmuren bij deze ene executie bleef, hoewel het ook anders gelopen kon zijn. Op 12 januari 1917 werden *‘drie gevangene Engelsche soldaten hier ingebracht die tot driemaal toe uit de tranchee waren gedeserteerd. Het waren nog jonge mannen en men zegt dat zij ter dood veroordeeld zijn. In den namiddag wordt achter den muur van het hennekot eene groote hoeveelheid zakjes met zand*

*opgestapeld, waartegen de drie ongelukkigen morgen zullen doodgeschoten worden. Het is op dezelfde plaats waar ook over twee jaar een doodgeschoten is*¹. Op uitdrukkelijk verzoek van abt Bonaventura werd het vonnis toch nog elders uitgevoerd (volgens broeder Victor ergens halverwege tussen de abdij en Poperinge).

3.2.3. (Een andere) Godsdienst

Met de komst van de Engelsen, drong ook een andere godsdienst de abdij binnen (cf. *'la guerre, c'est aussi l'occasion de côtoyer et de découvrir ceux qui appartiennent à une autre confession'*²). Het merendeel van de soldaten die het Kanaal hadden overgestoken was namelijk protestant, en ook zij dienden hun geloof te kunnen onderhouden. Hiervoor konden zij protestantse misvieringen bijwonen; en dit binnen de abdijsmuren: eerst kregen ze hiervoor het schoolgebouw en later het werkhuis toegewezen. De monniken onthaalden deze anders-gelovigen op een mix van nieuwsgierigheid en wantrouwen. Vooral pater Edmundus is zeer geïnteresseerd in hun geloofsbeoefening en durft wel eens stiekem binnen te gluren tijdens een protestantse mis, waarna in zijn dagboek een beschrijving volgt van wat hij heeft gezien: *'Protestantsche hoogmis in het werkhuis. Ik heb den dominee zien staan met soutaan en roket aan en eene zwarte stoel, voor een klein tafeltje waarop kelk, pateen (een hostieschaaltje) en kleine hostiën zooals de onze, waren. Daarbij zang en preek*³. Hoewel het nooit tot openlijke conflicten kwam – integendeel, de protestanten lijkt niets in de weg te zijn gelegd (het is natuurlijk maar de vraag in hoeverre de monniken Engelse officieren iets in de weg konden leggen) – toch heerste bij sommige monniken duidelijk een gevoel van achterdocht en rivaliteit. Vooral de protestantse misvieringen in de abdij bleken een doorn in het oog; men was ze liever kwijt dan rijk, getuige hiervan pater Bavo: *'De Engelschen die de Franschen vervangen hadden te St.-Six begonnen er in 1916 op de koeren en in de weiden een menigte baraken en tenten te zetten, wat niet belette dat zij de kloostergebouwen nog bleven gebruiken, maar toch niet meer voor hun protestantsche godsdienst oefeningen*⁴. En wanneer twee protestante soldaten zich bekeren tot het

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 12/1/1917

² *'Chrétiens dans la première guerre mondiale'* (sous la direction de Nadine-Josette Chaline), Cerf, Paris, 1993, p. 13

³ ASS, dagboek van pater Edmundus, 24/10/1915

⁴ ASS, pater Bavo, *'Sint-Sixtus-abdij (1840-1919)'*, p.32

katholicisme, heeft pater Edmundus het over *'het afzweren van hunne dolingen'*¹. Niet alle monniken reageren echter even gepikeerd op het protestantisme: Broeder Victor blijft opvallend op de vlakte, en als hij er al woorden aan vuil maakt, houdt hij het bij een louter beschrijven. Ook het rapport haalt maar kort de protestantse misvieringen aan, en besluit dat *'tout se passait toujours dans le plus bel ordre'*².

De manier waarop de Engelsen Kerstmis vieren, lijkt broeder Victor wel mateloos te fascineren: *"Merry christmas', zeggen de Engelschen. Het is wonderlijk hoezeer deze feestdag bij hen, zoowel bij protestanten als katholieken, in achting staat en gevierd wordt. Dagen, ja weken te voren spreken zij er reeds van en van de 'souvenirs' die zij dan zullen ontvangen. En werkelijk, de christmas cadeaux kwamen met wagenladingen aan en bijna allen, voorzoover ik zelf gezien heb, bestonden uit koekjes, suikergoed en andere lekkernijen. Gisteravond werd duchtig gedronken en tot laat in den nacht. In de nachtmis waren er een twintigtal soldaten tegenwoordig, doch gelaat, oogen en houding toonden meer dan genoeg dat ze beter op hun plaats zouden zijn in bed, dan in de kerk'*³. Een jaar later kan de manier waarop de Engelse soldaten de geboorte van Christus vieren op heel wat minder bijval rekenen: *'In de nachtmis waren een twintigtal Belgische soldatenbrancardiers die ter communie gingen. Van de Engelschen zag men geen enkele. Deze waren om twaalf nog volop aan de zware taak van eten, drinken en vrolijk zijn. In den dag hoorde men steeds hetzelfde liedje: 'Happy Christmas'*⁴. De houding van de Engelse katholieke soldaten lijkt over het algemeen dan ook wat minder devoot te zijn geweest dan bijvoorbeeld hun Franse collega's onder aalmoezenier Ruch. Nu en dan knikken de monniken goedkeurend⁵, maar minstens even vaak wordt er geklaagd over de karige aanwezigheid van Engelse katholieken in de mis. Zo wordt het ook in het rapport opgetekend: *'Les dimanches ordinaires, l'assistance était beaucoup moins nombreux'*⁶. Katholieken onder de Engelse soldaten waren dan wel een minderheid, maar dit kan volgens mij zeker niet het hele plaatje verklaren. Het contrast met de beschrijvingen die handelen over het verblijf van Ierse soldaten lijkt me hiervoor te groot (begin november 1915 en nogmaals begin augustus 1916 werd de abdij hoofdzakelijk door Ierse troepen bevolkt): de

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, 1/7/17

² ASS, 'Rapport Documentaire', p. 12

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 25/12/1915

⁴ ibid., 25/12/1916

⁵ Bijvoorbeeld in deze passage: 'Nog nooit heb ik zooveel Engelsche soldaten in de 9 uur mis gezien als heden. Vele gingen te communie', ASS, dagboek van pater Edmundus, 22/7/1917

⁶ ASS, 'Rapport Documentaire', p. 11

verschillende passages over het logement van deze gasten zijn unaniem lovend over ‘*de in godsvrucht uitblinkende Ieren*’. Dit is de monniken duidelijk bijgebleven, want ook in het rapport wordt vermeld dat wanneer de Ieren in de abdij logeerden, ‘*l’égglise alors était bondée par environ 600 hommes*’¹.

Als afsluiter nog dit: met het protestantisme binnen hun abdijsmuren hadden de monniken de nodige moeite, maar dit ongenoegen kan lang niet tippen aan de verontwaardiging die van de volgende passage afdruipt: ‘*In het kamertje waar eertijds Pater Bonifacius was, is er een soort van Interpret, eenen Belg die een weinig Vlaamsch kent. Het kruisbeeld en de wijwaterpot die daar hangen aan de muur heeft dien mijnheer buiten de deur in de panden gelegd. Dien vent kan het doen zonder O.L.Heer. Printen van juffers enz. zijn in de plaats gekomen op zijn kamer tot versiering. Het is den eersten keer dat zulks gebeurt. Wij hebben logement gegeven aan alle soorten van menschen tot aan Joodsche Rabbijnen toe en francmaçons en nooit heeft tot nu toe eenen, beelden of wat ook, weg gedaan of buiten gedregen. Heer zijt die jonge snotneus genadig!*’² (bemerkt ook de rangorde die rabbijnen en ‘francmaçons’ in Edmundus’ ogen krijgen toebedeeld).

3.2.4. Koningen, bier en spelen

Dat de Engelse troepen beter georganiseerd waren en vooral meer middelen ter hunner beschikking hadden staan, blijkt misschien nog het best uit de manier waarop voorzien werd in de ontspanning en de meer wereldse geneugten van de troepen. Van een dergelijke organisatie was bij de Franse troepen maar weinig te merken – toch zeker deze die in de abdij verbleven. De abdijsgebouwen zelf worden onder de Engelsen minder bevolkt dan onder de Fransen: generaals en hogere officieren zijn meestal zeker van een plekje in het klooster, naast gemiddeld ook een honderdtal soldaten. Maar het is vooral in de weiden en bossen rond de abdij dat de gewone soldaat een onderkomen vindt. Tussen de bomen worden tenten opgeslagen, tunnelvormige barakken opgetrokken, en begin 1916 begint men met de bouw van heuse –weliswaar houten – huizen in de weides naast de abdij, compleet met

---

¹ *ibid.*, p. 11

² ASS, dagboek van pater Edmundus, 21/7/1917

protestantse kerk (broeder Victor spreekt dan ook van de oprichting van een nieuwe parochie). Dat een kleiner deel van de abdij als slaapzaal werd benut, wil echter niet zeggen dat de meeste gebouwen hun oorspronkelijke functie terugkregen, integendeel zelfs. Zo werd de keuken omgebouwd tot gevangenis, de kaasmakerij werd een opslagplaats voor bommen, granaten en andere munitie, slaapkamers veranderden in burelen, ...

En het werkhuis werd omgedoopt tot een heuse soldatenclub/kantine, waarin het bier rijkelijk vloeide. De soldaten, die na aankomst in de abdij vaak een vermoeiende voettocht achter de rug hadden, vonden in het gerstenat een aangename verwelkoming (en in de abdij zaten ze letterlijk aan de bron: ook toen al werd er te Sint-Sixtus bier gebrouwen). Enkele keren werd echter bedreigd met sluiting van de brouwerij: sommige officieren vonden dat het brouwen teveel rook veroorzaakte, rook die wel eens de aandacht van de vijand zou kunnen trekken, en bevelen daarom de sluiting van de brouwerij. Dit stuitte echter op fel protest, niet in het minst van de monniken zelf, gelukkig resulteerde bemiddeling van abt Bonaventura erin dat alles bij het oude bleef. De dreiging tot sluiting zal ook wel bij de soldaten niet op gejuich onthaald zijn geweest, want gedurende de vier oorlogsjaren draaide de brouwerij als nooit tevoren: *'De verkoop (van bierhuis) bedraagt zoo ongeveer zes tot zevenhonderd flesschen per dag hetgeen een niet onaardig sommetje opbrengt'*¹. Er werd zelfs een 'compagnon' aangesteld om beter in staat te zijn aan de vele aanvragen te voldoen. Misschien kon de trappist van Westvleteren de toen wat mindere reputatie van het Belgische bier opkrikken: *'de soldaten waren niet wild enthousiast over het Belgische bier. Het werd van smaak vergeleken met het water uit de loopgraven of uit de badhuizen, en het was vooral veel te slap'*².

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 21/7/1916

² Daniëls, Philippe, *'De Westhoek en de Britten tijdens de Grote Oorlog'*, Gent, UG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2002, p.90

Rechts broeder Fabianus Pype, tevens brouwer, 'die tijdens den oorlog meer bier gemaakt en geleverd heeft dan tijdens heel zijn leven!!', aldus pater Ludovicus.

(Bron: ASS, dagboek van pater Ludovicus, 'Bijvoegsel')

De soldaten konden zich ook op andere manieren ontspannen. Soms kwam het middel tot vertier letterlijk uit de lucht gevallen: *'Asschenwoensdag. De sneeuw ligt; soldaten en officieren al dooreen, smijten sneeuwballen naar elkander op de koer dat men er niet door ziet. Om te smijten staan zij in deurgaten, ...terwijl zij na eene gesmeten te hebben, soms wel 10 ballen tegelijk krijgen uit de andere deurgaten. In de pand langs de Priors kamer staan zij ook van twee kanten naar elkander te smijten. Nooit in mijn leven heb ik meer gelachen dan dien keer. Er vlogen wel wat ruiten uit. Nu tot daar!'*¹. Maar daarnaast werden ook meer 'georkestreerde' vormen van ontspanning ingericht: *'Er is ook elken donderdagavond van acht tot tien uur concert in de kleine wei. Men ziet wel dat men hier geen moeite spaart om de vijand te verdrijven!!!'*². Mocht naast het oor ook het oog wat willen, dan kon de soldaat terecht in de cinema (eerst ingericht in de kantine, later verhuisd – en door broeder Victor verguisd – naar een van de houten huizen in de wei naast de abdij). De sportievelingen onder de militairen konden zich uitleven in boksmatches of voetbalwedstrijden – die vaak een internationaal karakter hadden (zo klopte een selectie soldaten-voetballers uit Nieuw-Zeeland op 15 maart 1917 het moederland met 2-0). Ook dit kon maar op weinig bijval van broeder Victor rekenen: *'De groote wei wordt nu ook al gebruikt door de Engelschen als voetbalspeelplaats. Tweemaal per week houden ze 'footbalmatch'. Ze zullen de wei nog geheel vernielen'*³.

De monniken waren duidelijk niet altijd opgezet met dit 'ontspannen'. Vooral de ironisch - spottende toon van broeder Victor valt op en keert steeds terug wanneer hij dergelijke taferelen beschrijft⁴. Hierdoor geeft hij echter niet echt blijk van enig inlevingsvermogen in de situatie van de soldaten, en komt het soms toch wel wat wereldvreemde van de monnik naar voren. Voor de soldaten, die er vaak een vermoeiende en stresserende frontdienst hadden opzitten, was deze ontspanning

---

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, 8/3/1916. Broeder Victor kon minder lachten met de sneeuwpret: 'De Engelse officieren en soldaten gaan naar de groote wei om zich te oefenen in ... sneeuwballen werpen!!! Op acht of tien verschillende plaatsen van ons huis hebben zij reeds hun heldendaden getoond met ruiten stuk te werpen.'

² ASS, dagboek van broeder Victor, 11/5/1916. En ook pater Ludovicus klinkt het niet als muziek in de oren: 'Pendant que nous sommes au lit, les Anglais dans le bois à coté du dortoir font de la musique: blekkenmuziek! Jusqu'à 10.30 du soir !!! Epouvantable !', ASS, dagboek van pater Ludovicus (Frans), 3/7/1915

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 23/1/1916

⁴ 'Ditmaal zal de vijand wel spoedig worden achteruitgeslagen. Voor de Engelschen die hier zijn, is een piano en drie gramophones aangekomen. Dat is wel zeker om een aanval te doen op den vijand. Arme Duitschers, nu zal je moeten loopen!!!', ASS, dagboek van broeder Victor, 17/2/1916

vaak onontbeerlijk. Een simpele voetbalwedstrijd kon de gedachten even afleiden van de oorlogsgruwel; zo noemt infanterist Gaston Vandewalle “het voetbal tijdens de rustperiodes een van de weinige lichtpunten in een oorlog, waarvan we het einde niet konden voorzien”¹. En door muziek te spelen of te beluisteren, zullen de Duitsers inderdaad niet verjaagd worden, maar voor de meer cultureel ingestelde militair betekende deze vorm van ontspanning nog zo veel meer dan in vreedstijd. Zo bijvoorbeeld voor onderluitenant Arthur Pasquier, die over een muziekavond – die nota bene in Sint-Sixtus plaatsvond – het volgende schrijft: “Dergelijke kunstindrukken betekenen voor ons een noodzakelijke en wellicht reddende geestelijke voeding, tenminste voor enkelen onder ons want het gaat om verheven kunst. In dit helleleven worden we eraan herinnerd dat er in de mensheid nog wat anders bestaat dan de harde wet van de oorlog”².

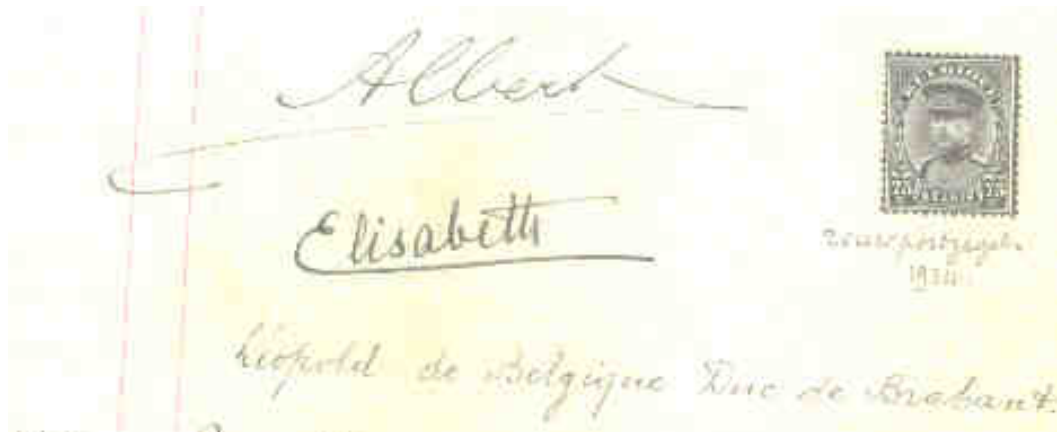
In zones van rust zoals Sint-Sixtus konden de soldaten zich – geestelijk en lichamelijk – ontspannen, en letterlijk wat nieuwe moed indrinken; daarnaast werd van tijd tot tijd het moreel opgekrikt en het patriottisme aangewakkerd door de komst van verschillende ‘hoge gasten’. Dat deze eminenties uitsluitend naar Sint-Sixtus kwamen toen de Engelse troepen er gelegerd waren, is voor een groot deel te verklaren door het feit dat in de zomer van 1917 de kroonprins van Engeland Edward een van de gasten te Sint-Sixtus was. Hij krijgt tweemaal het bezoek van het Belgische koningspaar, op 26 juni 1917 en nogmaals op 5 juli van datzelfde jaar. Over hun eerste bezoek schrijft pater Edmundus: *‘Vandage ten 5 ½ namiddag brengen hunne majesteit de koning en de koningin en de kroonprins van Belgie een bezoek aan den Engelschen kroonprins. Zij zijn in het gastenkwartier hier geweest, zij kwamen binnen al het poortje tusschen de koeistal en de school. Zij kwamen in de groote spreekplaats, stelden hun handteeken op den boek en spraken met den E.V. Abt en P. Bernardus*³. De ‘handteeken’ waarvan sprake:

---

¹ Vandewalle, Gaston, ‘Overleven in een Grote Oorlog. Herinneringen van een infanterist 1914-1918’, De Krijger, Erpe, 2000, p. 60

² Pasquier, Arthur L., ‘De Grote Oorlog van Arthur L. Pasquier. Veldtochtnotities 1914-1919 van een Waal in de Westhoek’, Snoeck-Ducaju & Zoon, Gent, 1999, p. 212 (maandag 11 juni 1918)

³ ASS, dagboek van pater Edmundus, 26/6/1917

(De rouwpostzegel werd vanzelfsprekend pas achteraf toegevoegd.

Bron: ASS, Guldenboek, 26/7/1917)

En op 6 juli 1917 brengt ook de Engelse koning George V zijn zoon een bezoek:

Abt Bonaventura begroet koning George V, op de achtergrond pater Bernardus (6 juli 1917)
(‘De Abdij-Kazerne Sint-Sixtus 1914-1918. Dagboekantekeningen’, Kring voor Heemkunde ‘Aan de Schreve’,
Poperinge, 2001, p. 134)

Van de andere prominenten die hun troepen gelegerd in en rond de abdij een hart onder de riem kwamen steken, vermeld ik nog de bevelhebber (sinds december 1915) van de British Expeditionary Forces, Douglas Haig (op 29 juni 1917 en 21 juli 1917 werd hij te Sint-Sixtus gesignaleerd) en ‘den Engelschen minister van oorlog, Mr. Lloyd George, vergezeld van zijne secretaris en een derde persoon welke, zoo men zegt, directeur was eener munitiefabriek in Frankrijk. Ter eere van die hooge bezoekers was het twee uur lang concert in de kleine wei, dat door zijne excellentie

*werd bijgewoond. Bij het vertrek des ministers was het hoerageroep der soldaten oorverdoovend, en zijne excellentie scheen zichtbaar aangedaan*¹.

3.2.5. En de oorlog, die woedde verder

Ondertussen was er op een twintigtal kilometer van Sint-Sixtus nog altijd een wereldoorlog volop aan de gang. En die naderde de abdij soms gevaarlijk dicht, meestal in de vorm van bommen, of andere munitie die soms op slechts enkele tientallen meter van de abdij neervielen. Maar van een echte voltreffer zou de abdij gespaard blijven gedurende de vier oorlogsjaren, hoewel het er vanaf 1916 en vooral 1917 een stuk gevaarlijker werd. Met de aanleg van een vliegveld, veldhospitaal (Dozinghem) en de nabijgelegen spoorweg die op volle toeren begon te draaien, werden ook nieuwe, aanlokkelijke doelwitten voor de vijand gecreëerd. Zo was het op 30 oktober 1917 goed raak, toen hospitaal n° 61 door een bom getroffen werd: er vielen 4 doden en een twintigtal gewonden². Ook toen de Duitsers hun gevreesde gas gebruikten, was het even spannend: *‘Dezen morgen tusschen vijf en zes uur hebben wij hier voor het eerst kennis gemaakt met het gas, hetwelk de vijand in eene aanval op Nieuwpoort gebruikt had en ik moet zeggen dat die kennismaking alles behalve aangenaam was. Wij hebben wel een half uur loopen hoesten en kuchen, den een nog erger dan de ander, en volgens ik verneem zijn er te Westuleteren en andere plaatsen die dichterbij liggen, verschillende menschen doodgevallen*³. Maar indien de abdij zelf er niet rechtstreeks bij betrokken is, dan blijven de passages over het gebeuren aan het Yzer- en Ieperfront schaars. Soms lijkt de oorlog, of toch zeker de meest ruwe, gruwelijke kant ervan, voor de monniken eerder een ‘ver van hun beschouw’ te zijn gebleven. “Dode paarden, stukgeschoten bommen, omgewoelde aarde. Dàt is oorlog”⁴. De meeste paters en broeders, die tijdens de oorlog nooit veel verder dan de abdijsmuren kwamen, kregen dit dan ook nooit te zien. Toch geeft vooral broeder Victor in enkele zeldzame passages blijk van enig inlevingsvermogen: *‘Soms bij eene enkele aanval ziet men het slagveld uren tijd vol liggen met dooden en*

¹ broeder Victor p. 104

² In totaal vielen er die nacht zes zware bommen, waarvan dus slechts een voltreffer. Broeder Victor wou wel eens zien hoe zo’n bom er van dichtbij uitzag en wat ze kon aanrichten: ‘Daar ik de uitwerkselen van een bom wel eens wou zien, ben ik vandaag eens godvruchtig in bedevaart gegaan naar de plaats waar Sint Bom zijn domicilie gekozen had om eens te zien wat mirakelen die brave jongen uitwerkte. ... Stom staat de mensch bij het zien van die ontzettende kracht...’, waarna een gedetailleerde beschrijving volgt van de krater waarmee de bom zijn stempel in het landschap had gedrukt. - ASS, 120^e brief van broeder Victor aan pater Ludovicus

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 12/4/1917

⁴ Ureel, Lut, *op.cit.*, p. 99 (23/9/1915)

gekwetsten, soms geheel bedolven onder doode paarden enz. Hoe hartverscheurend is dat gekerm der gewonden bij hun schromelijk lijden! Hier een wien de ingewanden uit het lichaam hangen; daar een met groote wonden in het hoofd of het lichaam; deze ontbreken de beenen; anderen de armen; allen brandend van dorst en versmacht door de wondkoortsen¹ (als bron van deze beschrijving vermeldt hij een soldaat, het is echter niet denkbeeldig dat hij er zelf nog een schepje bovenop deed).

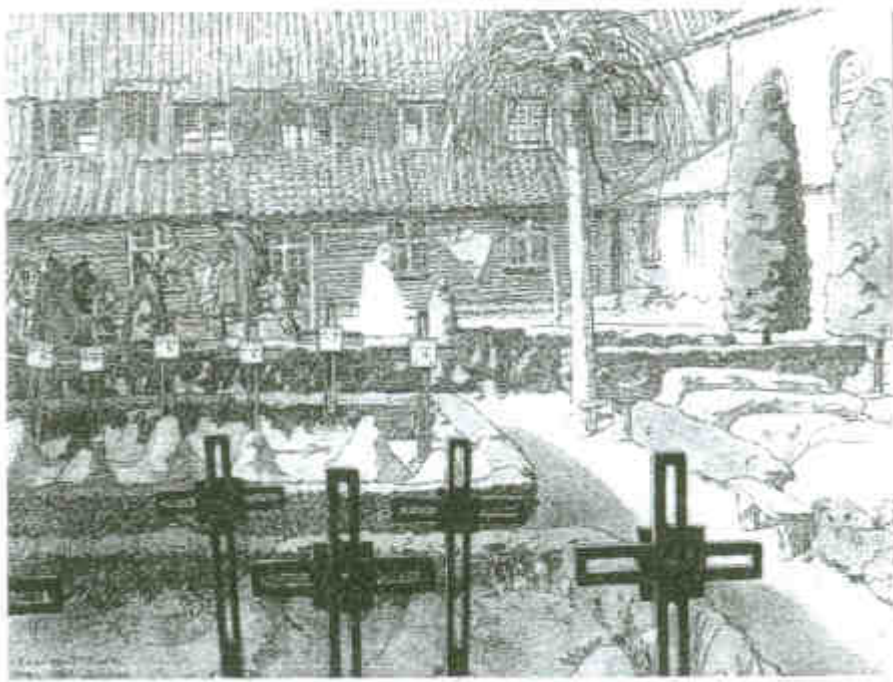
Zoals voor alle Westhoekbewoners deed de oorlog zich bij de monniken ook gevoelen in de vorm van rantsoeneringen, prijsstijgingen en gebreken die hoe langer hoe nijpender werden (in bezet België was dit trouwens niet anders). Zo wordt in de dagboeken meermaals geklaagd over een tekort aan water, steenkool en ... miswijn (veel aalmoezeniers kwamen zich namelijk te Sint-Sixtus bevoorraden). Maar ondanks de aanwezigheid van honderden Engelse 'tommies' in hun gebouwen en al deze materiële ongemakken konden de monniken van Sint-Sixtus bijvoorbeeld wel nog de jubilea van broeder Maurus en dom Dominicus vieren (in aanwezigheid van vele andere religieuzen uit de streek), ook verhinderde de oorlog niet dat er in de abdij verschillende retraits en andere religieuze bijeenkomsten werden georganiseerd. De monniken probeerden in deze ongewone situatie duidelijk zoveel mogelijk vast te houden aan het normale leven (cf. ook hoofdstuk vijf).

3.3. Spahi's, zouaven en coolies²

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 24/10/1915

² 'Zoeaven waren Franse keurtroepen die behoorden tot 'l'Armée d'Afrique' en die de oorspronkelijke kleurrijke kledij van de Berbersoldaten in Noord-Afrika bleven dragen. (...) Spahi's of Goumiers (naar het Arabisch: Goum=stam) waren gewapende ruiters uit Algerije die deel uitmaakten van een contingent bereden troepen, geleverd door een stam en geleid door Franse officieren'- Depoorter, Ch., Cossey, S. en Tillie, W., '1914-1918. De oorlog achter het front', Heemkundige kring 'Aan de Schreve', Poperinge, 1987, p. 20-21. Coolies op hun beurt zijn 'soldaten van het Chinese Labour Corps, werden in de volksmond 'Tsjings' genoemd en kwamen vooral uit Hongkong', *ibid.*, p. 50

Binnenkoer en kerkhof van het klooster. Bemerkt de monnik (figuur in het wit) en de ruiters op de achtergrond, waarschijnlijk Spahi's. Tekening met pen, Chinese inkt en was, van de hand van Paul Jouve, een Franse schilder die dus ook zeker in de abdij is geweest – hoewel ik zijn naam in het guldenboek niet teruggevonden heb.

(Bron: Marcilhac, Félix, 'Paul Jouve. Peintre – sculpteur – animalier. 1878 – 1973', Paris, 2005, p. 80)

De Engelse en Franse troepen waren geregeld vergezeld van soldaten uit hun koloniale gebieden. Voor vele inwoners van onbezette België, leidde de oorlog dan ook tot een eerste 'ontmoeting' met (niet-blanke) buitenlanders. Zo ook voor de monniken van Sint-Sixtus, die niet afweken van de algemene reactie en deze vreemdelingen onthaalden op een mix van verwondering, nieuwsgierigheid en achterdocht. In de dagboeken wordt uitzicht en gedrag van deze 'exoten' dan ook meermaals en uitgebreid beschreven en geanalyseerd: *'Vandaag in de soldatenmis waren er wel 40 met rokjes aan, al gastjes van 18 tot 25 jaar. Zij hadden geheel schoone manieren. Zwarte uit Indiën vermaken aan de straten en wegen... De zwarte uit Indiën zijn geheel ander volk dan de zwarte uit Algiers die eertijds met de Fransche mede kwamen. Deze uit Algiers schenen ons vijandig gezind en waren genegen tot stelen. De zwarte uit Indiën zijn gekleed zoals de Engelschen. Aangaande hunne inborst schijnt dat geen wonderlijk volk te zijn. Zij hebben dikke lippen. Kloeke en gespierde jongelingen. Hunne godsdienst ken ik niet. Er is daar eenen bij die er eenen allerbesten mensch uitziet'*¹. Gelijkaardige passages, waarin het

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, 5/8/1917

nooit verder gaat dan een beschrijving van het uiterlijk en van op een afstand, komen meermaals en ook bij de andere dagboeschrijvers voor.

Ook de heel wat minder exotische Schotten hadden het nodige bekijks: *‘Zedeloze kleeding der schotlanders, een kort rokje in plaats van broek, sommige zeggen dat zij er eenen korten broek onder aan hebben, andere zeggen van neen’*¹. Het antwoord op de cliché-vraag over Schotten en hun rok hield dus ook een vrome monnik in de ban. In tegenstelling tot hun kledij kan de muziek van de Schotten de monniken – of toch zeker broeder Victor – wel bekoren: *‘Groot concert geweest in de kleine wei, door Schotlanders met zakpijpen en trommels. Het was zeer schoon, bijzonder met die eigenaardige kleeding en het spelen in versnelden marsch’*².

Naar het einde van de oorlog toe doken ook steeds meer Chinese coolies op in de Westhoek. Emma Beerlandt vertelt over deze ‘Tsjings’: “Dat was raar volk. Ze waren zot, ze gingen iedereen tekeer. We waren dikwijls gezeid van de mannen dat we niet naar hen moesten kijken”³. Dit negatieve beeld bleek overheersend te zijn: ook bij pastoor Van Walleghem weerklinkt een gelijkaardige toon: “’t Zijn groote kinders, en men moet ze ook behandelen als kinders. Daarom om er orde in te houden moet men slaande argumenten gebruiken en alzoo hebben hunne sergeanten een dunne ijzeren roede, die nu en dan eens op het vel van de mannen nedervalt; deze maken daar geen kwaad bloed in, lachen eens en zijn weerom fraai”⁴. En bij de monniken is dit niet anders: *‘Vandage zie ik de eerste Chinezen in blauw lijnwaden kostuum. Vele schijnen als halve gedraaide of half zinneloos. Hun wezen: het is als een vrouwenaangezicht bijna zonder baard’*⁵. De coolies (de meeste waren trouwens uit Hongkong afkomstig) verbleven ook na de wapenstilstand nog enige tijd in de Westhoek, waar ze hoofdzakelijk werden ingezet bij het herstel van de wegen. Zo komt het dat op 22 februari 1919 de volgende handtekeningen in het guldenboek terug te vinden zijn:

---

¹ *ibid.*, 13/6/1915

² ASS, dagboek van broeder Victor, 3/7/1916

³ Elfnovergroepe, *op.cit.*, p. 319

⁴ Van Walleghem, A., *‘De oorlog te Dickebusch en omstreken 1914-1918’*, Brugge, 1964, Vol. III, p. 17

⁵ ASS, dagboek van pater Edmundus, 5/9/1917

22.2.79.	47703	王素山
	47718	殷慶培
	47712	陳得勝
	47695	劉得勝

(Bron: ASS, guldenboek, 22/2/1919)

Uit Indiën heb ik er ook reeds gezien; uit Australië, uit Spanje, uit Algiers, uit Schotland met rokjes aan, uit Ierland, uit Transvaal. Er is hier ook een uit Rusland', zo somt pater Edmundus op. Op basis van het guldenboek kunnen hier nog de volgende nationaliteiten aan toegevoegd worden: Canadezen (12), Nieuw-Zeelanders (3), Amerikanen (14); naast ook verschillende enkelingen uit Haïti, Italië, Madagascar, Polen en Zweden. Voorwaar een internationaal gezelschap dat in deze bron te boek staat; het overgrote merendeel van de handtekeningen is – vanzelfsprekend – van Belgen afkomstig (minstens 2330 van de 3989), op ruime afstand gevolgd door Fransen (minstens 600) en Britten (minstens 400).

3.4 Belgische soldaten

Na het uitdoven van de derde slag bij Ieper, vanaf eind 1917 dus, wordt het Belgische front steeds verder uitgebreid in zuidelijke richting en nemen de Belgen een deel van de Engelse en Franse stellingen over. Ook voor de abdij heeft deze reorganisatie gevolgen: ze komt nu te liggen in een ‘Belgische’ rustzone¹, waardoor het merendeel van de Engelse troepen te Sint-Sixtus geleidelijk plaats zal ruimen voor hun Belgische collega’s. Broeder Victor lijkt zich echter niet te verheugen op de komst van deze nieuwe bewoners en schrijft weinig uitnodigend: *‘Naar wij van welingelichte zijde vernemen, zullen wij hier nu Belgen krijgen. Indien dit zoo is, en als het waar is wat ze van de Belgen zeggen, dan zullen wij nu wel eenige schietgebedjes te hooren krijgen en misschien zal nu voor ons de kruisweg voor goed beginnen*’². Zijn schietgebedjes blijken echter tevergeefs: begin april komen de eerste Belgische troepen te Sint-Sixtus aan. Uit voorgaande passage mag blijken dat de vaderlandse troepen bij hun landgenoten een niet al te beste reputatie hadden. Zo leert ook volgend volksrijmpje, tijdens de oorlogsjaren gemeengoed onder de inwoners van de Westhoek: De Belgen vloeken en zweeren,

De Franschen drinken en smeerren,

De Engelschen wasschen en scheeren,

De Duitschers vechten als beeren,

Zowel broeder Victor als pater Edmundus ‘vergeten’ er in hun dagboek wel de laatste strofe bij te vermelden, die luidt als volgt: ‘en allen zien de meisjes geeren’.

De vooroordelen worden echter niet of slechts gedeeltelijk bevestigd, en broeder Victor dient al gauw zijn mening te herzien: *‘Het Belgisch kwartier-generaal vertrekt weder en denzelfden dag komt weder een nieuw toe, die der 4de divisie. Men moet zeggen dat de Belgische soldaten die wij hier gehad hebben, heel beleefd zijn, zoodat wij tot nog toe nog geen reden van klagen over hen hebben*’³. En Pater Edmundus blijft er in zijn besluit wel bij dat de Belgische soldaten de ruwste waren, *‘doch deze die bij ons waren; hielden hun stil gelijk al de andere gedaan hebben die bij ons waren. De Belgen waren soms nog al gereed om met iemand te spotten. In alle geval, andere soldaten konden dat stieltje ook. Maar nog eens gezegd, hier in*

---

¹ Binnen het regiment werd de dienst opgesplitst in periodes van loopgraven (1^e lijn), periodes van piket (2^e lijn) en periodes van rust, die men doorbracht in kantonnementen achter het front – zoals dus bijvoorbeeld te Sint-Sixtus. – cf. Christens, Ria en De Clercq, *op.cit.*, p. 53

² ASS, dagboek van broeder Victor, 27/3/1918

³ *ibid.*, 16/4/1918

*klooster ging het goed...*¹. Wel valt op dat in de dagboeken van Edmundus en Victor in het laatste oorlogsjaar veel frequenter melding wordt gemaakt van gevechten, diefstallen en moorden waarbij – meestal Belgische – soldaten betrokken zijn. Het feit dat in de rustzones de teugels wat werden gevierd, de ‘arme’ Belgische soldaten (zeker in vergelijking met hun Engelse collega’s) en de oorlogsmoeheid die danig op het gemoed begon te werken, allen vormen plausibele verklaringen hiervoor.

Ook van de Belgische soldaten werd het religieuze gedrag nauwlettend in de gaten gehouden. De monniken lijken echter weinig reden tot klagen te hebben gehad: *‘Comme au su de tout le monde, l’aumônerie belge était très bien réglée et que d’ordinaire des aumôniers divisionnaires logeaient à l’abbaye de St. Sixte, le service religieux pour les soldats belges ne laissait rien à désirer. La messe militaire qui avait régulièrement lieu à 9h la Dimanche était très bien suivie, et les aumôniers en parlaient avec beaucoup d’éloges. L’église monastique était à leur entière disposition*². Enkele soldaten laten zich zelfs dopen in de abdijkerk, tot grote vreugde van de monniken. Er valt slechts een valse noot op te merken tijdens het halfjarige verblijf van de Belgische troepen: *‘Vandaag begraaving van 2 officieren. De één wilde geen kerkelijke begraaving hebben, zoodat hij een beetje fatsoenlijker dan een hond in de grond gestopt is*³. De andere officier kreeg wel een lijkdienst in de abdijkerk. Het zou de laatste uitvaart zijn van een Belgisch soldaat te Sint-Sixtus, voor hem hadden reeds 107 gesneuvelde landgenoten hetzelfde traject als laatste reis afgelegd. Abt Bonaventura wou niet dat ze begraven werden naast de Franse soldaten op het kloostergoed, zodat 108 gesneuvelde Belgen een – tijdelijke – plaats kregen op de Britse militaire begraafplaats Dozinghem. Na de oorlog werden deze lijken ontgraven om een definitieve plaats te krijgen op het kerkhof van West-Vleteren.

De meer flamingantisch ingestelde soldaten brachten met zich ook Vlaamse eisen en grieven mee naar de abdij. Dit blijkt alvast uit het guldenboek, waarin – bijna uitsluitend vanaf juni 1918⁴ – enkele ondertekenaars naast hun identificatiegegevens ook een ‘Vlaamse leuze’ achterlaten; zo uiting gevend aan hun ongenoegen. Naast de klassiekers ‘Vliegt de Blauwvoet, storm op zee!’ en het A.V.V.-

---

¹ ASS, dagboek van pater Edmundus, ‘Besluit’

² ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 12

³ ASS, dagboek van broeder Victor, 10/10/18

⁴ De frontbeweging die zich pas vanaf eind ’17 ten volle manifesteerde, naast het feit dat pas vanaf april ’18 geregeld en in grote getale Vlaamse soldaten in Sint-Sixtus hun logement hadden, kunnen het bijna afwezig zijn van dergelijke leuzen in de eerste drie oorlogsjaren verklaren.

V.V.K.-acroniem, zijn enkele voorbeelden hiervan: ‘*Vlaanderens diep vernederd oorden, vragen daden maar geen woorden*’ – neergepend op 2 juli 1918 door brancardier (Z 235, 8^e batterij) Paul Van Den Eynde – of nog: ‘*Mijn Vlaanderen spreekt zijn eigen taal/ God gaf elk land de zijne/ Laat ze rijk zijn, laat ze kaal/ z’is Vlaamsch en z’is de mijnen*’ – zoals hij er ook zelf bij aangeeft, citeert soldaat Michiel Demoen (17^e linie, 4^e compagnie) hier Guido Gezelle. Een document als het guldenboek is op zich niet suffisant om er algemene conclusies over de Vlaamsgezindheid onder de soldaten uit te trekken. Maar wat alvast uit deze bron kan worden afgeleid, is dat in geen enkele van deze leuzen (30 in totaal) wordt opgeroepen tot zelfbestuur of andere zaken die behoren tot de politieke dimensie; de eisen blijven beperkt tot het cultureel-taalkundige niveau: *Vlaamsch in Vlaanderen*. Bovendien blijken de echt vurige flaminganten – hier dus gedefinieerd als zij die de mogelijkheid om het guldenboek te tekenen ook benutten om uiting aan hun ongenoegen te geven – in de minderheid: slechts dertig op een totaal van minstens 2330 Belgen die het boek tekenden (en waarvan toch minstens de helft soldaat was), is weinig (zelfs als ik enkel met 1918 rekening houdt, kom ik aan nog geen drie procent ‘Vlaamse leuzen’).

Onder de gasten van de abdij lijkt er al niet te veel animo zijn geweest voor de Vlaamse kwestie, bij de autochtone bewoners was dit nog een stuk minder. Ze lijken zich überhaupt zelfs niet bewust van het bestaan van deze (taal)kwestie: zowel bij Victor als bij Edmundus is er geen enkele passage terug te vinden die ook maar een kiem van dit ongenoegen bevat. Alleen bij Ludovicus vinden we een sporadische ‘*Leve de Vlaamse leeuw terug!*’, maar de communautaire connotatie is ver te zoeken. Ter illustratie hiervan: ‘*Mais depuis 5 heures du soir, canonade terrible et continuelle sur toute la ligne. Ce sont les Belges qui attaquent. Puissent-ils avancer ! Leve de Vlaamsche Leeuw!*’¹. Wat verder kleefde de pater in zijn dagboek de tekst van ‘De Vlaamse leeuw’...in het Frans! Het mag duidelijk zijn dat (het symbool van) de Vlaamse leeuw hier enkel gebruikt wordt ter ondersteuning, als pijler van het Belgisch patriottisme.

Zoals ik al vermeldde, zorgde de abdij wel voor financiële ondersteuning van het S.K.V.H.². Dit Secretariaat der Katholieke Vlaamse Hogeschoolstudenten was in

---

¹ Ludovicus 14/3/1915

² cf. ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 28: ‘D’autres oeuvres charitables consistaient à donner (...) des soutiens pécuniaires généreux et répétés p. ex. à la société S.K.V.H. ...’

1916 opgericht door de gynaecoloog Frans Daels en hield zich in hoofdzaak bezig met campagnes en brochures gericht tegen het zedelijke verval¹. Maar daarnaast was deze studiekering – zoals ook andere – een broeihaard van Vlaamse agitatie en eisen tot (culturele) ontvoogding. Beide issues werden door de argumentatie dat de ontzedelijking toe te schrijven was aan de ontvlaamsing aan elkaar gelinkt². Dat de abdij het S.K.V.H. steunde, zal echter wel vooral met de K en minder of niet met de V in het letterwoord te maken hebben. Bovendien was Jozef Delbaere, een van de militanten van het secretariaat, een kennis van vader abt. Hij schrijft meermaals naar de abdij, om te bedanken voor ‘den minden steun aan ’t werk van SKVH’ en geeft daarnaast wat uitleg over hoe de zaken er voor staan: ‘t werk breidt zich wonder uit, al de intellectueelen zijn mee, nog enkele maanden en we oogsten volop’. Wat later, eens de organisatie echt goed op de rails lijkt te zijn gezet, deelt hij mee dat ‘SKVH de leiding neemt der studiën in’t leger – de oogst is rijk en loont de moeite’³.

Tot slot dient bij het verblijf van de Belgische soldaten te Sint-Sixtus ook nog de volgende gebeurtenis vermeld te worden. “De algemene oorlogsmoeheid en een defaitisme, dat nochtans door de Frontbeweging werd bestreden, doen de agitatie aan het front toenemen”⁴. Een voorbeeld van wat onder deze agitatie verstaan kan worden, vond plaats vlakbij de abdij. Op 11 juni 1918 lokte Antoon Pira, oorlogsvrijwilliger bij het 5^e linieregiment en afkomstig uit Antwerpen, een werkstaking uit en vluchtte met zijn ‘volgelingen’ het bos van Sint-Sixtus in⁵. Hij sprak er zijn mannen toe en riep hen op uit het leger te deserteren. Pas op 19 juni kon de aanstoker gearresteerd worden (de militairen die de opdracht hadden hem te vinden, waren immers niet echt gemotiveerd om al te zeer hun best te doen). Pira had aanvankelijk vrij nauwe banden met de Frontbeweging, maar daar hij niet echt tot de kern van deze organisatie kon doordringen, richtte hij, waarschijnlijk in mei 1918, het *Algemeen Vlaamsch Democratisch Verbond* op. De actie van Pira stond haaks op de ideeën van de Frontbeweging, die “belet heeft dat er nog meer soldaten overliepen (...). De Frontbeweging heeft niet alleen de soldaten ervan overtuigd dat ze een slechte dienst bewezen aan de Vlaamse zaak met over te lopen, de Frontbeweging

---

¹ Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 131 en ook: de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p.192

² de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 195

³ ASS, correspondentie, brief van Jozef Delbaere, respectievelijk 2/1/1917 en 6/2/1918 vanuit Veurne aan vader abt

⁴ Lampaert, Roger, ‘*Flamen, Azen en Anzac’s. 1917. Het Vlaamse front in beweging*’, De Krijger, Erpe, 1997, p. 22

⁵ Dit bos was trouwens al vaker een onderkomen gebleken voor opstandelingen (bosgeuzen in de 16^e eeuw) en vluchtelingen (de ‘volontairen’ die er zich in 1794 schuilhielden voor de Franse legers).

heeft uiteindelijk, na een zekere aarzeling, de invloed van Pira uitgeschakeld”⁶. Dit feit, hoewel het zich op enkele honderden meters van de abdij afspeelde, lijkt echter volledig aan de monniken voorbij te zijn gegaan – mochten ze er op een of andere manier getuige van zijn geweest, dan mag toch worden aangenomen dat ze er iets over in hun dagboeken zouden noteren, wat dus niet het geval is (misschien zegt ook dit iets over het feit dat men erin slaagde, of toch zeker probeerde, ‘de oorlog’ buiten de abdijsmuren te houden).

4. Gasten over de abdij: een balans

Na te hebben geschetst hoe het verblijf van vluchtelingen en soldaten in de abdij eruitzag en vooral hoe dit door de monniken werd ervaren, wil ik hier het zo

---

⁶ Devliegheer, Luc en Schepens, Luc, op.cit., p. 40. Een biografie van Antoon Pira is terug te vinden in de ‘Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging’, Lannoo, Tielt, 1998, Vol. II, p. 2480. Zijn naam komt ook meermaals terug in: Vanacker, Daniël, ‘De Frontbeweging. De Vlaamse strijd aan de Yzer’, de Klaproos, Koksijde, 2000, 480 p.

gecreëerde beeld letterlijk in de balans leggen en kijken hoe dit zich verhoudt tegenover de mening van de gasten zelf. Het blijven echter de monastieke bronnen die het meeste gewicht in de schaal leggen. De zoektocht naar bronnen ‘van buitenaf’ verliep immers moeizaam, en wat op papier veelbelovend leek, bleek bij inzage te gaan om niets meer dan enkele, weinig- tot nietszeggende regels over een verblijf in of bezoek aan de abdij¹ - dit is ook wel logisch want voor de meeste gasten was het verblijf te Sint-Sixtus slechts een etappe in een vier jaar durende oorlogsronde.

Wel waren er twee journalisten die, net als ik een kleine honderd jaar later, een mooi verhaal achter de muren van de abdij-kazerne verscholen zagen. De eerste is Gaston Chéreau, een Frans journalist, die schreef voor het tijdschrift *L' Illustration*². Hij verbleef enkele dagen bij de (jonge) Franse soldaten die in december '14 in de abdij gekantonneerd waren – een bescheiden ‘embedded journalist’ avant la lettre. Zijn artikel diende er in de eerste plaats toe de vaderlandsliefde aan het thuisfront aan te wakkeren en kan samengevat worden als een lange lofbetuiging aan de jongelingen van ‘la classe quatorze’ (waarin de nodige dramatiek niet wordt geschuwd, cf. de eerste zin: “Mamans de France, laissez grandir dans votre coeur douloureux le frémissement d’orgueil qui va naître à la nouvelle que vos petits ont vu le feu!”). Daarnaast, en wat hier interessanter is, geeft het artikel ook een beeld van de drukte en bedrijvigheid in de abdij waar anders de stilte regeert:

« Evidemment l’asile de recueillement avait changé de physionomie, mais tel qu’il se montrait, il avait une si jolie allure! On aurait juré qu’on y préparait une fête. ... les pères couraient les uns après les autres, sans bruit, et ils souriaient, un peu confus de la joie qui les gagnait et qu’ils réprimaient assez mal. Chez eux, ils ressemblaient à ces timides qui vous offrent leurs richesses, qui vous remercient de les accepter et qui sont désolés de ne pouvoir faire plus. ... Le couvent bruissait d’une vie nouvelle, des paysannes, venues des hameaux voisins, apportaient des légumes – des femmes dans l’abbaye ! - les couloirs grouillaient de soldats ; les cloîtres, avec leur litière de bonne paille fraîche, étaient transformés en dortoirs ; dans la grande cour intérieure il y avait des forges et des cuisines, ... ».

De auteur schetst hier een wel zeer positief beeld: de oorlog lijkt niet de minste ongemakken op te leveren voor de abdij – zelfs integendeel – en de monniken gedragen zich nederig en gul – bemerk in dit opzicht de beschrijving van het karige

---

¹ Zo bijvoorbeeld bij de militairen Leo Yperman (onuitgegeven oorlogsdagboek aanwezig in het archief van het bisdom Brugge), Arthur L. Pasquier en Gaston Vandewalle (van deze beide werd het dagboek gepubliceerd): allen tekenden het guldenboek en waren dus zeker in de abdij geweest, maar vermelden ook niet veel meer dan dit, nl. dat ze te Sint-Sixtus waren geweest...

² Chéreau, Gaston, ‘Ceux de la classe 14’, in: *‘L’Illustration’*, nr. 3746, 19 décembre 1914, p. 479-482

maal van vader abt: “j’aperçus le père supérieur qui, attablé devant une minuscule assiette de lentilles, devant un verre d’eau et trois onces de pain, prenait son repas.”). Wel verwoordt hij wat verder ook mijn mening zoals die groeide tijdens het lezen van de dagboeken – en waar ik ook al eerder op gewezen heb – namelijk dat van het echte oorlogsgeweld en de oorlogsgruwel de paters en broeders zich niet ten volle bewust lijken te zijn:

« De cette guerre qui l’environnait, il n’avait encore connu que le bruit du canon qui tonnait et le passage des troupes, mais il n’avait pu pénétrer les sentiments de ces soldats qui surgissaient, boueux, recruts, les yeux fixes et la face ternie par la fatigue. Quand ces hommes s’étaient éloignés, reposés, les uniformes propres, les fusils nettoyés, lui, le solitaire, n’avait pas su lire encore, sur les visages lavés et rasés, le reflet qui montait de l’âme et que l’habitude, déjà, rendait imperceptible. »

Het tweede artikel is van de hand van Jozef Simons – die toen huisleraar was in het nabijgelegen kasteel ‘De Lovie’ – en verscheen in het weekblad ‘Vrij België’¹. Ook uit dit korte artikel wordt duidelijk dat de Engelsen (zij hebben ondertussen de plaats van de Franse militairen in de abdij overgenomen) veel strikter zijn en meer hun stempel op de abdij drukken dan de Fransen dit deden:

“Wat eene verandering bij het klooster-in-vredestijd! Schildwachten voor de poort, de voortuin veranderd in een kerkhof voor gesneuvelde soldaten, de weiden rechts vol “krijgspaarden”; binnen de vreemdelingenzaal vol officieren, de helft van kamers en zalen gesloten (de Engelschen hebben den sleutel op zak) de hoeve en de werkwinkels bezet met militaire werklieden; in de kerk soldaten die bidden en te biechte gaan.”

Simons doorspekt zijn artikel verder met anekdotes (de meeste zijn ook in de dagboeken terug te vinden), bijvoorbeeld van een Engelse militair die ‘illegaal’ de uier aftapte van de beste melkkoe (maar door de broeder-stalknecht op heterdaad werd betrapt), of van de Indische soldaten (Gurkhas) die zich, doodmoe en nietsvermoedend, in de bedden van de monniken te slapen hadden gelegd. Hoewel het artikel een klein jaar later geschreven werd, lijkt er niet zoveel te zijn veranderd: nog altijd gaat het er vrij gemoedelijk aan toe bij de gastvrije² paters, en van de oorlog is soms maar weinig te merken.

---

¹ Simons, Jozef, ‘Uit onbezet België. Klooster achter het front.’, in: ‘Vrij België’, 1^e jaargang nr. 9, vrijdag 22 oktober 1915, p. 7 (kolom 2,3 & 4)

² ‘t Is niet te verwonderen dat het klooster zulke faam van gastvrijheid geniet: alles, maar eenvoudig alles hebben de goede Paters ter beschikking van het leger gesteld.’ Simons, Jozef, op.cit., p. 7

Tot slot is er nog pastoor Van Wallegghem. Hij bezocht de abdij op 24 september 1916 – tekent op die dag ook het guldenboek – en schrijft hierover zijn impressies neer in zijn dagboek:

“In de kloostergebouwen zijn vele engelschen gecantoneerd. De paters ontvangen er vele bezoeken van officieren (engelschen, franschen en Belgen) en bijzonderlijken (sic) van aalmoezeniers, brancardiërs en studenten. In de ontvangstplaats ligt eenen boek waarop de bezoekers teekenen. Ik lees er vele groote namen. De trappistenkaas wordt zeer gevraagd. De paters kunnen ongelukkiglijk alle aanvragen niet voldoen. In 't begin van den oorlog verbleven verschillende priesters vluchtelingen in 't klooster. Enkel E.H. Callens, pastoor van Bixschote houdt er nu nog zijn verblijf. Ik wordt er wel ontvangen en verneem dat het met iedereen het geval is, en nochtans op den naamboek der bezoekers lees ik nevens hertelijke dankbetuigingen ook vinnige lasteringen over de paters die er verweten worden voor gierigaards. De goede paters zullen deze lasteringen niet uitvagen. Zij blijven er tot eeuwige schande van de ondankbare.”¹

Bij het lezen van deze laatste zinnen, keek ik toch wel even vreemd op. In het guldenboek heb ik namelijk geen spoor van dergelijke ‘lasteringen’ terug kunnen vinden. Rest enkel de conclusie dat ze toch werden gewist door een verontwaardigde monnik. Die verontwaardiging is te begrijpen: noch uit de monastieke bronnen (logisch natuurlijk), noch uit de drie hierboven aangehaalde bronnen weerklinkt een valse noot die niet stemmig zou zijn met het positieve beeld van de (gulle en gastvrije) monniken. Toch waren er blijkbaar personen die daar anders over dachten. Ook dit valt te begrijpen: de monniken lijken allesbehalve ruim te leven (wat trouwens ook niet zou stroken met hun monastieke geloften), maar hadden, zeker wat voedsel betreft, weinig tekort. Bij vluchtelingen en soldaten die zelf weinig tot niets hadden kon dit al gauw tot afgunst leiden. Maar het etiket gierigaards verdienen de kloosterlingen volgens mij zeker niet (alleen al de hulp die de abdij aan de vluchtelingen en de Kinderen van den Yzer verleende, spreekt dit tegen).

In het guldenboek vallen trouwens geregeld positieve commentaren over het verblijf in de abdij op te merken –vanzelfsprekend werden deze niet gewist. Meermaals drukt iemand zijn dank uit voor de gastvrijheid van de monniken, vaak gevolgd door enkele lovende woorden voor de rust, kalmte en ... het bier dat men er genoten had. Of zoals soldaat Denys het wat poëtischer verwoordde: ‘met groote dankbaarheid zal ik me immer herinneren de zoete oasis in stillen vrede te midden de oorlogswoestijn’². Het guldenboek loopt trouwens nog door tot een stuk in de jaren

¹ Van Wallegghem, A., op.cit., Brugge, 1964, Vol. II p. 125

² ASS, Guldenboek, soldaat Denys (1/15) uit Beverloo, 6/7/1918

1920, en onder de personen die het na 11 november 1918 tekenden, zijn er heel wat op te merken die de abdij nog een tweede maal bezochten – dit keer in vreedstijd – om hun dank voor hun eerdere verblijf te Sint-Sixtus uit te drukken. Ook in de correspondentie vallen verschillende positieve noten op te merken (cf. ook de bijlage). Enkele generaals (bijvoorbeeld Cavon, luitenant-generaal van het XIV Britse korps), aalmoezeniers (de reeds vermeld Mgr. Ruch) en ook gewone soldaten sturen na hun verblijf nog een bedankbriefje gericht aan ‘mon révérend père’, bijvoorbeeld soldaat Lassonet (Z 64 A.B.C.), tevens ‘artiste-peintre’: ‘J’admire votre calme, la beauté de votre vie. Il m’arrive parfois a regretter la douce joie de nos soirées à Saint-Sixte’¹.

Hoofdstuk 4: Monniken in (en) de wijde wereld

1. Wapenbroeders

---

¹ ASS, correspondentie, brief van A. Lassonet (Z 64 Armée Belge en Campagne), 6/11/1918 vanuit Brugge aan abt Bonaventura

‘Men zegt dat de wet in de kamers gestemd is en nog slechts op de bekrachtiging des konings wacht, dat alle manspersonen van achttien tot veertig jaar moeten soldaat worden. Indien dit waar is zullen een zestal onzer medebroeders in die wet vallen’¹. Al gauw bleek dit inderdaad te kloppen. Door de bezetting was de rekruteringsbasis herleid tot het onbezette landsgedeelte, en toen in de loop van 1916 zo een tekort aan rekruten ontstond, werd beslist alle mannen tot veertig jaar op te roepen². Zo ook de personen die in vreedstijd vrijgesteld waren van militaire dienst: onderwijzers en leden van de seculiere of reguliere geestelijkheid. Dit contingent, waarvan de leden werden ingezet als brancardiers (tijdens hun studies hadden ze normaalgezien een theoretische opleiding hiertoe genoten³), behield wel het privilege geen dienst in de frontlinie te hoeven doen. Het ‘Camp d’ Auvours’ was het enige Belgische opleidingskamp voor brancardiers, die er apart van de gewone infanteristen werden ondergebracht in tenten en barakken⁴. Het is in dit kamp dat de legerdienst van de monniken Stanislas, Bavo, Antoon, Benedictus, Fabianus en Joannes – want dit zijn de paters en broeders van Sint-Sixtus die veertig jaar of jonger zijn – zal beginnen⁵.

Nochtans deden ze – de een al wat meer dan de ander – de nodige moeite om aan hun legerdienst te ontkomen. Zo argumenteerden Stanislas, Bavo en Antonius dat ze te West-Vleteren onmisbaar waren als landbewerkers; broeder Fabianus probeerde het op een andere manier: hij vastte tien dagen zodat hij, toen hij zich voor de militaire overheid te Watou aanmeldde, nog slechts 46 kilo woog – vier kilogram minder dan het vereiste gewicht. Beide manieren bleken echter even onsuccesvol. Pater Benedictus tot slot meldde zich te Watou met een doktersbriefje in (en achter) de hand, maar ook dit mocht niet baten. Hij gaat tegen deze eerste beslissing wel nog in beroep bij de militaire overheid in De Panne, maar ‘of het veel zal uithalen, valt zeer te betwijfelen, want ze kunnen nu alles gebruiken’⁶. De bedenkingen van broeder

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 5/6/1916

² Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 21-22

³ Lampaert, Roger, ‘Flamen, Azen en Anzac’s. 1917. Het Vlaamse front in beweging’, De Krijger, Erpe, 1997, p. 38

⁴ “Aanvankelijk werden de geestelijken er ook vaak per congregatie gehuisvest, zodat volgens de eigen regels en gewoonten kon worden geleefd.” cf. ‘De Grote Oorlog van Gustaaf Drossens, scheutist, brancardier, fotograaf’, persmap bij de gelijknamige tentoonstelling te Beveren, p. 9 (aanwezig in het Kadoc). Het ‘camp d’ Auvours’ is trouwens gelegen in Champagné, een ‘voorstadje’ van Le Mans.

⁵ Voeg bij deze zes ook nog broeder Simon: hij verbleef sinds 30 september 1916 te Sint-Sixtus maar was de jaren voordien missionaris in Congo geweest. Hoewel hij dus nog niet zo lang terug in het land was, ontsnapte ook hij niet aan zijn dienstplicht (het inspireerde hem tot volgend gedichtje: ‘’t Is nu juist vier maand geleden,/ dat ik hier kwam aangetreden;/ gansch vermoeid, van ’t Congostrand,/ en nu vertrek ‘k voor ’t Vaderland’ – cf. ASS, guldenboek, 30/1/1917).

⁶ ASS, dagboek van broeder Victor, 6/1/17

Victor bleken gegrond, zodat op 30 januari 1917 ook pater Benedictus, samen met zes andere monniken van Sint-Sixtus, zijn monnikenpij voor een militair uniform ruilt en in het station van Abele de trein neemt met bestemming het ‘Centre d’ Instruction des Brancardiers-Infirmiers’ (CIBI)¹ te Auvours.

Links broeder Simon (Deboever), rechts pater Bavo (Deroose), klaar om hun militaire carrière aan te vatten
(Bron: ASS)

Dankzij de correspondentie van deze monniken-brancardiers met het thuisfront (meestal zijn hun brieven gericht aan vader abt, soms is een andere monnik te Sint-Sixtus de bestemming), kan gevolgd worden hoe deze treinreis, en bij uitbreiding de hele verdere militaire ‘loopbaan’ van deze paters en broeders verliep². Dit corpus van de brieven van de trappisten in dienst³, vormt een

¹ Het CIBI was een van de bijzondere opleidingscentra die in mei 1915 werden opgericht. Naast dit had je bijvoorbeeld ook het CIM voor mitrailleurs, het CIA voor artilleristen, het CIG voor geniesoldaten enz. – cf. Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p.22

² Jammer genoeg is niet duidelijk waar de correspondentie in de omgekeerde richting, dus van de abt / vanuit Sint-Sixtus, zich bevindt.

³ Bij uitbreiding kan hier ook de correspondentie van de drie ‘buitenlanders’ gevoegd worden: pater Franciscus (Debreyne) die in Franse legerdienst was, pater Eustachius (Mütsch) die zich in Duitsland bevond, en broeder Elredus (Goedhart) die zich tijdens de oorlog in het klooster van het Nederlandse Tegelen bevond.

uitstekende, originele bron en bevat een schat aan informatie. Nog meer dan de dagboeken biedt het, in een authentieke, directe taal, een venster op het mentale. Waar er bij de dagboeken wel wat tijd kon zijn verstreken tussen de ‘waarneming’ en het op papier stellen, dan geven deze ego – documenten veel meer uiting aan wat men op het moment zelf dacht en worden de gevoelens onverbloemd weergegeven. Bovendien hielden de auteurs van deze brieven en postkaarten nooit in het achterhoofd dat iemand anders dan de bestemming wel eens hun schrijfselen zou kunnen lezen – iets waarvan ik sommige dagboekschrijvers wel verdenk.

Wel was er de censuur die soms kon werken als een rem op hun openheid. Controle op de briefwisseling deed vanaf 10 augustus 1914 zijn intrede in de Belgische geschiedenis. Naast een te Folkestone (vanaf december 1914) was er vanaf 1915 ook een Belgisch militair censurbureau te Calais¹. Hier nam men de briefwisseling van en naar Frankrijk onder de loep; voor de meeste brieven van de monniken in dienst verliep de reis naar Westvleteren dan ook via dit bureau. Sporen van deze passage – meestal werden gecontroleerde poststukken gemerkt met een krabbel of nummer, vaak in een soort blauwe wasco – zijn inderdaad op een aanzienlijk aantal brieven en postkaarten te merken (vb. op de omslag waarvan een kopie zich bevindt in de bijlage p. 134). En de monniken waren zich wel degelijk bewust van deze (mogelijke) controle: *‘Si je ne vous écris pas souvent ni bien longuement, c’ est que très souvent les lettres sont ouvertes et l’ administration militaire n’ a pas à connaître mes sentiments intimes. Vous me connaissez, je crois assez bien*². Ook broeder Goedhart uit meermaals zijn ongenoegen over dit controlemiddel: hij kreeg in Tegelen een brief van abt Bonaventura en broeder Victor, die echter *‘door de censuur zoo goed als geheel uitgevaagd is*³. In zijn volgend schrijven luidt het: *‘...ik zou wel graag meer schrijven, maar ik weet niet goed wat, het is zoo moeilijk met den oorlog ze steken overal hun neus tusschen en dat bevalt mij niet erg*⁴.

Ondertussen zijn de zeven ontheemde monniken op 2 februari te Auvours aangekomen, na een vermoeiende, tweedaagse treinreis (via Boulogne en Rouen, over Argentan en Alençon naar Le Mans, vanwaar de laatste kilometers naar het kamp te

---

¹ Hemelaers, J., Ludwig, G., Plovie, L., e.a., *‘De Belgen en hun briefwisseling gedurende de Eerste Wereldoorlog’*, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 1999, p. 28. ‘Het duurde trouwens tot 1917 eer een volledig censuurreglement werd opgesteld. (...) Op het einde van 1917 noteerde het Belgisch leger maar liefst zes miljoen brieven die te Calais de censuur passeerden. Uiteraard werden deze brieven niet allemaal integraal nagelezen...’, in: *ibid.*, p. 35-36

² ASS, correspondentie, brief van pater Franciscus, 18/5/? vanuit Saint Venant, aan abt Bonaventura

³ ASS, correspondentie, brief van broeder Elredus, 30/4/1916 vanuit Tegelen aan abt Bonaventura

⁴ ASS, correspondentie, brief van broeder Elredus, 9/9/1916 vanuit Tegelen aan abt Bonaventura

voet werden afgelegd). De schok die deze verandering van milieu moet geweest zijn, werd wat getemperd door het feit dat het al *‘priester en kloosterlingen zijn, gescheiden van de wereldsche soldaten’*¹. Contact met de ‘gewone’ soldaten in het kamp lijkt er inderdaad nauwelijks te zijn geweest. Slechts een passage kan met wat goede wil onder deze noemer geplaatst worden, hoewel het niveau van het louter observeren van elkaar niet lijkt te zijn overstegen: *‘Wat wordt er hier toch gelachen en geklapt. (...) . De soldaten kunnen geen 5 woorden spreken of er komt een vloek bij. Men ziet hier ook in ons kamp meisjes met de soldaten, het kan ook wel gebeuren dat het familie is van de soldaten’*, zo besloot pater Antonius zijn brief die hij op 16 februari 1917 naar Sint-Sixtus verzond. De monniken zullen een kleine maand samenblijven te Auvours, alvorens ze verspreid werden over verschillende militaire hospitalen in België en Frankrijk.

Camp d'Auvours

(Bron: Het fotoboek “Un Royaume en exil”, aanwezig in het ASS)

Om de praktijk aan te kunnen, werd te Auvours eerst nog de theoretische opleiding tot brancardier/verpleger vervolmaakt. De dagindeling in het kamp – althans voor de geestelijken en de meer vrome soldaten – zag er ongeveer als volgt uit: men stond tussen 5 en 6 uur op, waarna eerst en vooral de mis werd bijgewoond (er was een kapel in het midden van het kamp). Daarna werd ook het lichaam gevoed met een half brood en koffie als ontbijt, dat rond 7u30 op tafel kwam. In de voormiddag was er vervolgens studie tot 12u, en na het middagmaal (soep en vlees) kon men genieten van wat vrije tijd, waarna opnieuw studie volgde tot het avondmaal om 6u 's avonds (aardappelen met de rest van het vlees van 's middags). Hierna had

¹ ASS, correspondentie, brief van pater Benedictus, 6/2/1917 vanuit Auvours aan abt Bonaventura. Naast de 7 monniken van Sint-Sixtus, zijn er te Auvours nog minstens 32 priesters en 5 andere trappisten (3 van de Katsberg, 1 van Briquebeek en 1 van Cîteaux); zo laat pater Antonius nog weten aan vader abt (in een brief verstuurd op 2/2/1917).

men de mogelijkheid buiten het kamp te gaan, onder voorwaarde dat men niet verder dan 5 kilometer ging en men om 8u30 terug was – rond dit tijdstip ging men gaan slapen¹.

De ene monnik verteerde – zowel mentaal als fysiek – deze verandering van milieu en levenswijze al wat beter dan de andere. Zo zijn de eerste brieven van pater Benedictus een grote klaagzang op de (lichamelijke) ongemakken die hij in het kamp ondervindt, en pater Stanislas noemt de overgang naar het kampleven ‘*eene verandering waarvan men geen gedacht kan hebben*’ (des te meer ‘*daar wij niet veel gewoon zijn*’)². Broeder Fabianus echter vaart uit tegen ‘*pastors die nu ook soldaat zijn en die knorren van ’s morgen tot savond, het is nooit gepast voor die mannen ik weet niet hoe zij durven klagen*’. Noch uit hij enig ongenoegen over het eten en drinken, enkel de ‘*grootte koude*’ speelt hem parten³. De verveling was dan weer een reden tot klagen voor bijna elke monnik (broeder Fabianus omschrijft het wat cryptisch: ‘*wij hebben hier nog al tijd dat wij niet weten wat gedaan met onze tijd*’, in een brief in februari 1917 verzonden naar Sint-Sixtus). Eens gesetteld, konden ze aan dit militaire leven zo goed mogelijk een religieuze invulling proberen te geven (bijvoorbeeld door naar de mis te gaan, te biechten, vast te houden aan de vaste gebedsmomenten, ...). De monniken hadden nog het geluk dat, naar wat pater Benedictus had gehoord, zij ‘*van den aalmoesener bemind worden de trappisten*’⁴. De aalmoesener in het kamp was Charles Servranckx, en wat pater Benedictus over hem opgevangen had, bleek te kloppen: aan de heer Meulepas, ‘adjunct-hoofdaalmoesener in de eerste sectie’⁵, laat hij het volgende weten: ‘*J’ ai la grande consolation de pouvoir vous dire que les Pères Trappistes de l’ abbaye de St. Sixte font ici la meilleure et la plus sainte impression*’⁶.

De broeders Simon en Fabianus zijn de eersten die het kamp verlaten: op 26 februari (1917) vertrekken zij naar de militaire basis in Le Havre, waar ze werken in

---

¹ Met dank aan de brieven van broeder Fabianus (9/2/1917) en pater Antonius (15/2/1917), beide verzonden vanuit Auvours en gericht aan vader abt, voor het leveren van deze informatie.

² ASS, correspondentie, brief van pater Stanislas, 2/2/1917 vanuit Auvours aan abt Bonaventura

³ ASS, correspondentie, brieven van broeder Fabianus, respectievelijk gedateerd 2/2/1917 en 9/2/1917, vanuit Auvours aan abt Bonaventura

⁴ Zo meldt pater Benedictus vader abt in een brief gedateerd op 15/2/1917 (vanuit Auvours)

⁵ De Win, Guy, ‘*Belgische legeraalmoeseners 1914-1918*’, s.l., 1994, p.48

⁶ ASS, correspondentie, brief van Ch. Servranckx, 23/2/1917 vanuit Auvours aan H. Meulepas. Deze laatste zond de brief in kwestie vanuit Alveringem naar abt Bonaventura (het was dus waarschijnlijk deze laatste die gevraagd had – via of aan Meulepas – hoe zijn monniken zich gedroegen te Auvours).

het hospitaal¹. Later zullen ze ook ingezet worden als ‘ziekenaller’, dit is, in de omschrijving van broeder Fabianus, ‘*met een ottomobil zieken of doden ophalen en overbrengen*’². De twee monniken lijken weinig reden tot klagen te hebben gehad over hun (werk)situatie. Zo schrijft broeder Simon op 15 augustus 1918 dat ‘*als men alles goed overweegd zijn wij hier nog van de beste van al degeene welke in het leger dienst doen, en zijn ook minst in ’t gevaar en wat geestelijke betreft daar zijn wij hier zekerlijk van de best*’. Wel is er in februari 1918 ‘*veel werk en weinig tijd om te bidden*’, aldus broeder Fabianus. Diezelfde Fabianus zit er mee verveeld dat hij geen Frans kan. Hierdoor kan hij immers de krant niet lezen, en wat erger is: ‘*er is elke maand conventie voor de aalmoezeniers en de brancardiers, maar in het Frans*’, zo schrijft hij op 4 oktober (1917). In diezelfde brief vraagt hij aan vader abt dan ook de toestemming om er in de avondschool Frans te leren – wat hem blijkbaar werd toegestaan, want een latere brief (4/2/1918) sluit hij af met ‘*tré bien bon année*’. De twee monniken blijven in Le havre (met uitzondering van hun ‘congé’, cf. infra) tot het einde van de oorlog.

In maart 1917 werden de monniken van Sint-Sixtus verder opgesplitst: ‘*Heden dinsdag is men 24 brancardiers komen voorgaan voor Cabour, dat is een hospitaal te Adinkerke. (...) p. Antonius en br. Berchmans durven niet gaan omdat de overste een onkatholieke is en vooral omdat het een hospitaal voor koortslidders is*’³. Zij die wel vertrekken zijn de paters Bavo, Stanislas en Benedictus. Het ‘Hôpital Militaire Belge’ te Adinkerke was vanaf april 1915 in de villa ‘Cabour’ werkzaam als een van de vier fronthospitalen op Belgisch grondgebied. ‘Het ziekenhuis breidde zich uit tot een complex met 19 paviljoenen en een capaciteit van 500 bedden. In maart 1917 verhuisde de chirurgische afdeling naar Beveren aan de Yzer, terwijl Adinkerke een medische afdeling voor besmettelijke ziekten behield. In deze hospitalen ondergingen de gewonden een eerste verzorging en de nodige heelkundige ingrepen. Zodra ze aan de beterhand bleken, werden ze geëvacueerd naar 1 van de ‘dépôts de convalescents’ in Frankrijk waar ze langzaam konden herstellen’⁴.

---

¹ ‘Nadat men de toestemming van Frankrijk had verkregen, werden met de nodige buitenlandse steun en met de inspanningen van leidinggevende Belgen de militaire bases te Calais en Le Havre uitgebouwd. Een groot complex van hospitalen, magazijnen, confectieateliers, wasserijen, bakkerijen en beenhouwerijen werd hier opgetrokken en onder bevoegdheid en controle van het Belgische leger geplaatst.’, in: Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 24

² Zo omschrijft hij in een brief gedateerd op 26 september 1917 (vanuit Le havre aan abt Bonaventura)

³ ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, maart 1917 vanuit Auvours aan abt Bonaventura. Pater Antonius zou wat later – in april 1917 – toch nog zijn drie medebroeders in Cabour komen vergezellen (na zijn aankomst daar lijkt zijn briefwisseling met Sint-Sixtus echter op te houden).

⁴ Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 77 en 79

Het omvangrijke militaire hospitaal Cabour

(Bron: Archief Koninklijk legermuseum, 'Hôpital militaire de Cabour' – album de photos, p.1)

'Cabour' lijkt, zo leren ons de vele klaagbrieven die van daaruit Sint-Sixtus bereikten, niet de meest aangename werkomgeving te zijn geweest. Ter voorbeeld deze passage uit een brief van pater Benedictus: *'we krijgen nu maar een half brood per dag en werken gelijk slaven, ... veel werken en weinig eten, vleesch snoens zoo taai als leder'*. Komt daar nog bij dat het *'lastig leven is tusschen zooveele onwetende menschen'*. Ironisch genoeg is het pater Stanislas die vanaf juli 1918 ziek wordt hoewel net hij het minst zijn beklag doet. Hij zal, hoewel hij in augustus het werk kan hervatten, nooit volledig herstellen van deze ziekte (welke dit was, wordt nergens vermeldt). Op 8 september wordt hij 'ten volle in een crisis' overgebracht naar een ziekenhuis in Saint-Lunaire, waar hij – 'nadat hij de H. Sacramenten met tegenwoordigheid van geest ontvangen had' – op 10 september overlijdt².

Ondertussen had pater Bavo al het een en ander achter de rug. Deze wat eigenwijze en wispelturige monnik is het meest direct in het verwoorden van de gebeurtenissen en zijn gevoelens. Getuige hiervan bijvoorbeeld deze brief (geschreven 25 maart 1917) aan vader abt: *'ik voelde mij hier toch zoo ongelukkig ..., wij deden geen werk van brancardiers maar van veroordeelden, zwaar en vuil werk'*.

Wanneer hij de functie van ziekenoppasser krijgt, luidt het echter (nog steeds in diezelfde brief): *'ik doe het zoo geerne dat ik te Cabour den hemel meen te bewonen in mijn besmette zaal'*. Twee brieven later (gepost op 1 juni 1917) klinkt het echter alweer dat *'dat leventje van valet d' infirmière mij de keel uithangt'*.

¹ ASS, correspondentie, brief van pater Benedictus, januari 1918 vanuit Cabour aan abt Bonaventura

² Dit laat aalmoezenier Spittaels abt Bonaventura weten in een brief verzonden op die tiende september vanuit St. Lunaire

Bovendien zat onze monnik nog met een ander euvel: hij diende als verpleger samen te werken met vrouwen. Over deze verpleegsters schrijft hij aan vader abt: ‘... *et je vous assure que ce n’est pas de la haute classe de la société. (...) Tout ce que moi je désire c’est que le ciel me délivre du monde féminin. En had er nooit een vrouw bestaan, adamus non peccasset. Wat hadden wij nu al gedaan? Felicitas reguasset*¹. Hoewel in drie verschillende talen opgesteld, is de boodschap ook voor een niet – polyglot moeilijk mis te verstaan. De (werk)situatie waarin hij zich bevindt, doen hem meermaals een aanvraag tot overplaatsing indienen. In zijn eerste poging vraagt hij ‘*d’être désigné pour le HMB de Soligny-La-Trappe*’ met als argumenten dat, ten eerste, dat hospitaal gevestigd is op een eigendom van zijn congregatie – zodat hij bij medebroeders kan zijn – en ten tweede dat ‘*puisque dans cet hospital il n’y a pas d’infirmières il convient mieux à mon état ecclésiastique*². Hoewel er flink wat lobbywerk werd verricht (vader abt deed een beroep op adjunct-hoofdaalmoezenier Meulepas en aalmoezenier de Meurichy, zo leert ons de correspondentie), toch bleef het antwoord van hogerhand negatief. Tot men blijkbaar – het Duitse eindoffensief woedde ten volle – manschappen aan het front tekort had: vanaf april 1918 doet pater Bavo, op eigen vraag, dienst aan de Yzer. Zo werd de brief die hij op 2 mei schreef, verstuurd vanuit een ‘voorpost’³, en weet hij te melden dat hij te Avecapelle ‘tranchéedagen’ heeft gehad. De frequentie van zijn schrijven (of kwamen veel minder brieven aan door de moeilijker omstandigheden?) daalt vanaf dan drastisch: nog slechts een brief van zijn hand zal voor de wapenstilstand Sint-Sixtus weten te bereiken⁴.

Dat men aan het front eind 1917, begin 1918 wel iedereen kon gebruiken, blijkt ook uit de twee brieven die broeder Augustinus schreef aan vader abt. Deze monnik behoorde eigenlijk tot de abdij van Westmalle, onder wiens vlag hij zeven jaar en acht maanden in Congo werkte. Hieraan komt in augustus 1917 een einde daar de dokter

¹ ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, 17/8/1917 vanuit Cabour aan vader abt. Wat later (13/9/1917) verwoordt hij het als volgt: ‘Mijn verlangen om brancardier te zijn waar geen wijven zijn is u overbekend’. Hoewel de abdij niet de meest vrouwvriendelijke omgeving was (cf. supra), is deze negatieve houding tegenover vrouwen zeker geen kenmerk van alle monniken. Ook andere kloosterlingen vermelden in hun brieven dat ze met vrouwen moeten samenwerken, maar maken er verder geen woorden aan vuil (en hadden dus blijkbaar geen reden tot klagen hierover).

² ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, 5/9/1917 vanuit Cabour aan de ‘Inspection Générale du Service du Santé’

³ ‘Puinhopen en hoeven en hoger gelegen plaatsen, die als eilandjes boven verdrongen landerijen en weiden uitstaken, werden ingericht als voorposten (‘grote wachten’) en bestonden uit enkele kleine loopgraven en schuilplaatsen; in verbinding met de eigen linies door dikwijls lange loopbruggen.’, Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 28

⁴ ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, 8/10/1918 aan vader abt. Het is niet duidelijk waar ze is geschreven, wel weet hij erin te melden dat hij in Diksmuide is geweest.

hem naar Europa stuurde om er zijn verzwakt zenuwstelsel te laten harden. Daar Westmalle in het bezette België onbereikbaar is, is het zijn bedoeling om, eens voet aan wal gezet op Europese bodem, naar Sint-Sixtus te reizen om daar wat uit te rusten. Hij zou er echter nooit raken. Van zodra hij aankwam in Frankrijk, werd hij ingelijfd bij het Belgische leger. En hoewel de minister van Coloniën hem als soldaat een ‘congé sans solde’ had beloofd, toch werd hij door de rekruteringscommissie van Parijs ‘apte’ verklaard voor de ‘service de campagne à l’infanterie’. Dit ging blijkbaar in tegen alle afspraken: *‘vooreerst is het eene onrechtvaardigheid dat men mij in t leger heeft genomen want er bestaat eene overeenkomst tussen de ministeries van Coloniën en Oorlog, dat de missionarissen, agenten van staat en maatschappijen, voor ziekte of einde termijn terug naar Europa komende, en van plan waren na 6 maanden terug naar de Coloniën te keeren, vrij waren van alle militaire verplichtingen’*¹.

Tot slot is er nog broeder Joannes (even vaak naar zijn familienaam – die eigenlijk voluit Berckmans Van Otterdyck luidt – broeder Berckmans genoemd). Hij blijft het langst te Auvours – tot mei 1917, waarna hij wordt overgeplaatst naar de Belgische militaire basis te Calais. Wat er daarna met hem gebeurde, is niet echt duidelijk – deze monnik is, hoewel de kwantiteit van zijn schrijven hoog ligt, niet echt gul met informatie. Feit is dat hij zich afwisselend bevond in Calais of in het (Belgisch) militaire hospitaal van Guemps, Pas-de-Calais (als hij niet in congé was tenminste, cf. infra). Vooral in Calais had hij het niet echt naar zijn zin; een aanvraag tot overplaatsing (in augustus 1918) getuigt hiervan. Ook hem wachtte een negatief antwoord: ‘En réponse à votre estimée du 28 Aout dernier j’ai l’honneur, et le regret de devoir vous dire qu’il m’est impossible de donner une suite favorable à la demande faite en faveur du brancardier Van Otterdyck. Dès que le personnel arrive à Wayenburg, il est à la disposition du medecin principal directeur de l’H.E.A. qui en dispose selon les besoins’².

Hierboven werd vrij beknopt de militaire loopbaan van elke monnik afzonderlijk geschetst; ter afsluiting van dit hoofdstuk wil ik nog ingaan op enkele gemeenschappelijke kenmerken van hun brieven en hiermee een bescheiden vergelijking maken met brieven van de ‘gewone’ piot. Hiervoor doe ik een beroep op

¹ ASS, correspondentie, brief van broeder Augustinus, 3/2/1918 vanuit Auvours aan vader abt (waarin hij ook nog meldt: ‘Ik heb werkelijk spijt H. Eerw. Vader, niet eens vooraleer ik soldaat wierd, tot in S.S. gekomen te zijn.’. Er werd hem dus blijkbaar geen enkele toegeving gedaan.)

² ASS, correspondentie, brief van F(?)ranssens, 3/9/1918 aan abt Bonaventura

de scriptie van Koenraad Blontrock¹, die 849 brieven en postkaarten bestudeerde en thematisch analyseerde. Op basis van zijn conclusies kan ik overeenkomsten en verschillen tussen de twee corpi belichten. Het totale aantal poststukken van de ‘wapenbroeders’ beslaat een honderdtal, wat wellicht te weinig is om er algemene conclusies wat betreft het schrijven van religieuzen in legerdienst uit te trekken, maar dit is dan ook niet het hoofddoel van deze scriptie. Verder onderzoek kan eventueel op deze voorlopige resultaten voortbouwen.

Het meest in het oog springende verschil is – vanzelfsprekend – de **religieuze thematiek**. “De godsdienstige elementen in onze brieven zijn eerder schaars te noemen”, zo concludeert Blontrock². Minder dan een op de tien auteurs verwijzen in zijn bronnenmateriaal naar het geloof (‘het vermelden van God, Onze-Lieve-Vrouw of de Kerk’)³. Wat mijn bronnen betreft, kan ik hierover kort zijn: eigenlijk bevatten ze allemaal een verwijzing naar het geloof, zeker als de lat zo laag wordt gelegd dat een loutere vermelding van God, Kerk of heilige al volstaat. De meeste monniken plaatsen al in de hoofding een soort religieuze slagzin, genre ‘Heilig Hert van Jezus ik betrouw in U’, en/of sluiten af met een ‘Ave Maria’ of de vraag (aan vader abt) voor hem te bidden. Wanneer het wat meer uitgebreid over het geloof gaat, blijft het wel meestal beperkt tot ‘praktische’ religieuze zaken. Zo vragen verschillende monniken hen een brevier toe te sturen, pater Bavo laat weten dat ‘*P. Prior kan missen zenden, zij zijn bijna ontlast*’⁴, en pater Stanislas op zijn beurt meldt dat ‘*van den brevier doe ik wat ik kan alsook van de Mis maar het is soms geheel moeilijk*’⁵. Meer inhoudelijke bespiegelingen over het geloof (en/in de oorlog) komen echter ook in de ‘monnikenbrieven’ niet zo heel vaak voor en blijven vrij beknopt, genre ‘*Ik zal altijd stillekens voort doen voor de heer van god en voor het welzijn van t leger. God wil het zoo*’ (zo verklaarde pater Benedictus zijn motivatie om vol te houden, in een brief verstuurd op 13 april 1917 vanuit Cabour). Of wanneer de overwinning reeds een feit is: ‘*Qui aurait pu croire que les evenements se seraient succédé de façon aussi rapide et aussi favorable? Le doigt de Dieu est là*’⁶. Over God en zijn rol in de oorlog meer in het volgende hoofdstuk.

---

¹ Blontrock, Koenraad, ‘Getuigenisliteratuur: een studie van de thematiek van Nederlandstalige soldatenbrieven uit de Eerste Wereldoorlog’, Gent, UG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1996, 196 p. (Vakgroep Germaanse Talen)

² *ibid.*, p.163

³ *ibid.*, p. 26

⁴ ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, 1/6/1917 vanuit Cabour aan abt Bonaventura

⁵ ASS, correspondentie, brief van pater Stanislas, 27/3/1917 vanuit Adinkerke (Cabour) aan abt Bonaventura

⁶ ASS, correspondentie, brief van pater Franciscus, 12/11/1918 vanuit Malo-les-Bains

Vanzelfsprekend worden God en geloof nergens in vraag gesteld door de religieuzen, maar ook de gewone soldaat lijkt dit niet te doen – toch zeker niet in zijn brieven, waarin ook hij zich berustend neerlegt bij Gods wil¹. Op het eerste zicht leek het me wel vreemd dat de monniken in hun brieven zo weinig uitweiden over hun geloof en dit nergens proberen in overeenstemming te brengen met de oorlogsomstandigheden, die nu toch veel explicieter zijn dan te Sint-Sixtus - het front zelf blijft veraf (behalve voor pater Bavo dan), maar als verplegers/brancardiers bevinden ze zich nu toch tussen de zieken, gewonden en doden van deze oorlog. Nergens schemert er ook maar een zweem van religieuze twijfel door. Dat de omstandigheden om hele epistels te schrijven meestal verre van ideaal waren (cf. alleen al de censuur), zal wel meegespeeld hebben. De meest plausibele verklaring lijkt me echter dat ze hier gewoon geen behoefte meer aan hadden. De oorlog was, toen de monniken in dienst gingen, al meer dan drie jaar oud. Er was dus meer dan genoeg tijd geweest om antwoorden op twijfel en vragen te zoeken én te geven, om God en godsdienst te rijmen met de verschrikkingen en gruwel van de oorlog. De monniken konden de omstandigheden waarin ze terecht zouden komen voordien al een plaats geven binnen een religieus – mentaal kader (ook hier wordt in het volgende hoofdstuk dieper op ingegaan).

Louter over de **oorlog** zelf, hebben de monniken het bijna nergens. Wanneer bijvoorbeeld een bom vlakbij hun hospitaal invalt, wordt dit wel gemeld, en sporadisch laat een monnik ook eens weten dat er uitzonderlijk veel gekwetsten zijn binnengebracht. Maar hoewel ze zich niet aan het front bevonden, blijft het opmerkelijk dat ze het bijvoorbeeld nergens hebben over een (Belgische of geallieerde) overwinning, laat staan nederlaag. Ook de gewone ‘soldaten hadden weinig besef welke rol zij speelden in het groter geheel van het westelijk front en wat er precies in de Franse en Britse sector aan de hand was’². Opvallend is ook dat in geen enkele brief enige **Vlaamse sympathie** doorschemert (net als in de dagboeken, cf. hoofdstuk drie). Blontrock vond in zijn corpus wel dergelijke passages

---

¹ ‘De brieven in ons corpus met de godsdienstige verwijzingen zijn eerder stereotiep te noemen. Zij danken God voor een goede gezondheid, het overleven van een slag, enz. Zij vragen Hem een goede gezondheid voor zichzelf en hun familie, een spoedig weerzien met elkaar, enz. Ook lijken de briefschrijvers zich te berusten in hun lot: het is Gods wil en die is ondoorgroendelijk. Het valt op dat er geen enkele brief werd teruggevonden waarin kritiek geleverd werd op de godsdienst. Vrome gelatenheid is overheersend.’, in: Blontrock, K., op.cit., p. 33

² Blontrock, K., op.cit., p. 89. Wel wordt in één derde van zijn brieven en postkaarten verwezen naar gevechten, doden en gewonden aan het Belgische front (ibid., p. 92), maar ook bij hen blijft het beperkt tot verwijzingen naar de directe leefomgeving van de frontsoldaat.

terug in 20 % van de bronnen¹. Het ongenoegen leefde dan wel vooral aan het front en in bezet België, maar de monniken lijken zich niet eens bewust van het bestaan van een Vlaamse kwestie. Ook voor **politiek** in het algemeen hadden de kloosterlingen geen aandacht. En het aantrekken van een militair uniform lijkt bij de paters en broeders niet meteen tot een opflakking van het patriottisch vuur te hebben geleid. Zelden (in 5 % van het totale aantal ‘monnikenbrieven’) wordt het vaderland vermeldt. Als dit toch gebeurt, dan bijna altijd in verbinding met God of godsdienst, bijvoorbeeld *‘Ik doe wel mijne plichten voor God, voor mijn ziel en voor Vaderland’* of *‘alles ter eere Gods en de vrijheid van ons Vaderland’*². Een uitzondering hierop is wel de laatste brief van pater Bavo, niet toevallig geschreven in de frontstreek (waar precies is niet duidelijk, wel vermeldt hij dat hij in Diksmuide is geweest), met de nakende overwinning in zicht – de brief is gedateerd 8 oktober 1918. Dit is de enige brief waarin het expliciet over de vijand gaat: *‘... de Duitse stoefers ... Wie zich verheft zal vernederd worden. Waar is de tijd dat fr. Eustachius zei dat ze maar moesten den mond openen om België in te slikken!’*, waarna hij nog wat verder doorboomt over het einde van de oorlog en de overwinning.

De belangrijkste verschillen hebben we gehad, voor het overige resten vooral overeenkomsten tussen de brieven van de ‘wapenbroeders’ en van de gewone soldaten. “De piot was in de eerste plaats met zijn thuis, dorp en streek bezig”³. Indien ‘thuis, dorp en streek’ vervangen worden door ‘de abdij en de medebroeders’, dan is deze zin volledig van toepassing op de monniken. In zo’n 50 % van de brieven informeert de schrijver naar én over medebroeders, alsook naar de situatie in Sint-Sixtus. De meeste passages in de brieven van zowel de gewone piot als de monnik kunnen ondergebracht worden onder de noemer **‘dagelijks leven’**. Informeren (en klagen) over het eten en het weer, lichamelijke ongemakken, de werksituatie⁴, ... komen courant voor. In ongeveer een vierde van de monnikenbrieven worden persoonlijke gevoelens geuit: geluk, ontgoocheling, verveling ... (in het corpus dat Blontrock onderzocht, is dit een vijfde). Een tiental van deze brieven geeft uiting aan

---

¹ *Ibid.*, p.142

² ASS, correspondentie, respectievelijk uit de brief van pater Benedictus, 22/6/1917 vanuit Cabour en van broeder Simon, 20/4/1918 vanuit Le Havre (beiden gericht aan abt Bonaventura)

³ Blontrock, K., *op.cit.*, p. 161

⁴ Hierover blijven de monniken-verplegers wel op de vlakte, veel details over gewonden, overlijdens,...geven ze niet in hun brieven (het zou wel kunnen dat dit ook niet mocht uit vrees voor een mogelijke Duitse onderschepping van de post). Volgende passage – uit een brief van pater Bavo – komt misschien nog het dichtst in de buurt (over een jongen die hij verpleegd had maar overleden was aan difterie): ‘...maar wat verschil bij anderen die het leven gesmaakt hebben en stinken gelijk duivels terwijl die jongen om zeggens niet rook’ (ASS, correspondentie, 13 september 1917 vanuit Cabour aan abt Bonaventura)

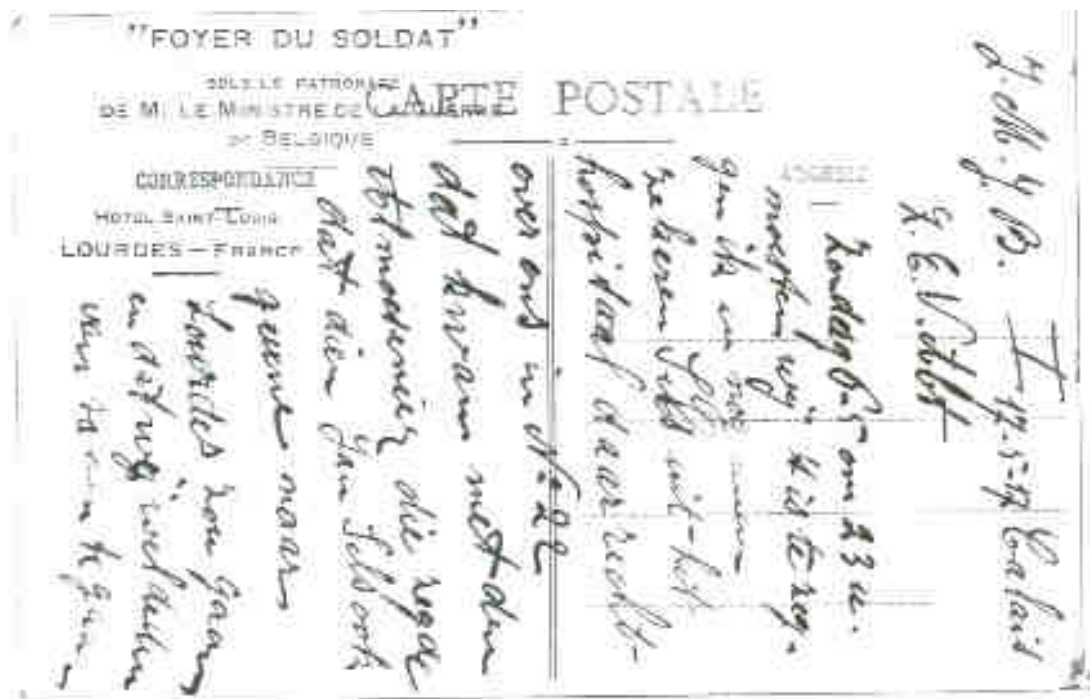
een gevoel van heimwee. Zo schrijft pater Benedictus op 22 juni 1917 – hij verliet het klooster een kleine vijf maanden geleden – vanuit Cabour: *‘Ik verlang naar mijn klooster wanneer wanneer’*. Ook de monniken kijken dan ook reikhalzend uit naar hun **‘congé’**¹. Allemaal keerden ze tijdens hun dienst minstens eenmaal terug naar Sint-Sixtus; vaak waren het echter blitzbezoekjes die niet langer dan een voormiddag duurden. Langere periodes van verlof brachten ze bijna allemaal elders door. Onder de soldaten in het algemeen waren vooral Lourdes en Parijs – deze laatste om geheel andere redenen (‘de vrouwtjes’) – populair. Dien ik nog te zeggen welke plaats de monniken verkozen? De mogelijkheid om (voor een vijftal dagen) naar het geallieerde buitenland op vakantie te gaan, werd trouwens pas ingevoerd in de zomer van 1915; de betrokkene diende wel volledig zelf te voorzien in de reis- en logementskosten². Ook kwam er de nodige administratieve rompslomp bij kijken: meermaals schrijven de monniken om een certificaat dat zowel door vader abt als de burgemeester van Westvleteren getekend moest zijn – iets wat ze blijkbaar zelfs nodig hadden indien ze naar hun thuisbasis wilden terugkeren. Vier van de zeven ‘wapenbroeders’ brachten hun verlof in Lourdes door: de broeders Fabianus, Joannes en Simon en pater Stanislas (die de reis zelfs tweemaal maakte). Anderen brachten hun congé door in een Franse abdij (bv. in ‘La Grande Trappe’, nabij Amiens).

---

¹ Zo telt broeder Fabianus in zijn brief af: ‘Het is nog 846 uren dat ik hoop van te komen in verlof.’ (ASS, correspondentie, 4/7/1917 vanuit Le Havre aan abt Bonaventura). En pater Franciscus dient ‘encore un peu de patience’ uit te oefenen, ‘et l’heure du retour sonnera’. (12/11/1918 vanuit Malo-les-Bains aan abt Bonaventura)

² Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 117

“Foyer du Soldat” was de eerste liefdadigheidsinstelling die startte met een systeem van vakantiebonnen of anonieme uitnodigingen, waardoor ook minder bedeelde soldaten tijdens hun verlof naar bijvoorbeeld Lourdes konden reizen (cf. Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 117). De postkaart is van de hand van broeder Joannes, vanuit Calais geschreven, de inhoud handelt echter over zijn reis naar Lourdes, die hij op het moment van schrijven (17/5/1917) net achter de rug heeft (Bron: ASS).

De monniken troffen het beter dan sommige van hun collega's: ‘in 1917 waren er ook nog steeds soldaten die nooit met verlof waren geweest’¹. Enkel pater Bavo lijkt met de congé geen geluk te hebben gehad. Geluk, want wanneer men op verlof mocht, werd bepaald door loting. “Regelmatig werden de ‘congés’ om oorlogsredenen gesloten”², en had men zijn verlof net in die periode geloot – zoals pater Bavo – dan had men gewoon pech.

De monniken, tot slot, behoorden tot de kleine minderheid onder de Belgische soldaten die geen **financiële** zorgen had. Ook dit blijkt uit hun brieven, waarin ze – op vraag van vader abt – geregeld hun uitgaven (en inkomsten) in opnemen. Zo behield Bonaventura een vorm van controle en kon hij oordelen of de vraag om extra geld gerechtvaardigd was. De vraag naar geld van de monniken, werd wel altijd ingewilligd, toch lijkt het niet dat ze hier misbruik van maakten – wat trouwens niet zou stroken met hun sobere levensstijl. Uit de rekeningen blijkt dat de ‘extraatjes’ die ze zich permitteerden bescheiden blijven: meestal gaat het om tabak of bepaalde voedingssupplementen als chocola, kaas en bier (verschillende monniken vermelden

¹ *ibid.*, p. 120

² Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 117

onder hun uitgaven ook sporadisch het geven van een aalmoes)¹. Toch stond hun situatie zo in schril contrast met deze van soldaten die niet op extra financiële hulpmiddelen konden rekenen: de soldij bedroeg slechts 2,50 frank per week (ter vergelijking: voor een stukje kaas betaalden de monniken 50 cent, een pakje chocolade kostte al 80 cent), het proviand was karig en bovendien vaak onderhevig aan rantsoenverlagingen. Naast het feit dat de monniken altijd beroep konden doen op vader abt, kon hun ‘status’ ook de nodige voordelen opleveren: zo krijgt broeder Fabianus 12 fr. van zijn oversten, zonder te weten waarom². Bovendien kon met het voorgaan van missen ook wel wat verdiend worden, zo meldt pater Bavo dat hij *‘met missen 86,50 fr. heeft verdiend’*³. Niet alleen vader abt controleerde – via de rekeningen, die de ‘wapenbroeders’ wel zelf opstelden – de monniken hielden ook elkaar in het oog. Uit sommige brieven blijkt dan ook – expliciet of impliciet – afgunst en achterdocht tegenover een medebroeder. Zo laat pater Antonius weten dat broeder Berchmans in Auvours hulpkoster is, een baantje dat blijkbaar wat opleverde, want *‘hij is reeds vetter geworden’* (brief 15/2/1917). En *‘p. Antonius (!) die geeft somtijds retraiten tussen zijn uren, kinders leeren tot de plechtige communie, hij heeft er 2 geleerd en de soukes die hij ontvangen heeft zal hij niet zeggen, geld die hij ontvangt van Missen zal hij niet zeggen en ik krijg niets’*, zo schrijft pater Benedictus verontwaardigd.

Als aandenken aan hun militaire loopbaan, zouden de monniken beloond worden met een ‘medaille de la victoire’, en daarnaast werd pater Bavo voorgedragen ‘pour la croix de guerre pour conduite magnifique à la bataille de Moorslede 14-15/10/1918’ – hij was dan ook de enige ‘wapenbroeder’ in de volle betekenis van het woord⁴.

2. Ludovicus Maria De Cleyn, monnik-spion?

---

¹ De enige echt dure uitgave die sommige monniken zich veroorloofden, was een ‘monter’ (horloge) van 25 frank. Zowel Bavo als Stanislas kopen dit, maar argumenteren dat het noodzakelijk is om te weten wanneer op te staan en zo de ochtend mis zeker niet te missen.

² Het omgekeerde kon echter ook: oversten die niet echt gesteld waren op geestelijken. Zo heeft pater Raskin het over een ‘kapitein (die) een doorslechte kerel (is) die een afkeer heeft van alles wat naar priester en kloosterling ruikt.’, De Vroey, J., *‘Pater Raskin in de beide wereldoorlogen’*, Hertogelijke Aarschotse kring voor Heemkunde vzw, 1992, p. 76

³ ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, 2/5/1918 (vanuit ‘Voorpost’) aan vader abt

⁴ Toegegeven, aangezien slechts een van de zeven monniken in dienst daadwerkelijk een wapen in de handen heeft gehad, is de titel ‘wapenbroeders’ wat opportunistisch gekozen; ik kon deze woordspeling echter niet laten liggen.

Mocht deze titel bij de lezer de verwachting wekken op een spionageverhaal dat tussen de betere uit de Koude Oorlog zou passen, dan kan ik u beter maar meteen ontgoochelen. Pater Ludovicus had tijdens de oorlog, behalve dan met zijn medebroeder Mütsch, geen enkel contact met de Duitsers en was dus zeker geen spion. Het feit dat hij in september 1915 plots het land niet meer binnen mocht, is volledig te wijten aan de Britse achterdocht – en vormt nogmaals een bewijs hiervan. Zijn nieuwsgierigheid deed hem de das om. Onze boekhouder/secretaris stelde misschien net iets teveel vragen. Zoals uit zijn dagboek(en) blijkt, was hij steeds op zoek naar details en nauwkeurigheid (het was hij die bijvoorbeeld het aantal overnachtingen registreerde en de bombardementen optekende cf. supra). Jammer genoeg hield hij tijdens zijn driejarig verblijf in het buitenland geen dagboek bij. Wel bewaarde hij alle officiële documenten die hij tijdens zijn rondreis verzamelde, en aan de hand van deze – die trouwens ook een mooi beeld geven van de administratieve rompslomp die gepaard ging met het ‘reizen’ tijdens de oorlog¹ – kunnen zijn verblijfplaatsen achterhaald worden.

Het verhaal begint in september 1915, toen pater Ludovicus samen met vader abt een veertiendaagse reis maakte naar Parijs. Hoewel, ‘reis’ is hier het juiste woord niet: het ging om ‘affaires du ministère’ zoals staat vermeld op hun ‘autorisation spéciale’². Hij was sinds het uitbreken van de oorlog al in Frankrijk geweest (in mei 1915 naar Parijs en via Calais terug), maar dit keer verliep de terugreis minder vlot. Waarom precies hij het land niet meer binnenmocht, is niet duidelijk (een eenduidige reden lijkt er ook niet te zijn geweest; in een later document wordt het eerder vage ‘pour des raisons d’ordre militaire’ opgegeven – cf. infra). Feit is, zoals pater Edmundus in zijn dagboek meldt: ‘*De Eerw. Vader Abt komt terug van een reis en pater Ludovicus blijft weg*’³. Vanaf dit moment zijn we volledig aangewezen op de officiële documenten om zijn reisweg te achterhalen. De eerste etappe ervan lijkt te zijn afgelegd van Frankrijk naar Zwitserland. Dit vertelt ons een ‘Laissez-passer à Suisse, opgesteld op 14 september 1915, en een ander, vrij indrukwekkend bestempeld document, waaruit blijkt dat het enkel een blitzbezoek was aan het ‘Agence consulaire de France’ in Lausanne: op 17 september was hij al terug op

---

¹ ‘De verplaatsingen van personen werden sterk beperkt en grondig gecontroleerd. Zo moesten reizen van het ene dorp naar het andere en reizen naar het buitenland steeds vooraf aangevraagd worden bij de burgerlijke en de militaire overheden.’, Hemelaers, J., Ludwig, G., Plovie, L., e.a., *op.cit.*, p.37

² ASS, Gendarmerie Belge, Autorisation Spéciale : Paris et retour par train, valable 2/9/1915 – 15/9/1915 (opgesteld te Poperinge op 1 september 1915)

³ ASS, dagboek van pater Edmundus, september 1915 (noch pater Edmundus noch broeder Victor lijken de ware toedracht van het wegblijven van hun medebroeder te kennen).

Franse bodem. Onderstaand document – dat tevens als paspoort lijkt gefunctioneerd te hebben – vertelt ook waar zijn volgende reis naartoe ging: Engeland (cf. rechts in het midden – bron ASS).

In Engeland verbleef hij een zestal maanden (oktober 1915 tot maart 1916), onder andere in het ‘Belgian College’ in het district ‘Beulah Hill – Upper Norwood’ – daar was hij zeker in december 1915, zo leert ons een ‘certificate of registration’ (afgestempeld op 7 december 1915) – en bij zijn broer Jules De Cleyn in Leicester. Blijkbaar zocht hij echter naar een omgeving die meer overeenkwam met zijn monastieke status, zo leert ons een telegram dat zegt: ‘Woodleigh is prohibited area’. Deze karige informatie kan ontcijferd worden aan de hand van een bijgevoegd krantenartikel met als titel ‘Where aliens may not live’, en de uitleg die Ludovicus er zelf bij noteerde: *‘Te Woodleigh was een trappistenklooster. Ik wilde daar naartoe, doch daar het in Devonshire (een voor buitenlanders verboden gebied dus) gelegen*

was, kon ik niet (...). Ik ben dan naar Sept-Fons gegaan¹. Pater ludovicus stak dus een tweede maal het Kanaal over, nu in omgekeerde richting, om via Dieppe en Parijs naar Dompierre-sur-Besbre te gaan. ‘Motifs du voyage: résider à l’abbaye de Sept-Fons’, zo leert ons zijn ‘Annexe du Passeport’ (opgesteld 23 februari 1916), dat hij samen met ook een document van het ‘Consulat Général de Belgique’ te Londen ter legitimatie op zak had.

Ludovicus bleef te Sept-Fons tot november ’16, maar na een reis naar Le Havre koos hij terug te keren naar een andere abdij: ‘la Grande Trappe’ nabij Amiens. Hoogstwaarschijnlijk had zijn reis naar Le Havre tot doel daar zijn terugkeer naar Westvleteren te bepleiten – het Ministerie van oorlog bevond zich er immers. Zowel toen, bij het (Belgische) Ministerie van oorlog, als een aantal maanden later bij de Britse legerleiding stuitte hij op een negatief antwoord.

Opnieuw een negatief antwoord ('pour des raisons d'ordre militaire') op de vraag van Ludovicus om te mogen terugkeren, hem meegedeeld via de militaire gouverneur voor West-Vlaanderen, Andringa, op 21/3/1917 (Bron: ASS)

¹ ASS, telegram afkomstig van 'Father Michiels, War Refugees Committee' (volgens wat Ludovicus erbij noteerde teven 'Directeur van Belgian College, Norwood (London)'), verstuurd 5 februari 1916

Na deze verschillende weigeringen werd het pater Ludovicus stilaan duidelijk dat hij het einde van de oorlog zou moeten afwachten vooraleer naar het vaderland te kunnen terugkeren. Ondertussen sleet hij zijn dagen in 'la Grande Trappe', waar hij zich vooral als orgelspeler nuttig en geliefd maakte. Getuige onderstaande foto was ook in deze abdij heel wat militaire aanwezigheid tijdens de oorlog.

Foto van la Grande Trappe en haar (tijdelijke) bewoners. Bemerkt pater Ludovicus tussen/achter de twee dames links (hij heeft zichzelf trouwens aangeduid met een pijl, waarom hij dit ook met de 'English Miss' deed, is me een raadsel). (Bron: ASS)

Half november 1918 keert hij nogmaals terug naar Sept-Fons, waar ondertussen ook de uit Sint-Sixtus gevluchte broeders reeds enkele maanden verblijven (cf. infra). Het zal nog wachten zijn tot 7 januari 1919 eer hij – en de andere broeders te Sept-Fons – de felbegeerde vrijgeleide naar Westvleteren in handen krijgt.

Op 4 mei 1919 valt te Sint-Sixtus een telegram in de bus, gericht aan 'père Ludovicus' met de oproep de volgende dag te verschijnen voor het 'bureaux sureté militaire' te Adinkerke. Ik laat hier pater Ludovicus zelf vertellen hoe dit afliep: 'Ik ben er naartoe geweest, en op een kwartier tijd was alles effen. Ik was niet meer "suspect d'espionnage"!!! En daarom moest ik 3 à 4 jaar buitens'land blijven. Zij te zeggen, de Engelsche politie had de zaak wel vroeger kunnen onderzoeken. Doch Gods wil is geschied'.

3. Toch vluchten

Toen in 1914 de oorlog uitbrak en de Duitsers gevaarlijk snel (en) dicht naderden, werd in de abdij de vraag geopperd of het niet beter zou zijn te vluchten. Vader abt besloot deze vraag op een democratische manier te beantwoorden en organiseerde onder zijn monniken op 10 oktober een stemming met als inzet ‘vluchten ja of nee’. Vier kloosterlingen kruisten nee aan, een pater onthield zich; de overgrote meerderheid (37 paters en broeders) koos er dus voor te blijven. Toen na de eerste slag bij Ieper het front kwam vast te liggen, zou de dreiging van een Duitse doorbraak voor een drietal jaar verdwijnen, tot het losbarsten van het lenteoffensief in 1918. Deze laatste poging om de kanaalhavens te veroveren, startte op 9 april en zou twintig dagen duren. De felle opmars van het Duitse leger, waarbij ondermeer de Kemmelberg op de Fransen werd veroverd, deed een nieuwe vluchtelingenstroom ontstaan in de omliggende gemeentes van Sint-Sixtus. Ook graaf de Bergeyck, van het vlakbij gelegen kasteel De Lovie, pakte in deze oorlogsmaand toch nog zijn koffers. De gebeurtenissen leidden ertoe dat ook in de abdij opnieuw de vraag werd gesteld of het niet beter was te vluchten. En ditmaal werd ze wel positief beantwoord. Er werd besloten te vertrekken in twee groepen: eerst zouden de oudste (de nestor was pater Dominicus, 85 jaar) en minst valide monniken vertrekken onder leiding van de prior, pater Andreas. Zij zouden per auto naar het station van Bambeke (bij Haringe) reizen, de overgebleven monniken zouden deze reis enkele dagen later te voet maken, om dan eveneens de trein te nemen naar de Franse abdij van Sept-Fons. Daar de oorlogssituatie vrij plots keerde – de Duitse opmars werd althans een halt toegeroepen – zou het vertrek van deze tweede groep echter nooit plaatsvinden.

Op dinsdag 30 april 1918 staan de elf monniken¹ die de eerste groep vormen vertrekkensklaar aan de abdijspoort. Met twee auto's worden ze gebracht naar Haringe (Bambeke), vanwaar in het station dagelijks twee vluchtelingentreinen richting Frankrijk vertrokken. Ze komen er terecht in het gewoel van honderden andere vluchtelingen met allen eenzelfde doel – in vergelijking hiermee zal de abdijskazerne ook voor hen wel een oase van rust geleden hebben. Tot overmaat van ramp kunnen ze niet meer mee op laatste trein, waardoor hun vertrek tot de volgende dag zal moeten wachten. In Haringe wordt dan maar een slaapplek gezocht (en gevonden), twee monniken dienen echter in het station achter te blijven om de bagage te bewaken. Uit volgend fragment blijkt (opnieuw) de confrontatie tussen de

---

¹ De namen: naast de reeds genoemde paters Dominicus en Andreas, zijn dit de paters Ildephonsus, Gerardus, Alphonsus, Petrus; en de broeders Macarius, Hilarius, Laurentius, Maurus en Augustinus.

wat wereldvreemde monnik, die zich niet meer be- en afgeschermd weet door de abdijmuren, en het gewone volk: *‘Wij konden niet vermijden het gezelschap te hebben van eenen hoop vluchtelingen die insgelijks in die plaats den nacht overbrachten, een volkske dat waarlijk zijne opvoeding in geen klooster had ontvangen, ofwel zij hadden ze gansch vergeten. Hun avondgebed ’t welk zij luidop opzegden, hadden zij, zoo het schijnt, grootendeels in de herbergen en bij het schuivolk geleerd; ’t was klagen en zagen, en morren, en twisten, dat alles aan elkaar gebonden met een of ander dier spreekwoorden dat men niet zelden hoort onder zoo een gepeupel, maar dat toch aardig klinkt in religieuze ooren; en dat liedje duurde bijna eenen halven nacht, tot dat de slaap eindelijk de oogen kwam sluiten, tot den volgenden morgen*¹.

Die volgende ochtend kunnen ze gelukkig zonder al te veel problemen eindelijk vertrekken. Via een overstap in Rouen gaat het verder zuidwaarts, en ook tijdens deze treinreis proberen ze zo goed mogelijk inhoud te geven aan hun monastieke leven door bijvoorbeeld de vaste gebeden in de mate van het mogelijke te blijven volgen. Na drie dagen bereiken ze het Zuid-Franse Agen, wat hun eindbestemming zou moeten zijn. Pas dan echter wordt duidelijk dat er een misverstand is opgetreden: de monniken werden gestuurd naar de gemeente ‘Septfonds’, meer dan 500 kilometer verwijderd van hun eigenlijke doel, de abdij Sept-Fonds (gelegen in Midden-Frankrijk tussen Nevers en Clermont-Ferrand). De pastoor van Agen zorgt er echter voor dat ze, in afwachting van de voortzetting van hun reis, zo goed mogelijk worden opgevangen. Pas op 13 mei komen ze dan eindelijk aan in het station van Moulins – waar ze normaalgezien een viertal dagen onderweg hadden moeten zijn, was uitgelopen tot een reis van twee weken. In het station wacht abt Chautard hen op en per auto worden de laatste kilometers naar zijn abdij afgelegd. De elf vluchtelingen worden er feestelijk ontvangen, en wat meer is: eindelijk hebben ze de rust en soberheid van een abdij teruggevonden.

Uit de correspondentie die ook deze monniken met hun vader abt onderhielden, blijkt dat het verdere verblijf van de paters en broeders uit Sint-Sixtus in Sept-Fons vrij vlekkeloos is verlopen. Op 24 mei 1918 schrijft pater Andreas: *‘en eenparig heeft men door stemmen ons aangenomen om in de gemeente ingelijfd te worden*². Voorts kregen de nieuwkomers ook een eigen kamer toegewezen waar prior

---

¹ Gheysens, J., ‘De evacuatie of de reis van St.-Sixtus naar Sept-Fonds in Frankrijk’, in: *‘Aan de Schreve*’, driemaandelijks Heemkundig Tijdschrift voor Poperinge en omstreken, 1988, 18(3), p. 80

² ASS, correspondentie, brief van pater Andreas, 24/5/1918 vanuit Sept-Fonds aan abt Bonaventura

Andreas twee maal per week ‘*conferentie in het Vlaamsch*’ mocht geven. De monastieke draad van ora et labora werd probleemloos weer opgepakt, en de monniken die hiertoe in staat waren, vervulden in Sept-Fons dezelfde functie als deze die ze in Sint-Sixtus hadden (zo maakte pater Andreas zich nuttig als kaarsenmaker, broeder Augustinus nam de tuin onder handen, ...). Maar ook in Midden-Frankrijk deed de oorlog zich blijkbaar gevoelen – wel enkel, in tegenstelling tot te Sint-Sixtus, enkel op het materiële vlak: ‘*Alles wordt hier ook peperduur en zeer gebrekkig, de Eerw. Abt van Sept-Fons heeft al de religieuzen verboden hunne bloedverwanten tot een bezoek uit te nodigen zonder eene bijzondere toelating*’¹ (in de abdij bevonden zich trouwens ook nog andere vluchtelingen, onder andere enkele zusters uit Belval).

De ondertekening van de Wapenstilstand stond voor de vluchtelingen niet gelijk aan een onmiddellijke terugkeer. Ze dienden nog tot januari 1919 te wachten vooraleer ze hun ‘Machtiging om naar België terug te keeren’ bekwamen (cf. Bijlage). Twee kloosterlingen zouden nooit meer naar Sint-Sixtus terugkeren: broeder Laurentius (doopnaam Florent Decreton), die door ziekte overleed op 17 augustus 1918, en pater Dominicus (Rijkaard Schietecatte), die op 18 januari 1919 het laatste sacrament ontving – hij was toen 86 jaar oud².

Hoofdstuk 5: Geloven in tijden van oorlog

---

¹ ASS, *ibid.*, augustus 1918

² Deze pater was trouwens jarenlang abt geweest van een abdij in Canada (Notre Dame du Petit Clairvaux, Tracadië), meer bepaald van 1876 tot 1898, toen hij naar Sint-Sixtus terugkeerde.

Met de monniken van Sint-Sixtus als dankbare toetsstenen, zal ik in dit hoofdstuk proberen te verduidelijken hoe katholieke gelovigen omgingen met de Eerste Wereldoorlog. Hoe plaatsten ze het gegeven ‘oorlog’ binnen hun religieus – mentale kader en op welke manier konden het lijden en de wreedheden van de oorlog in overeenstemming gebracht worden met het geloof in een goede en rechtvaardige God? Om zowel burger als soldaat te doen volhouden, diende men op zoek te gaan naar een taal waarin de oorlog aanvaardbaar gemaakt kon worden, zelfs een bedoeling kon krijgen. Voor gelovigen stond deze zoektocht volledig in teken van hun religie: “War, a political and military sphere, is placed on a religious level”¹. Een belangrijk hoofdstuk van deze legitimatie diende te handelen over de zingeving die aan lijden en sneuvelen gegeven zou worden. Ik zal allereerst hier kort op ingaan – kort, daar dit voor de monniken niet van toepassing is: ten eerste kon niemand van hen, behalve Bavo dan, zich frontsoldaat noemen (voor wie deze zingeving in de eerste plaats bedoeld was); ten tweede – en vooral – was voor hen als diepgelovigen zingeving aan de dood geen ‘issue’ meer (cf. *‘Hoe eerder kapot, hoe eerder bij God’*²). De volledige onderwerping aan Zijn wil was inherent aan hun keuze voor het monnikenleven.

1. ‘Hemelse bondgenoten’³

De soldaat op weg naar het front, diende er in de eerste plaats van overtuigd te zijn dat de oorlog waaraan hij dadelijk zou deelnemen een rechtvaardige was. Dit was een eerste fase in het zingevingsproces van het sneuvelen. Binnen het katholicisme was vanaf Augustinus een hele leer rond de rechtvaardige oorlog ontwikkeld⁴ (onder andere Thomas van Aquino zou er ook zijn stempel op drukken). Hoewel het doden niet strookt met het evangelie is binnen deze traditie niet elke oorlog een moreel kwaad: “een oorlog is gerechtvaardigd als een belangrijke proportionele reden voorhanden is. (...) De ‘bellum iustum’-ethiek is aldus een ‘Grenzmoral’ die vertrekt

---

¹ Becker, Annette, *‘War and faith. The religious imagination in France, 1914-1930’*, Berg, Oxford, 1998, p.51

² Zo schreef broeder Victor in zijn dagboek toen op 10 mei 1917 bij de beschieting van een Duits vliegtuig een stuk van een shrapnel op een meter afstand van hem neerviel: ‘Was het een meter nader geweest, misschien ware ik niet meer in het land der levenden. Nu, hoe eerder kapot, hoe eerder bij God.’

³ Vrij vertaald naar abt S. Coubé en de titel van zijn boek (eigenlijk de titel van de publicatie met zijn advent-toespraken van 1914): ‘Nos Alliés du ciel’

⁴ De ‘bellum iustum’-traditie was een van de drie grote stromingen i.v.m. oorlog en vrede binnen de geschiedenis van de katholieke kerk (de andere twee zijn het christelijk pacifisme en de heilige oorlogstraditie), cf. Burggraeve, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., *‘Van rechtvaardige oorlog naar rechtvaardige vrede’*, (Kadoc-Studies 15), University Press, Leuven, 1993, p.7

van een proportionaliteitsredenering waarin het premorele kwaad van de oorlog wordt afgewogen ten opzichte van de mogelijkheid om een goed te realiseren of een nog groter kwaad te vermijden. (...) Er moet ook voldaan worden aan een aantal bijkomende morele criteria, die zowel de aanvaardbaarheid van de oorlog op zich betreffen ('ius ad bellum') als de wijze waarop de strijd wordt gestreden ('ius in bello')¹. De Eerste Wereldoorlog bewees echter dat deze voorwaarden door de verschillende belligerenten naar eigen goeddunken konden worden geïnterpreteerd². Zo was het voor de Belgen – en bij uitbreiding alle geallieerden – niet moeilijk om van de oorlog een 'bellum iustum' te maken: de brutale Duitse schending van de Belgische neutraliteit, gepaard met wreedheden tegen de burgerbevolking, werd hiertoe dankbaar aangegrepen (en door propaganda extra in de verf gezet). Kardinaal Mercier was overigens een van de luidspreekers die deze visie vertolkten en onder het volk verspreidden, over hem verder meer. Met het recht aan zijn kant dacht men ook God en bij uitbreiding alle heiligen aan zijn zijde te hebben; een bondgenoot in de hemel dus (iets wat voor alle duidelijkheid beide partijen propageerden).

De wetenschap dat men een rechtvaardige oorlog vocht, met God als medestander in de strijd tegen het kwaad, woog voor de individuele soldaat misschien nog wat te licht; de retoriek had nood aan een meer persoonlijke touch. De soldaat op weg naar het front, die per slot van rekening zijn leven te verliezen had, diende bij zijn mogelijk sneuvelen ook iets te winnen te hebben. Dit kon door het sneuvelen als een geschenk, een offer te zien waarop het martelaarschap als beloning wachtte³. In het lijden en de dood in de loopgraven zag men een imitatie van Christus (het zgn. dolorisme) en een opstapje naar de hemel: "The man who was seeking God was thus placed in the most materially difficult conditions, which were, paradoxically, the most favourable conditions for the spiritual encounter to take place. God is recognized in suffering"⁴. Het lijkt haast een moderne, militaire variant van de middeleeuwse mystiek. In de jaren na de oorlog werd deze offergedachte, onder invloed van het toen heersende pacifisme, wel zoveel mogelijk geweerd en genegeerd. Tijdens de vier oorlogsjaren echter lijkt deze visie op het sneuvelen onder de gelovige soldaten algemeen aanvaard te zijn geweest. Het is immers opvallend hoe in geen

---

¹ Burggraeve, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., *op.cit.*, p. 90-91

² Men spreekt van "de nationalistische herinterpretatie van de 'bellum iustum' (...) Aan beide kanten van de Rijn werd met overtuiging geclaimd dat men het morele recht en het gezag tot oorlogvoeren aan zijn kant had", in: *ibid.*, p. 96

³ "But death was also sacrifice, the death of the martyr who chose this fate for himself, his country, his kin. In this sacrifice aspect, death became a gift.", in: Becker, A., *op.cit.*, p. 10

⁴ *ibid.*, p. 52

enkele van de 849 brieven die Blontrock in zijn scriptie onderzocht ook maar een spoor van kritiek op de godsdienst terug te vinden is. Of zoals hij concludeert: “Vrome gelatenheid is overheersend”¹. De opvatting van het sneuvelen als sacrificie, gecombineerd met de ‘dooddoener’ het is Gods wil, blijkt aldus zeer doeltreffend te zijn geweest om elke religieuze kritiek in de kiem te smoren. Het is niet moeilijk geschriften te vinden waaruit blijkt dat deze zienswijze makkelijk ingang vond in de (oorlogs)cultuur. Zo vormt de stelling van John Oxenham, waarin de offergedachte wordt gegeneraliseerd, een treffende illustratie: “De enige manier om deze slagvelden te bekijken zonder zijn geloof en geestelijke stabiliteit te verliezen, of het elementaire geloof in zijn lotgenoten en de diepe goedheid van God, bestaat er volgens mij in om ze eerbiedig te beschouwen als een enorm altaar waarop de mensheid, ten bate van een groots ideaal, zichzelf bij machte getoond heeft om het hoogste offer te brengen. Niemand toont een grotere liefde dan zij”².

Hoewel er zo goed als geen kritiek kwam op het geloof, kan misschien een iets aangehaald worden wat er op wijst dat deze religieuze argumentatie niet altijd of voor iedereen voldoende was: de enorme toename aan bijgelovige praktijken. Vaak hingen hoefijzer en kruisbeeld broederlijk naast elkaar; de (katholieke) Kerk kon niet meer dan met lede ogen deze opgang aanzien. Overigens kan ook het plaatsen van medailles door pater Edmundus ter bescherming van de abdij (cf. infra) in de schemerzone tussen geloof en bijgeloof geplaatst worden.

Deze religieuze argumentatie was trouwens niet enkel voor de geestelijken en gelovigen efficiënt. Ze kon ook een seculier/politiek doel dienen indien gelinkt aan het patriottisme³. De leger- en politieke leiding had immers alle belang bij moedige en gemotiveerde soldaten, en laat het nu net zo zijn dat: “Courage, the supreme virtue of soldiers, becomes here an act of faith, and courage in the face of suffering was seen as the highest form of sacrifice”⁴. Het religieuze discours kon dus werken als een extra motivatie en het patriottisme nog versterken (dat patriottisme en religie in tijden van oorlog elkaar probleemloos weten te vinden, is al – en zal nog worden – aangetoond bij de monniken van Sint-Sixtus, met die bedenking dat bij deze diepgelovigen de

---

¹ Blontrock, K., *op.cit.*, p.33 Ter illustratie haalt hij onder andere deze passage uit een brief van soldaat Richard Callemyn aan (1/8/1917): “Maar aan de wil van God is er niets te doen, aan al hetgeen die voor ons beschikt is kunnen we niet echaperen, dat God doet is ons welgedaan”, (*ibid.*, p.27)

² Oxenham schreef dit gedicht na een bezoek aan de frontlijn in 1917, cf. Spagnoly, Tony en Smith, Ted, ‘*De Ieperboog 1914-1918. Schetsen van het westelijk front 2*’, De Krijger, Erpe, 1998, p. 8-9

³ In Frankrijk was dit ook expliciet de bedoeling en wilde de geestelijkheid niet liever dan opnieuw een voet tussen de politieke deur te krijgen na de scheiding van Kerk en staat in 1905. (cf. Becker, A., *op.cit.*, p. 174)

⁴ Becker, A., *op.cit.*, p.51

vaderlandsliefde wel tevreden moet zijn met het spelen van de tweede viool). Het vaderland, als offer en ‘imitatio christi’, kon bovendien de plaats innemen van de soldaat, zo bewijst volgende passage uit ‘Als de Heiland’ van René De Clercq (door Sophie de Schaepdrijver “de bard van het activisme” genoemd): “Jong en schoon,/ Hebt ge u zelf aan ’t kruis doen spijkeren/ voor het heil der wereld./ Uw zuiver straalbloed perelt/ In uw zwarte doornenkroon,/ O België, Gods liefste zoon (...)”¹. Offer en slachtoffer zijn hier niet alleen qua woordbeeld nauw met elkaar verbonden.

2. ‘Vredeswerk is Godsmerk, de oorlog ook

De zingeving aan het lijden en de dood was maar een (weliswaar belangrijke) passage in het religieuze betoog rond de Eerste Wereldoorlog en was in de eerste

---

¹ de Schaepdrijver, *op.cit.*, p. 270 ; cf. ook « Les hommes se battent et meurent au nom d’une Patrie sacralisée qui tient la place de Dieu ou se confond avec lui », in: ‘*Imaginaires de guerre. L’Histoire entre mythe et réalité*’ (Textes réunis par Laurence van Ypersele), presses universitaires de Louvain et Bruylant – Academia, 2003, p.494

plaats bedoeld voor de frontsoldaat. Zoals reeds gezegd diende ook de oorlog in het algemeen, in en met al zijn aspecten, omkaderd te worden. De basis van dit religieuze framework bestond uit de idee dat de oorlog een straf van God was: “nations, like the individuals of whom they consist, are punished by God to make them aware of their sins, of the need for expiation. (...) For most believers, the slaughter was meant to re-establish a balance between sin and sanction. War was a punishment”¹. Deze georkestreerde visie werd van hogerhand doorgegeven tot in de diepste regionen van de kerkelijke hiërarchie: van paus² tot de op de kansel prekende pastoor, van kardinaal tot de aan de soldaten predikende aalmoezenier, en van abt tot monnik: *‘In mijne vroeger brieven heb ik aangetoond naar aanleiding der leering van O.H.V. den Paus en van onzen nooit volprezen Kardinaal Mercier dat wij den oorlog veeleer als een straf moeten aanschouwen die God in zijn rechtvaardigheid over de wereld heeft gezonden. Boeten wij dan in allen ootmoed en laten wij de vergelding aan Zijne Wijsheid*³, aldus schreef Herman(us) Smets, abt van Westmalle (daar zijn brief een zo passende illustratie is bij dit hoofdstuk, heb ik hem integraal in de bijlage opgenomen). Te Sint-Sixtus blijkt deze boodschap goed te zijn overgekomen: *‘Drukt Gods straffende hand loodzwaar op ons, bedient Hij zich van een heerszuchtige, trotsche keizer, als van een roede om ons te tuchtigen; eenmaal, zijn wij er verzekerd van, eenmaal zal den dag komen dat God: Hij, de wreker aller tijden,/ de roê zal breken van ’t kastijden,/ En dan werpt Hij in struik en heg/ Links en rechts de stukken weg*⁴. Bovenstaande passage verradert reeds een ander aspect van het religieuze discours: is de oorlog een straf van God, de vrede én de vergelding dienen eveneens van Zijn hand te komen. Op die manier wordt ook de verontwaardiging omwille van de Duitse inval gekanaliseerd via ditzelfde betoog en worden al te wraakzuchtigen getemperd door de vergelding in het vooruitzicht te stellen en over te laten aan God.

¹ Becker, A., *op.cit.*, p. 29. Sommige Franse katholieken opperden dat de oorlog bovendien een straf was voor de in 1905 doorgevoerde formele scheiding tussen Kerk en staat in hun land, cf. deze uitspraak van Mgr Péchenard: “(la guerre) est le vin que doit boire la France en punition de son athéisme”, *‘Chrétiens dans la première guerre mondiale’* (sous la direction de Nadine-Josette Chaline), Cerf, Paris, 1993, p11

² “De eerste encycliek van de nieuwe paus Benedictus XV, ‘Ad beatissimi’ (1/11/14), handelde over de oorzaken van de oorlog: een gemis aan wederzijdse liefde onder de mensen, een misprijzen van het gezag en een grof materialisme (!)”, Burggraeve, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., *op.cit.*, p. 22

³ ASS, correspondentie, brief van abt Herman Smets, abt van Westmalle, vanuit Tegelen (waar een deel van de gemeenschap van Westmalle naartoe was gevlucht), ?/6/1915 aan zijn kloosterlingen (deze van Westmalle en bij uitbreiding deze van Sint-Sixtus, cf. de abdij van Westmalle was toentertijd de moederabdij van Sint-Sixtus)

⁴ ASS, dagboek van broeder Victor, 21/7/1916. Gelijkaardige passages, waarin het steeds gaat over Gods straffende hand, komen meermaals terug in zijn dagboek.

De oorlog als straf van God lijkt resoluut te zijn aangenomen door de monniken van Sint-Sixtus. Zo wordt in geen enkele van hun geschriften de vraag naar het waarom gesteld, laat staan beantwoord. Volgens mij vormt dit nogmaals een bewijs van de politieke desinteresse en het wereldvreemde van de monnik. Andere gelovigen zochten wel naar een reden voor de straf. Ze vonden deze in de politiek en de moderniteit (het materialisme, de vooruitgang) van de seculiere maatschappij: “These arrogant civilizations were confident that they could live both without God and without war. God sent them the most barbarous of wars, fought with the new weapons of this civilization that was so proud of its technological progress”¹. De scheiding van Kerk en staat in Frankrijk in 1905 is een voorbeeld van wat men verstond onder deze arrogantie. Maar ook de dubbele vredesconferenties van Den Haag rond de eeuwwende (in 1899 en in 1907) waren vele katholieken in het verkeerde keelgat geschoten. Op deze conferenties, die hoogtepunten waren in de ontwikkeling van het internationale recht – met inbegrip van het oorlogsrecht – was de paus (onder druk van Italië) immers niet uitgenodigd geweest. Dit menselijk pogen om de oorlog uit te sluiten was volgens sommigen dan ook gedoemd te mislukken: “Omdat deze zuiver menselijke inrichting enkel op menselijke middelen steunend, een zuiver goddelijk doel beoogde, met weglating van het begin en einde van alle welgelukken: de goddelijke tussenkomst. Zóó is en blijft alle menselijk pogen uit den boeze! Vredeswerk is Godswerk!”².

In dezelfde adem werd ook de technologische vooruitgang bestempeld als een negatie van God, cf. deze passage uit een brief van de religieus-militair Jules Roose (afkomstig uit Nieuwkerke): “t wordt met den dag al klaarder en klaarder dunkt mij, hoe klein de mensch maar is, en hoe hij afhangt van de Heerschappij Gods... Zie de wetenschap en de vooruitgang had de besmettelijke ziekten en de hongersnood uit de maatschappij verbannen, en de jaarlijkse vredesconferentie te Den Haag zou alle oorlogen voorkomen... Fier kon de ongeloofvige zijn overwinningen in Gods wezen spuwen en hem tergen en roepen: Waar zijn uw geesels thans? En zie, die vrede-stimmeringen, alleen door mensenhanden saamgeslegen met den Paus er buiten, zijn vaneen gesprongen ... Weer past het neederig gebed van ’t zuchtende menschedom: Van oorlog, pest, en hongersnood verlos ons Heer ...”³. Vanzelfsprekend was ook het atheïsme een gemakkelijk prooi voor de gelovige op zoek naar een

¹ Becker, A., *op.cit.*, p.29

² Godfriedus, ‘Vlaamsche Katholieken, hoort!’, s.n., s.d., p. 5. (Deze publicatie is aanwezig in het Kadoc)

³ Archief Bisdom Brugge, C 687: brieven van Jules Roose, brief 25/9/1918

zondebok. Abt Hermanus beschrijft de opgang ervan in zijn brief met een *contradictio in terminis*: de vergoddelijking van het atheïsme. Plaatsen waar dit atheïsme, en bij uitbreiding alle zonden van de wereld (zedenederf, ‘zinsgenot’,...) welig tieren, zijn *‘scholen zonder God; in de slechte pers, op walgelijke tooneelen, in drankhuizen, sportclubs ens.’*¹. De oorlog ziet abt Hermanus dan ook als een purificatie, een heling van al deze kwalen.

De hele retoriek rond de oorlog als vergelding Gods heeft ook een ambigu kantje: het feit dat God deze straf over de mensheid zond, belette immers niet dat diezelfde God – en bij uitbreiding alle heiligen – ook verantwoordelijk was voor het overleven, het ongeschonden doorkomen van de oorlog. Zo weerklinkt te Sint-Sixtus, wanneer de abdij geraakt wordt maar de schade opnieuw miniem blijkt (slechts enkele gebroken dakpannen bijvoorbeeld) telkenmale een *‘Deo gratias’*. En wanneer broeder Victor op 11 november 1918 de abdij in ogeschouw neemt en vaststelt dat ze er zo goed als ongeschonden uitziet, besluit hij als volgt: *‘Met een dankbaar hart mogen wij Gods vaderlijke goedheid die ons zoo zichtbaar beschermd heeft, loven en prijzen. (...) Meer dan eens was de toestand dreigend, zoo dat wij elk oogenblik meenden den vijand te zien aanrukken. Maar telkenmale was Gods hand ook daar om hen er op te wijzen dat zijn Goddelijke wil het “tot hiertoe en niet verder” had uitgesproken, en met of tegen dank, was de vijand wel verplicht zich aan dat Goddelijk raadsbesluit te onderwerpen. Wees dan eeuwig geloofd en gezegend, goede God, voor deze zoo zonderlinge en onverdiende bescherming, welke wij gedurende dezen oorlog hebben mogen ondervinden*². Ook danken de monniken de heiligen S. Benedictus en St. Bernardus, van wie pater Edmundus de ‘medaljen’ in de kerktoren en aan de kloostermuren langs de kant van het front had opgehangen, om zo de bescherming van de abdij te verzekeren. Voor de gelovigen in het algemeen hoeft het feit dat straf en bescherming van eenzelfde persoon afkomstig zijn zichzelf helemaal niet tegen te spreken. De oorzaak van de straf was algemeen: het ging om een wereldzonde(n); waardoor individuele protectie van deze straf echter niet uitgesloten was – mits men een voorbeeldig, katholiek leven leidde natuurlijk.

Tot slot moest binnen dit mentale kader ook de vijand een plaats krijgen. Er diende met andere woorden een passende visie over de Duitsers geformuleerd te worden, conform de katholieke leer. Dat in de Bijbel vergevingsgezindheid een prominente plaats krijgt, lijkt de verontwaardiging en haat tegenover de oosterbuur

¹ ASS, brief van Herman Smets, op.cit.

² ASS, dagboek van broeder Victor, ‘SLOT’

niet echt getemperd te kunnen hebben¹: in de strijd tegen het kwaad (cf. de ‘bellum iustum’) was de analogie tussen de Duitsers en barbaren of zelfs de duivel al gauw gelegd. “Evidence of regret for this hatred, in the name of Christian love or universal brotherhood, is very rare”². Zo ook in het abdijsarchieef, waarin slechts een, bescheiden poging tot vergeving teruggevonden kan worden. Opnieuw gaat het om een excerpt van de brief van abt Hermanus van Westmalle: *‘Maar, B.B. (beminde broeders), wij zijn niet alleen vaderlanders, wij zijn ook katholieken en bovendien als Priesters en kloosterlingen, de keurbende van het katholieke heir; en als zoodanig moet onze vaderlandsliefde door den Godsdienst verheven en geheiligd worden en de wrok in onze harten en op onze lippen tegen onze vijanden wegsterven, naar het voorbeeld en de leering van Hem van wien de Apostel zegt: Qui cum malediceretur non remaledicebat! Hij vermaledijde niet die Hem folterden, maar bad Zijnen Vader om vergeving voor hen die Hem den kruisdood deden sterven. Zoo hebben zijne Heiligen gehandeld, zoo ook moeten wij voor de beulen van ons zoo dierbaar, edelmoedig, katholiek België bidden en om vergeving smeken*³. De monniken die hierna verontwaardigd opsprongen – als die er al waren – worden meteen weer tot zitten gemaand: in de daaropvolgende passage gaat het alweer over de straf die de Duitsers hoe dan ook te wachten staat. Het wanneer en de uitvoering van deze straf moet men echter overlaten aan de goddelijke voorzienigheid⁴.

De dagboeschrijvers (behalve pater Edmundus, die het blijkbaar niet nodig vond woorden aan de vijand vuil te maken) lijken mee te dobberen op de golven van verontwaardiging die het land sinds augustus ‘14 overspoelden, en telkens opnieuw aanzwollen toen men weet kreeg van nieuwe Duitse wreedheden ergens in België begaan. Echt harde woorden vallen er nergens, maar vooral broeder Victor besteedt veel aandacht aan deze Duitse ‘barbarijen’: meermaals schrijft hij artikels die hierover handelen letterlijk over in zijn dagboek. Eens de Duitse opmars aan de Yzer gestrand is, weerklinkt ook wat voorzichtig triomfantelijke taal en een terechtwijzing van de Duitse hoogmoed, die men verpersoonlijkt ziet in de keizer: *‘Den droom van den heerschzuchtigen despoot, van: ‘Ein Gott, ein Kaiser’, zal wel als rook verdwenen*

¹ Wel kampten sommige diepgelovigen duidelijk met een gewetenscrisis: ‘... Ennemis! Aimez-vous les uns les autres, a dit le Christ ... Je ne vis que pour la haine et pour la tuerie. Pourquoi donc suis-je ici? Pourquoi dois-je haïr, moi qui n’avais appris qu’à aimer?’, zo schrijft de franciscaan Martial Lekeux in zijn *‘Mes Cloîtres dans la tempête’*, Librairie Plon, Paris, 1922, p. 11

² Becker, A., *op.cit.*, p. 13

³ ASS, correspondentie, brief van abt Hermanus, *op.cit.*

⁴ In een andere brief van abt Hermanus, enkel aan abt Bonaventura gericht, klinkt het trouwens heel wat opstandiger: ‘Is er één gruwel, één onrecht dat die schurken van moffen, spijs alle protesten, in ons arm België niet plegen? Arm lief België!’ (in: ASS, correspondentie, brief van abt Hermanus, 12/12/1916 vanuit Tegelen)

*zijn en ook hij zal ondervinden dat het eeuwig waar zal blijven: Al staat gij nog zoo hoog/ Laat nooit de hoogmoed schallen;/ Hoe hooger dat gij staat,/ Hoe dieper gij kunt vallen*¹. En zowel Ludovicus als Victor namen volgend versje dat verscheen in de Belgische Standaard over in hun dagboek: *'Die wacht am ... Yzer. (titel)/ Waar is het dat de snoode Pruis/ gekraakt wordt als een weegeluis?.../ Ten Yzer is 't ... aan 't Noordzeestrand,/ Dáár mest zijn lijk ons Vlaanderland!!!/ Sa! Belgen! Wreekt uw bakermat/ maakt in zijn bloed u dronken, zat!/ 't Is aan den Yzer en niet aan den Rhyn/ dat 't vuile beest door u verplet moet zijn!! / Vlaanderen, die Leeuw!/ Wat Pruis is/ Luis is/ Kraakt ze dood!*². Maar behalve deze uitzondering (waarvan ze dus niet zelf de auteur zijn), vloeiden er uit de pen van de monniken nergens echt harde woorden noch opruiende taal.

3. Paus versus kardinaal

De twee figuren die het meest bepalend waren voor de manier waarop Belgische katholieken tegen de oorlog aankeken, waren paus Benedictus XV³ en

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 2/8/1916

² ASS, dagboek van zowel pater Ludovicus als broeder Victor, 7/5/1915. Dit versje werd bedacht door priester (!) Jozef Dilger, die toen hij het neerschreef net in de abdij verbleef (dit zal trouwens ook wel deels een verklaring zijn voor het opnemen ervan in de dagboeken – een schrijfsel van iemand die ze kenden werd gepubliceerd!)

³ De oorlog was reeds losgebarsten toen hij gekroond werd, op 5 september 1914 (de vorige paus Pius X was in augustus '14 overleden). Benedictus XV wordt ook wel de 'unknown pope' genoemd en soms zelfs bestempeld

kardinaal Mercier. Waar de paus voorstander was van een katholiek neutralisme, dan groeide de kardinaal al gauw uit tot boegbeeld van het Belgisch nationalisme. Beiden bevonden zich dus niet op eenzelfde lijn, en om het voor de gelovigen nog verwarrender te maken, werden de pauselijke bemiddelingspogingen (en dan vooral de pauselijke vredesnota van augustus '17) door de geallieerden als partijdig bestempeld¹. Keren we echter eerst nog even terug naar de eerste oorlogsjaren. Benedictus deed onmiddellijk na zijn inauguratie een eerste, schuchtere poging om ook op politiek vlak tussen te komen in het conflict en riep de belligerenten op tot vrede. Maar zowel de spreekbuizen van de Franse als de Belgische katholieken, respectievelijk monseigneur Baudrillart en kardinaal Mercier, achtten een tussenkomst van de paus niet opportuun, en in de eerste oorlogsjaren zouden verdere pauselijke pogingen tot diplomatieke interventie zich dan ook beperkten tot het humanitaire vlak².

In 1917 achtte het Vaticaan dan toch de tijd rijp voor een concrete bemiddelingspoging. In augustus kregen alle betrokken landen een vredesnota in de bus, afgestempeld te Rome en gedateerd op de eerste dag van die maand. Erin werd, onder het motto 'echte christenen moeten als eersten op vrede uit zijn' opgeroepen de vijandelijkheden te staken en daarnaast werden ook enkele voorstellen gedaan die de paus als basis voor de vrede zag³. De nota werd door de geallieerde landen echter allesbehalve op applaus onthaald (ook niet in Duitsland trouwens); vooral het feit dat er nergens een veroordeling van de Duitse agressie te lezen stond, zat hen hoog. Gevolg was dat het pauselijk pacifisme en neutralisme als partijdig geïnterpreteerd werd, zo ook in België: in sommige kringen noemde men de paus 'Benoit le Boche', in fel contrast met de eerbied die men voor 'son Eminence le Cardinal' Mercier had. "Dat op basis van dergelijke opvattingen katholiek Vlaanderen verscheurd dreigde te worden, is duidelijk"⁴; een zeer treffende illustratie van de gewetensstrijd waartoe het dualisme Benedictus – Mercier kon leiden, vinden we terug in het dagboek van pater

---

als een intellectueel lichtgewicht, bv. in: Den Hartog, H., 'Paus Benedictus XV en de grote oorlog', in: De Grote Oorlog. Kroniek 1914-1918. Deel 1, Aspekt, Soesterberg, 2002, p. 271

¹ « Benedictus XV s'attacha dès son entrée en fonction à une stricte impartialité, mal reçue bien entendu par chacun des belligérants (...) Aux yeux de catholiques français et belges, Rome n'a pas porté une nette condamnation de l'invasion de la Belgique ni des crimes de guerre de l'Allemagne : exécutions d'otages, destruction de la cathédrale de Reims », 'Chrétiens dans la première guerre mondiale', op.cit., p. 154

² Burggraave, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., op.cit., p. 23. Ook noopten de oorlogsomstandigheden de paus tot enkele 'praktische' aanpassingen van de katholieke leer, zo stond Benedictus in juni 1916 toe dat soldaten op de frontlijn niet nuchter moesten zijn om de H. Communie te kunnen ontvangen.

³ Burggraave, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., op.cit., p. 24

⁴ Burggraave, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., op.cit., p. 118

Edmundus. Naar aanleiding van de vredesnota noteert hij er op 19 augustus 1917 het volgende: *‘Vandage wordt eene voorstelling van vrede door de Paus aan de mogendheden, door den E.V. Abt op het capittel voorgelezen. Die voorstelling is bij Protestanten en slechte christene zeer beknibbeld en afgekeurd zijn zijn er zelfs over verontweerdigd. De pastoor van Reninghe denkt dat de Paus slecht is ingelicht, andere meenen dat de voorstelling verkeerd is verstaan in alle geval de goede katholieken zeker weten bijna niet wat er van denken. Die voorstelling van de Paus schijnt in strijd met hetgeen Mgr. Mercier eertijds zegde. De katholieke gazetten weten bijna niet hoe de zaak uitgelegd. De Paus spreekt van elk in zijn land terug te keeren, vrede te maken, alles te vergeven en vergeten maar Hij spreekt niet van schadevergoeding!... Het is spijtig dat zulks nu voorvalt ik zie op het weezen der engelschen dat ze mistevreden zijn. De Paus zal wel uitleg geven over zijn gezegde meening. Een weinig geduld’*. Bemerkt de wat krampachtige manier waarop hij de paus toch maar niet afvallig wil zijn en zijn nota weigert te veroordelen, hoewel ook hij er sterke twijfels bij heeft.

Het zou echter nooit komen tot een scheuring in katholiek Vlaanderen. Reden hiervan was de enorme populariteit die kardinaal Mercier bij de gelovigen genoot. Hij had geen boodschap aan het neutralisme dat de paus predikte en bekampte de Duitse bezetter met een sterk nationalistische retoriek gekoppeld aan het geloof: “In ‘Patriotisme et endurance’ van Kerstmis 1914 hield de kardinaal zijn gelovigen voor dat zij ‘in het diepste van hun ziel’ de bezettende macht achting noch gehoorzaamheid verschuldigd waren: deze kwamen alleen ’s lands wettige en gekozen gezag toe”¹. De brief vond een enorme weerklank, al gauw ook tot in onbezet België en Sint-Sixtus. Op een feestje ter ere van Driekoningen leest de Franse pastoor Lau, dan brancardier van het 20^e corps, een zelfgeschreven gedicht voor, *‘ter eere van den Belgischen Kardinaal Mercier, die over eenigen tijd door de Duitschers aangehouden werd wegens zijnen beroemden omzendbrief van Kerstmis 1914’*². Dat de kardinaal werd aangehouden, klopt niet – hoewel het voor de bezetter een tijdlang een optie was – waarschijnlijk werd dit gerucht verspreid om de figuur van de kardinaal nog wat meer heroïsch te maken. Bemerkt trouwens dat de kardinaal ook bij de Franse katholieken het nodige aanzien genoot, aangezien dit lofdicht door een Franse pastoor was geschreven.

---

¹ de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 122

² ASS, dagboek van pater Ludovicus, 10/1/1915

Enkel de activisten waren niet echt gelukkig met de populariteit van de kardinaal, daar zijn visie inging tegen hun streven naar een vergelijk met de bezetter. De reeds geciteerde Godfriedus vertolkt in zijn pamflet dit andere standpunt en roept erin op tot een staakt-het-vuren (een stoppen van “hopeloos, noodeloos bloedvergieten van Belgisch, van Vlaamsch bloed, want het is bekend, dat thans wel 80 ten honderd nog strijdende Belgen, Vlamingen zijn”) en trekt verder fel van leer tegen “de verfranschte macht..., de vijanden van ons ras, de vijanden onze Kerk”¹. Het waren ook de activisten die, als enigen, positief reageerden op het pauselijke vredesinitiatief en hierom een brief waarin hun voldoening werd uitgedrukt naar Rome stuurden – mogelijk wel op aangeven van de bezettende overheid². De aanhang van deze katholiek-flamingantische visie was echter te klein – zoals reeds aangetoond lijkt deze ook bij de monniken geen gehoor te hebben gevonden – om het katholiek-nationalistische front met Mercier als vaandeldrager te verontrusten. Dit in tegenstelling tot de Tweede Wereldoorlog, toen was “de scheur tussen Vlaanderen en België ook een scheur in de Kerk”³. Ook dit wordt treffend weerspiegeld in de Sint-Sixtusabdij: de bewoners toen waren verdeeld in ‘witte’ en ‘zwarte’ monniken – en dit had niets te maken met hun monnikenpij. Het zou zelfs zo ver gaan dat iemand door een medebroeder aan de Duitse bezetter werd verklikt. Dit is echter niet de plaats om in te gaan op de details van dit verhaal (maar misschien een idee voor een andere scriptie?).

4. De kerkgang

De literatuur hieromtrent is eensluidend: valt er in de eerste oorlogsjaren een sterke stijging op te merken, dan gaan vanaf 1916 steeds minder mensen te

---

¹ Godfriedus, ‘Vlaamsche Katholieken, hoort!’, s.n., s.d., respectievelijk p. 3 en p. 6. Bij hem is ook geen spoor terug te vinden van de eendracht tussen Belgische en Franse katholieken, integendeel, hij noemt (op p. 9) Frankrijk ‘de afvallige oudste dochter der Katholieke Kerk’. De Franse scheiding tussen Kerk en staat van 1905 is bij hem duidelijk nog niet verteerd.

² ‘Toen kardinaal Mercier daar weet van kreeg, (...) vroeg hij met aandrang dat het schrijven onbeantwoord bleef’, Burggraave, R., De Tavernier, J., Vandeweyer, L., e.a., op.cit., p. 25

³ ibid., p. 96

communie (in Frankrijk en Engeland valt een gelijkaardige trend op te merken¹). Ook in de abdij – waar dus ook publieke missen bijgewoond konden worden – was men dit gewaar: in het ‘rapport documentaire’ concludeert pater Ludovicus dat ‘*la fréquentation des communions a diminuée*’ in de loop van de oorlog. De oorzaak van de daling is volgens hem drieledig: ‘*réfugiés partis*’, ‘*population évacuée*’ en ‘*religion affaiblie depuis 1916 surtout*’². Alvorens dieper in te gaan op deze neergang, keer ik eerst nog even terug naar de bomvolle kerken van de eerste oorlogsmaanden. Pastoor Adolf Claeys van West-Vleteren verwoordt de reden voor deze toename in zijn naoorlogs verslag aan het bisdom als volgt: “In ’t begin groote angst onder de bevolking. Dientengevolge ook groote vurigheid voor ’t bijwonen der goddelijke diensten, en ’t ontvangen der H. Communie – ook voor bedevaarten naar OLV van St. Jan te Poperinge”³. Inderdaad, ook bedevaarten en andere religieuze praktijken – die vaak beter als bijgeloof bestempeld konden worden – zagen hun aanhang spectaculair groeien: “In such uncertain times (...) there is a need for spiritual fringes where sacred manifestations (apparitions, prophecies) and collective devotions (cults of saints and relics, pilgrimages) offer an immediate response.”⁴ (cf. bv. pater Edmundus met zijn ‘medaljen’). Maar bij een aanzienlijk deel van de bevolking werd het religieuze vuur van de eerste dagen vrij snel geblust door de oorlogsgewenning, onverschilligheid en het gevoel dat de gebeden daarboven niet verhoord werden.

Bij deze afname kunnen evenwel enkele kanttekeningen geplaatst worden. Vooreerst gaat de dalende lijn niet recht maar eerder golvend naar beneden. De religiositeit lijkt wat mee te deinen met de oorlogsverrichtingen, een opflakking van geweld leidde ook tot een aanwakking van het geloof: ‘*aussi les prières montaient plus assidues et plus ardentes au ciel suivant la situation était plus ou moins grave*’, zo merkte ook pater Ludovicus op⁵. De neergang kon ook deels aan praktische oorzaken geweten worden. De toegang tot sommige kerken – vooral in onbezet België – werd soms (tijdelijk) beperkt doordat militaire diensten er voorrang hadden, of doordat een deel van het gebouw (bijvoorbeeld te Oost-Vleteren⁶) afgestaan diende te

¹ cf. Inglis, Ken, ‘Preface’, in: Becker, A., *op.cit.*, p. ix - xiii

² ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 24

³ Archief Bisdom Brugge, Verslag WOI door priester Adolf Claeys van West-Vleteren, C 546/3. De pastoor van Veldegem bevestigt in zijn verslag: ‘De bevolking was met groote vrees bevangen. Zij kwamen in groot getal naar de Kerk’, Archief Bisdom Brugge, Verslag WOI Veldegem, C 546/3

⁴ Becker, A., *op.cit.*, p. 3. Of zoals Becker op diezelfde pagina Alphonse Dupront uit zijn boek ‘Du Sacré’ citeert: “faced with an extraordinary situation, the war, the faithful logically reacted in extraordinary ways.”

⁵ ASS, ‘Rapport Documentaire’, p. 16. (cf. de Schaepdrijver, Sophie, *op.cit.*, p. 247: “Telkens als de oorlog zich sterker deed gevoelen, nam de kerkgang toe”.

⁶ Wat ontstemd tekent pastoor Baelde in zijn verslag bij 2 maart 1916 op: “De 2de L.A. (Belge) is de eerste komen vervangen: nu dienen de 2/3 (2 zijbeuken) van de Kerk, tot bergplaats hunner rijwielen. De geestelijke

worden voor het stockeren van militair materiaal. Vanzelfsprekend konden al naargelang de ligging ook de oorlogsomstandigheden het regelmatig plaatsvinden van de mis verhinderen. Tot slot was de daling ook niet zo spectaculair als men op het eerste gezicht misschien wel zou denken. Een kleine steekproef relateert alvast de omvang ervan. Zo tekende de pastoor van Veldegem in zijn verslag op dat: 'binst dat jaar 1914 hadden wij 62000 H. Communien tegen 36000 in 1913. In 't jaar 1915 hadden wij er 70000. Dan verminderde dat getal. In 1916 59000, in 1917 49000, in 1918 43000'. Bovendien was zijn kerk van 21 oktober '17 tot 22 maart '18 bezet. De grafiek van het aantal communies in Zwevezele vertoont eenzelfde curve¹. Opnieuw is er dus inderdaad een daling, maar het jaargemiddelde blijft wel hoger liggen dan voor de oorlog. Dit neigt tot de conclusie dat zij die vanaf 1916 afhaakten waarschijnlijk dezelfde zijn als diegenen die voor het uitbreken van de oorlog niet tot de regelmatige kerkgangers behoorden. En zoals Philippe Daniëls in zijn scriptie opmerkt: "in een tijd waarin religie voor bijna iedereen nog een grote rol in het leven speelde (kon) elk verval in de godsdienstbeleving bijgevolg snel worden opgemerkt"².

5. Zedenbederf en zedenpreken

De afnemende kerkgang was niet het enige wat priesters en andere religieuzen verontrustte. Als hoeder van de goede zeden zag het katholieke heir met minsten even lede ogen de toenemende zedenverwildering bij burgerbevolking en militairen aan,

---

overheid wordt daarover noch geraadpleegd, noch voorafgaandelijk verwittigd", Archief Bisdom Brugge, Verslag WOI door pastoor Edw. Baelde van Oost-Vleteren, C 546/2

¹ Beide verslagen bevinden zich in het Archief Bisdom Brugge, Verslagen WOI, C 546/3 (voor Zwevezele zien de cijfers er als volgt uit: komende van 60 000 stijgt het aantal H. Communies in 1914 tot 93 000, om in de twee laatste oorlogsjaren te dalen tot respectievelijk 77 500 en 73000).

² Daniëls, Philippe, *op. cit.*, p. 120

zowel in onbezet als bezet België¹. Hoewel ook zij er weinig meer aan konden doen dan met zedenpreken hun toehoorders de les spellen, lieten de religieuzen – als ware agenten van de zedenpolitie – geen kans onbenut om er hun verontwaardiging over uit te drukken. Zo ook broeder Victor, die in zijn dagboek een paar keer van leer trekt tegen de losbandigheid onder de burgerbevolking, in het bijzonder deze van Poperinge. In deze stad, zo'n vijf kilometer van de abdij gelegen, was het 'zedebederf' evenredig aan het hoge aantal soldaten. Hoewel Victor de abdij tijdens de oorlog praktisch niet verliet, meende hij er toch het zijne over te kunnen zeggen: *'Geloofwaardige ooggetuigen zeggen dat men in Poperinghe met het vallen van den avond honderden soldaten ziet, met meisjes bij zich, soms van 15-16 jaar oud. En de ouders zijn plichtvergeten genoeg om, verblind als zij zijn door de giften der soldaten, daarvoor de oogen te sluiten en eer en deugd hunner dochter prijs te geven. En wat in Poperinghe gebeurt, dat gebeurt overal waar soldaten zijn; en waar zijn zij niet? O, mijn God! zullen zij dan de roede, waarmede gij hen slaat, doen dienen om U nog meerder te vergrammen? Ontferm U over hen, O God, ontferm U over hen, volgens uwe groote barmhartigheid'*². Een paar jaar later lijkt er nog niet veel veranderd, integendeel zelfs. In een uitwijding in zijn dagboek, op 3 oktober 1917, heeft hij het eerst over de vernielingen en miljoenen oorlogsslachtoffers, maar, zo vervolgt hij, *'dat alles, en zoo veel meer nog, het is nog niets vergeleken bij het verregaande zedebederf en het verlies van zoo vele zielen. O mijn God, zal dan het arme, uitgemoorde België zijne wederopbloei moeten danken aan onechte kinderen, zijn nieuw geslacht aan zonen en dochters van ontucht? O Heer, ontferm U over het arme Belgenland'*. Duidelijk niet verlegen om enige dramatiek, zou zijn betoog zo in tijdschriften zoals 'Aujourd'hui et demain' of 'Omhoog' gepast hebben – deze werden, samen met particuliere stichtingen zoals de 'Bond der Deftige Liederen' of de 'Paulinakring' te Veurne³, opgericht om het probleem van het zedebederf een halt toe te roepen. Hoewel meer dan de preek die Victor in zijn dagboek hield, hebben ook deze niet echt een groot effect teweeg kunnen brengen⁴.

¹ Een voorbeeld van hoe het er met de Duitse bezetter aan toe ging: "Wanneer de eerste vreesse voorbij was en er eene gedurige afwisseling van Kolonnen plaats had, was het eene ware schande, te zien hoe het slecht vrouwvolk, vrouwen en dochters, hier gelijk elders, hun met de Duitsers bezighielden ... Zelfs, uit reden van losbandigheid die schier overal heerschte, zijn er burgers die meer dan ooit den vrijen teugel aan hunne driften gegeven hebben.", zo tekende de pastoor van Zwevezele op in zijn verslag, Archief Bisdom Brugge, C 546/3

² ASS, dagboek van broeder Victor, 28/12/1915

³ Devliegher, Luc en Schepens, Luc, *op.cit.*, p. 31

⁴ Een voorbeeld van een totaal andere kijk op dit probleem – van iemand die toch wel meer met de voeten op de grond en in de wereld stond dan broeder Victor – vinden we in het boek van Lut Ureel. Haar grootvader, dorpsonderwijzer in Alveringem, ziet het in zijn dagboek als volgt: "Wat een geluk dat Suzanne nog zo klein is. Met grotere meisjes is het een heel probleem. En ge kunt die jongens ook begrijpen. Zo dicht bij de dood willen

6. ‘The men of faith must adjust to the war, since the reverse was impossible’¹

De oorlog maakte het voor de geestelijken inderdaad niet makkelijk om aan hun gestructureerde religieuze leven vast te houden. Priesters verwijderd van hun parochie dienden als aalmoezeniers Kerstmis aan het front tussen de soldaten te

---

ze leven.”, in: Ureel, Lut, op.cit., p. 52

¹ Becker, A., op.cit., p. 37

vieren, kloosterlingen herdachten de dood van Christus tussen de zieken en gewonden van de oorlog, missionarissen zoals broeder Simon en Augustinus kwamen van hun zendingsopdracht in het verre Congo terecht in een wereldoorlog. Maar ook in de abdij zelf was het, tussen de soms honderden soldaten, niet altijd makkelijk om de strikte monastieke dagindeling te respecteren. Buiten de abdijsmuren probeerden de ‘wapenbroeders’ hun militaire leven een monastiek ritme te geven en traden ze op als waakhonden van het religieuze leven – niet in het minst van dat van hun medebroeders. Tot slot blijkt uit het abdijsarchieef ook het aanhalen van de banden die tussen de verschillende geestelijken en religieuze instellingen bestonden. De solidariteit tussen en bezorgdheid om gelijkgezinden blijkt groot te zijn geweest tijdens de oorlogsjaren.

6.1 In de abdij ....

‘Daartegen staat natuurlijk de geestelijke schade die Uwe Gemeente treft door deze treurige omstandigheden; ik smeeek U deze tot haar uiterste minimum te brengen, door de religieuzen zooveel mogelijk van alle gevaren of betrekking met de wereld te verwijderen.’, aldus dom Hermanus van Westmalle in een brief aan abt Bonaventura¹. De gevaren had de abt natuurlijk niet zelf in de hand, maar wat de ‘betrekking met de wereld’ betreft, lijkt hij zijn best te hebben gedaan deze zoveel mogelijk te verhinderen. Uit de dagboeken blijkt toch dat er weinig direct contact was tussen de monniken enerzijds en de vluchtelingen en soldaten in en rondom de abdij anderzijds. Dat dit wel degelijk de bedoeling was van de abt bewijzen de verschillende, soms ingrijpende praktische aanpassingen die hij hiertoe liet doorvoeren. Zo bijvoorbeeld op 25 september 1916: *‘Om nu de religieuzen niet te noodzaken door dat zaagkot (dat werd ingericht tot eetzaal voor ‘sergeants en gendarmen) te moeten gaan om in den hof te komen en dat tusschen die soldaten door, ziet de Eerwaarde Vader Abt zich gedwongen een andere deur te maken in den gang die naar de vertrekken leidt’*². Daarnaast werden verschillende delen van de abdij verboden terrein voor de autochtone bewoners, al naargelang de gebouwen die de (vooral de Engelse) legerleiding opeiste. Ook het kerkje diende deels te worden afgestaan om er de militaire misvieringen in te laten plaatshebben. Dit, naast de aanwezigheid van de vele tijdelijke bewoners, belette echter niet dat de monniken tijdens de oorlog hun monastieke dagindeling haast volgens het boekje konden

¹ ASS, correspondentie, brief van dom Hermanus Smets, 11/5/1916 vanuit Zundert aan abt Bonaventura

² ASS, dagboek van broeder Victor, 25/9/1916

blijven volgen – wat toch wel opmerkelijk is met het front op slechts zo'n vijftiental kilometer. Pater Edmundus hield het allemaal nauwgezet bij: tot april 1918 was er nog geen enkel uur van het officie (de gebedsdienst) overgeslagen, daarna zouden voor het einde van de oorlog slechts tweemaal de gebeden op het kapittel niet gezegd worden (te wijten aan het vertrek van de monniken – vluchtelingen). Pater Ludovicus bevestigt in het 'rapport': *'Que devenait durant cette situation anormale l'esprit religieux dans notre abbaye-caserne? Eh bien ! Nous pouvons rendre grâces à Dieu. Pour ne pas entrer dans trop de détails, disons qu'on a taché de pratiquer la sainte Règle aussi bien que possible, et surtout que l'office divin de nuit aussi bien que de jour n'a jamais été interrompu (excepte 30/4/18 en 2 ?/10/18). Le grand point donc de la Règle de saint Benoît, l' « opus Dei cui nihil praeponatur » a été observé scrupuleusement durant toute la période de la guerre*¹.

Bovendien werden ook tijdens de oorlog, weliswaar in mindere mate, retraites en andere religieuze samenkomsten gehouden. Voor geestelijken en de meer ernstige soldaten – in deze barre oorlogstijden eerder op zoek naar voedsel voor de geest dan voor het lichaam – was de abdij dan ook een geliefd toevluchtsoord. Hoewel de abdij dus voor velen een oase van rust leek, dient er toch nog op gewezen te worden dat voor de monniken al bij al hun situatie met deze in vreedstijd sterk verschillend was². In een zin samengevat: *'A coup sûr ce n'était pas là le silence et la tranquillité d'une Trappe!*³. Of zoals broeder Victor het in een brief aan pater Ludovicus stelt: *'tussen de soldaten en het krijgsgewoel zitten is precies het leven niet dat een trappist moet leiden'*.

6.2 ... en buiten de abdijsmuren

Voor de elf gevluchte monniken (en pater Ludovicus) in Sept-Fons was het niet moeilijk de monastieke draad terug op te pakken. Ze kwamen er terecht in een ander klooster, waar de oorlog bovendien veel minder voel- en zichtbaar was, en werden zonder veel problemen in deze Franse gemeenschap opgenomen. De monniken in militair uniform hadden het vanzelfsprekend heel wat minder makkelijk om aan hun monastieke geloftes vast te houden. Gelukkig konden ze in de verschillende kampen

---

¹ ASS, 'Rapport Documentaire', p. 16

² Of het iets met de oorlog te maken had, weet ik niet, maar tijdens 1914-1918 zegden drie monniken hun monastieke staat vaarwel – de reden voor het waarom van dit vertrek wordt nergens vermeldt. Een van deze drie, broeder Hermanus, werd weggezonden – volgens pater Edmundus was hij 'nooit iets anders geweest dan eenen halven zot' – de twee anderen (broeder Modestus en pater Robertus) vroegen zelf om hun secularisatie.

³ ASS, 'Rapport Documentaire', p.16

en hospitalen waar ze verbleven wel nog dagelijks naar de mis gaan¹, en konden ze op vader abt een beroep doen om hen een brevier, missaal of ‘missen’ (die dan door de bestemming ontlast moesten worden) toe te zenden. Maar hoe dan ook zag hun leven in militair uniform er een stuk anders uit dan hun normale monastieke bestaan. Of zoals aalmoezenier de Meurichy het in een brief aan vader abt beschrijft: « Il est pénible pour moi de voir des confrères occupés à des travaux si peu en rapport avec la dignité du sacerdoce »². Vooral pater Benedictus lijkt het in deze omstandigheden moeilijk te hebben gehad om vast te houden aan zijn monastieke bestaan: ‘*Dus bid voor mij om dat ik zou mogen blijven volharden als kloosterling want tis lastig gelijk gij ook wel weet*’³. Aan de andere kant lijken enkele monniken, door dit militaire avontuur, als het ware te zijn losgekomen van hun streng monastieke bestaan en hun gebondenheid aan de abdij. De vele verzoeken die vader abt van zijn ‘wapenbroeders’ krijgt om een reis te maken naar Lourdes (of Rome, maar dit lijkt niet te zijn doorgegaan) getuigen hiervan, alsook bijvoorbeeld broeder Fabianus die Frans wil gaan leren en in zijn laatste brief trouwens de wens uitdrukt naar Congo te willen gaan.

Laat ik hier even terugkeren naar de thematiek van de correspondentie zoals deze reeds in het vorige hoofdstuk aan bod kwam. Het thema dat in het corpus van Koenraad Blontrock het vaakst terugkwam, valt te plaatsen onder de noemer ‘koetjes en kalfjes’ (nieuwjes, roddels, kwaadsprekerij, ...) – het uitwisselen van nieuws is dan ook de primaire functie van een brief. In de brieven van de monniken is dit niet anders, met dien verstande dat de nieuwjes en roddels bij hen een ‘religieuze touch’ krijgen. Zo meldt pater Franciscus (die door het Franse leger was opgeroepen) naast het feit dat hij is overgeplaatst naar Magnac-Laval om daar als verpleger te werken, nog enthousiast aan vader abt: ‘*On parle d’ une nouvelle apparition de la Sainte Vierge dans le diocese de Rodez!*’⁴. Het zijn echter vooral roddels die in de brieven teruggevonden kunnen worden – hoewel ‘roddelen’ een misschien wat te negatieve uitdrukking is. Beter is te spreken van, naast een financiële (cf. hoofdstuk vier), een religieuze controle. De monniken hielden een toezien oog op het geestelijke leven, zowel van de (Franse) burgerbevolking – ‘*Hier in Frankrijk heeft men weinig eerbied voor Priesters en kloosterlingen, er zijn zelfs menschen die zich*

---

¹ Zo schrijft broeder Fabianus vanuit Le Havre: ‘den eenigen troost die wij hier hebben dat is als men den tijd heeft van ons bij Jezus te mogen gaan ...’ (ASS, correspondentie, brief 21/2/1918 aan vader abt).

² ASS, correspondentie, brief van E. de Meurichy (aumonier), 16/3/1917 vanuit Cabour aan abt Bonaventura

³ ASS, correspondentie, brief van pater Benedictus, januari 1918 (?) vanuit Cabour (?) aan vader abt

⁴ ASS, correspondentie, brief van pater Franciscus, 17/3/1916 vanuit Wormhout aan abt Bonaventura

*beroemen katholiek te zijn en slechts 2/3 maal in't jaar naar de Mis gaan*¹ – als van andere geestelijken: *(...) want er zijn ook Religieuzen die 'smorgens geene tijd hebben om naar de mis te gaan want het is koud zij hebben hun verslapen maar als de cafie dat hooren zij wel*² of: *'Die mis lezen omdat ze geld nodig hebben..., voor mij steekt mij tegen het te zien, en het zelf te doen is onmogelijk...daarbij ge staat daar aan 't altaar juist gelijk een Jan Klaas gekleed en met misgerief gelijk ik er gebruikt heb met mijn broer als we kleine jongens waren...*³. Maar ook de eigen medebroeders ontsnapten niet aan deze controle: *'N.B. E.V. ik geloof en zie dat onze br. Semoen nog al gemakkelijk kan blijven slapen smorgens en gemakkelijk de mis overslaat nu doet gij daarmee wat gij wil t' is elk voor zig zelve.*⁴

Ter afsluiting van dit onderdeel nog een kort woordje over de bestemming van bijna alle brieven van de monniken buiten de abdijmuren, vader abt. Dit 'vader' mag vrij letterlijk genomen worden. Uit de brieven (en de dagboeken) blijkt een toch wel zeer gehoorzame, gedweeë houding van de monniken – allen toch volwassen mannen. Zie bijvoorbeeld het nauwkeurig melden van de financiële uitgaven, het vragen om 'verschooning', het afsluiten met *'A plutard. Votre fils obéissant'*,... . Om deze houding te kunnen begrijpen, dient men in te zien welke belangrijke positie de abt in de gemeenschap inneemt. Ik laat hiervoor broeder Firminus aan het woord (iemand die het kan weten dus): "De abt, zo zegt ons St. Benedictus, bekleedt de plaats van Christus in de communiteit. Zo beschikt de monnik niet langer over zijn eigen wil, hij heeft afstand gedaan van zijn vrijheid, van te kiezen wat hij zal doen met zijn eigen tijd, ..."5. De derde van de vijf monastieke geloften luidt trouwens: gehoorzaamheid, het neerleggen van zijn wil in handen van een overste, de abt.

---

¹ ASS, correspondentie, brief van pater Antonius, 2/2/1917 vanuit Auvours aan abt Bonaventura. Bemerkt dat hij al na twee dagen in Frankrijk zijn mening heeft gevormd over de Franse bevolking.

² ASS, correspondentie, brief van broeder Fabianus, 9/2/1917 vanuit Auvours aan abt Bonaventura

³ ASS, correspondentie, brief van pater Bavo, 6/4/1917 vanuit Cabour aan abt Bonaventura

⁴ ASS, correspondentie, brief van broeder Fabianus, 1/4/1918 vanuit Le Havre

⁵ fr. Firminus (O.C.R.), *'Wat is een trappist ?'*, Sint-Sixtusabdij, West-Vleteren, 1950, p. 10

Potloodschets van abt Bonaventura (De Groot), door Gaston Boucart, Frans schilder-tekenaar die tijdens de oorlog (als vluchteling of soldaat) dus ook in de abdij geweest was.

(Bron: ASS)

6.3 Een monastiek netwerk

Zoals de gewone soldaat tijdens de oorlog in de eerste plaats interesse had voor eigen familie, dorp en streek, zo had de monnik – als pars pro toto voor ‘de abdij’ in het algemeen – vooral belangstelling voor het wel en wee van andere abdijen en

geestelijken. Dit blijkt uit (de inhoud van) de vele brieven van dom Hermanus en andere trappisten van Westmalle verstuurd naar Sint-Sixtus, of de correspondentie waarin geïnformeerd wordt naar of over andere kloosters en religieuzen. Vooral het monastieke wereldje lijkt er een te zijn waarin ‘ons kent ons’ het devies is. Dit is ook niet moeilijk te verklaren, aangezien vele monniken niet honkvast waren maar hun kloosterleven in verschillende abdijen doorbrachten. Alleen al in Sint-Sixtus was er pater Ludovicus, afkomstig van de abdij van Westmalle en via een omzwerving in Nederland (Tegelen) uiteindelijk in Sint-Sixtus beland, broeder Victor kwam eveneens uit Tegelen; en zo loopt dit lijstje wel nog even door. Vanzelfsprekend dan ook dat men bezorgd was om de toestand in de andere (trappisten)kloosters. Zo is men in Westvleteren al vlug op de hoogte van de gesneuvelde toren in Westmalle en de vlucht van de monniken aldaar (naar Nederland, waar de congregatie zich verspreidde over de abdijen van Zundert, Tegelen en Echt), of van de penibele situatie in de Katsberg (de abdij zelf werd vrij zwaar geraakt, de monniken waren toen al op bevel van de militaire overheid gevlucht, een deel naar la Grande Trappe, de overigen naar Watou). En het nieuws dat in 1917 al bij 9 monniken-soldaten van Sept-Fons ‘morts pour la France’ genoteerd mocht worden, dringt ook snel door tot in de Sint-Sixtusabdij.

De lijnen tussen de verschillende religieuze instellingen lijken tijdens de oorlog voortdurend open gestaan te hebben. En de solidariteit bleef niet bij woorden: de religieuzen die gekazerneerd worden in de abdij – of er hun verlof doorbrengen – worden allerbest ontvangen en weer op pad gestuurd; wanneer er een tekort aan paterskaas dreigt te ontstaan, zorgt kaasmaker Victor ervoor dat geestelijken voorrang krijgen; abt Hermanus van Westmalle vraagt (en krijgt) een lening van zijn ambtsgenoot Bonaventura,... . Ook voorbeelden van hulp in omgekeerde richting zijn terug te vinden: zo vraagt abbot Edmond M. Obrecht van ‘Our Lady Gethsemani’ (New Haven) of het nodig is wat geld op te sturen naar Sint-Sixtus¹.

Na al deze voorbeelden lijkt het me niet meer overdreven te spreken van een religieus, of toch op zijn minst monastiek netwerk, wat trouwens ook in de correspondentie van de ‘wapenbroeders’ wordt bevestigd (en ook het feit dat de verbannen pater Ludovicus altijd wel ergens terecht kon, kan hierbij worden aangehaald). Zoals uit vorig hoofdstuk blijkt, deed vader abt meermaals een beroep

---

¹ ASS, correspondentie, brief van Rt. Rev. Edmond M. Obrecht, abbot, gestuurd op 7/1/1917 vanuit New Haven aan abt Bonaventura. De abdij van New Haven (gelegen in Louisville, Kentucky, VS) werd in 1848 gesticht als eerste (trappisten)abdij op Amerikaanse bodem.

op geestelijken in het leger om te informeren naar de toestand (en het gedrag) van zijn monniken. Daar bleef het trouwens niet bij. “Indien men gegoed was kon men tevens geld of relaties aanwenden om van het front weg te blijven of om op aangename posten te belanden. In het leger waren deze praktijken zeer gebruikelijk”¹. Geld lijkt niet te zijn ingezet, maar abt Bonaventura maakte wel degelijk gebruik van zijn relaties om bijvoorbeeld een overplaatsing van een van zijn monniken te bepleiten – meestal zonder resultaat weliswaar. Zo werd een zekere baron Gilles de Pelichy (volksvertegenwoordiger en met de rest van de Belgische regering tijdens de oorlog verblijvend te Le Havre) meermaals geconsulteerd met een dergelijke vraag, bijvoorbeeld toen pater Bavo kost wat kost getransfereerd wilde worden naar een ‘vrouwvrij’ ziekenhuis (cf. vorig hoofdstuk), ook op de invloed van aalmoezenier de Meurichy en (adjunct-) hoofdaalmoezenier Meulepas werd een beroep gedaan. De verzoeken konden vrij onbeduidende privileges betreffen, zoals uit volgend bericht blijkt (het werd door Meulepas naar dom Bonaventura doorgestuurd): ‘*Conformément au désir que vous m’exprimez de la part de leur abbé, j’ai pu obtenir que le p. Loiseau et Titeca (de paters Stanislas en Benedictus) fussent logés chacun seul dans une chambrette*’². Maar wanneer de vraag een overplaatsing betrof, bleek religieus lobbywerk steevast tevergeefs, en was elk antwoord een variant op dit document (kopie op de volgende bladzijde):

---

¹ Christens, R. en De Clercq, *op.cit.*, p. 32

² ASS, brief van Ch. Servranckx (aalmoezenier te Auvours), 23/2/27 vanuit Auvours aan H. Meulepas

SERVICE DE SANTE
DE L'ARMÉE
INSPECTION GÉNÉRALE

MAIG-les-MAINS, le 21 juin 1917. 191

N° 120116

ANNEXE

Monsieur le Baron,

RÉPONSE AU N^o

du

D^r G^r, D^r, B^m.

En réponse à votre lettre du 16 ct,
j'ai l'honneur de vous faire savoir qu'il a
été pris bonne note du désir des nommés DE
ROOSE, LOYSON, VANDE KERCKHOVE et TYBEGA actue-
lement employés à l'H.M. Cabour, désireux d'
être désignés pour les T.S. à Calais ou pour
l'H.M. du Havre.

Actuellement les nécessités du servi-
ce ne permettent pas de faire ces mutations.

Veillez agréer, Monsieur le Représen-
tant, l'assurance de ma haute considération.

INSPECTEUR GÉNÉRAL
DU SERVICE DE SANTE DE L'ARMÉE
ATTACHÉ À LA MAISON MILITAIRE DU ROI

A Monsieur le Baron GILLES de PELICHY,
Membre de la Chambre des Représentants,
4 Place Frédéric Sauvage,
Le Havre.

Nadat hij dit document in handen kreeg, zond de baron het negatieve antwoord door naar abt Bonaventura (aangezien het zich nu nog in het abdijarchief bevindt). Waarschijnlijk kwam de vraag naar overplaatsing vooral van pater Bavo, gezien zijn 'probleem' met de vrouwelijke verpleegsters in Cabour (cf. vorig hoofdstuk).

(Bron: ASS)

Hoofdstuk 6: Naweeën van een wereldoorlog

Het Duitse lenteoffensief (9 tot 29 april 1918), dat tot doel had de kanaalhavens te veroveren, strandt ter hoogte van Loker, De Klijte en Voormezele. Het is echter wachten tot de zomer van 1918 vooraleer het tij echt begint te keren, eerst met enkele bescheiden geallieerde veroveringen, tot op 28 september (de eerste dag van het bevrijdingsoffensief) in een dag tijd de hele Ieperboog wordt heroverd. In een tweede fase van het geallieerde eindoffensief zal, vanaf midden oktober, eindelijk ook beweging in het Yzerfront komen (in oostelijke richting wel te verstaan). Hoe verder de Duitsers worden teruggedrongen, hoe minder soldaten er nog in en rond de abdij verbleven. Vanaf de zomermaanden was het er al een stuk kalmer. Het is echter wachten tot eind oktober vooraleer ook Sint-Sixtus 'bevrijd' wordt van de laatste militairen: *'Tot slot van het schouwspel vertrekt ook de engelsche colonel met zijne soldaten, zoodat wij nu van alles verlost zijn'*¹. Een dag later wordt, na vier jaar dag en nacht op militair bevel open te hebben gestaan, de kloosterpoort opnieuw gesloten. En op 1 november doen de klokken, na even lang gezweven te hebben, opnieuw datgene waarvoor ze gemaakt werden (een weekje eerder had pater Edmundus trouwens ook de medailles van Sint Benedictus en Sint Bernardus weggehaald).

De rust mocht dan al teruggekeerd zijn in de abdij, de 'monniken in de buitenwereld' waren dit nog lang niet. Onmiddellijk nadat de laatste soldaten de abdij verlieten (op 22 oktober), ondernam abt Bonaventura stappen om de gevluchten in Sept-Fons terug te laten keren. Dit verliep echter niet vlot: door bevoorradingsmoeilijkheden en de schade aan de verschillende verbindingswegen moesten velen wachten tot de lente van 1919, bovendien was Frankrijk veel minder gehaast dan Nederland en Groot-Brittannië om de Belgische vluchtelingen te repatriëren². Voor alle duidelijkheid: men mocht deze terugkeer niet op eigen houtje aanvatten, maar had hiervoor een officiële toelating nodig, een 'machtiging om naar België terug te keeren' (cf. Bijlage). De elf vluchtelingen, en pater Ludovicus, bekwamen deze op 7 januari 1919. Het viel dus nog mee met het wachten, misschien wel door de bemiddeling van vader abt. Ook voor de 'wapenbroeders' stond de wapenstilstand niet garant aan een onmiddellijke terugkeer: de meeste dienden op

---

¹ ASS, dagboek van broeder Victor, 22/10/1918. De engelsche kolonel was samen met een viertal soldaten in Sint-Sixtus achtergebleven om er de kampen en tenten te bewaken.

² Amara, M., Chielens, P., Op De Beeck, H., e.a., op.cit., p.32

hun demobilisatie eveneens tot begin 1919 te wachten, broeder Joannes verbleef zelfs nog tot mei van datzelfde jaar in Cabour. De Duitse pater Mütsch moest zelfs tot augustus 1920 wachten vooraleer hij naar Sint-Sixtus kon terugkeren.

De afhandeling van de oorlog had voor de abdij ook nog een juridische kant. Abt Bonaventura diende zich meermaals naar de Rechtbank van Oorlogsschade in Veurne te begeven. Deze rechtbank beslechtte geschillen inzake schadevergoeding – schade geleden door de oorlog wel te verstaan. In het abdijsarchief bevindt zich een vrij omvangrijk corpus van processtukken en officiële bewijzen van schade en vergoeding (enkele voorbeelden ervan kunt u terugvinden in de bijlage). Hoewel het vrij veel tijd en moeite lijkt gekost te hebben, was de bekomen vergoeding niet gering: een ruwe schatting wijst op een bedrag van alles samen zeker 20 000 frank. Ook voor het logement van de militairen op zich werd men vergoed: 3 frank per nacht wanneer het om een opperofficier gaat, 1 frank minder als het een hoofdofficier betreft, en nog een frank per overnachting per ‘lagerofficier’. “Wanneer de troep op voortdurende wijze gekantonneerd is worden de vergoedingen van af den vierden dag, op de helft verminderd”, waarna ook nog verdere bepalingen voor het gebruik van stro, het stallen van paarden en dergelijke worden gegeven¹. Om een idee te geven van het bedrag waartoe dit kon oplopen, vindt u in de bijlage een kopie terug van het proces-verbaal dat de logementsvergoedingen bepaalde voor de periode 7 november 1914 - 15 februari 1915.

De aanwezigheid van militairen in en rond de abdij had blijkbaar heel wat sporen nagelaten. Vergoed werden onder andere: de gekapte bomen en struiken (voor de aanleg van de kampementen), de vernielingen aan velden en weides door de aanleg van spoorlijnen en telefoonkabels² en de schade veroorzaakt aan de stallingen en andere gebouwen van het klooster zelf. Bovendien had de abdij ook nog enkele gronden te Reninge in zijn bezit, die onder water kwamen te staan door de overstroming van de Yzervlakte. Blijkbaar werd ook schade veroorzaakt door deze

---

¹ Zo bepaalde de ‘Besluit-Wet’ van 25 maart 1916 (op basis van artikel 1 der wet van 14 augustus 1887), cf. ‘Verzameling der besluiten en omzendbrieven uitgegeven door den burgerlijke gouverneur, tijdens den oorlog van 1914-1918, in het gedeelte van West-Vlaanderen dat niet door de vijand overweldigd geweest is’, Verbeke – Loys s.a., Brugge, p. 118-119

² Een voorbeeld van hoe deze schade werd geschat: ‘...schade veroorzaakt, door het leggen van onderaardsche téléfoon kabels aan veldvruchten van allen aard op eene lengte van 677 meters en eene breedte van 6 meter zijnde een oppervlakte van 40 aren 62 centiaren aan 10 fr per are: 406,20 fr. ...’, ASS, uittreksel uit een duplicata van ‘schatting der oorlogsschade’, opgesteld door Louis Van Lierde, 20 november 1919

inundatie vergoed: “...eene partij maaigras gelegen te Reninghe (...) heb mij ter plaatse begeven en bestatigd als volgt: In 1914 had die partij maaigras geraamd de 3 gemeten eene waarde van 6700 franken. Door de overstroming der ijzervallei, als bevrijdingsmiddel, is de waarde ervan verminderd op de som van 1000 franks: zij eene wezenlijke schade van 5700 fr.”¹.

Vergoeding van oorlogsschade – bewijs van ontvangst (922,80 fr.)

(Bron: ASS)

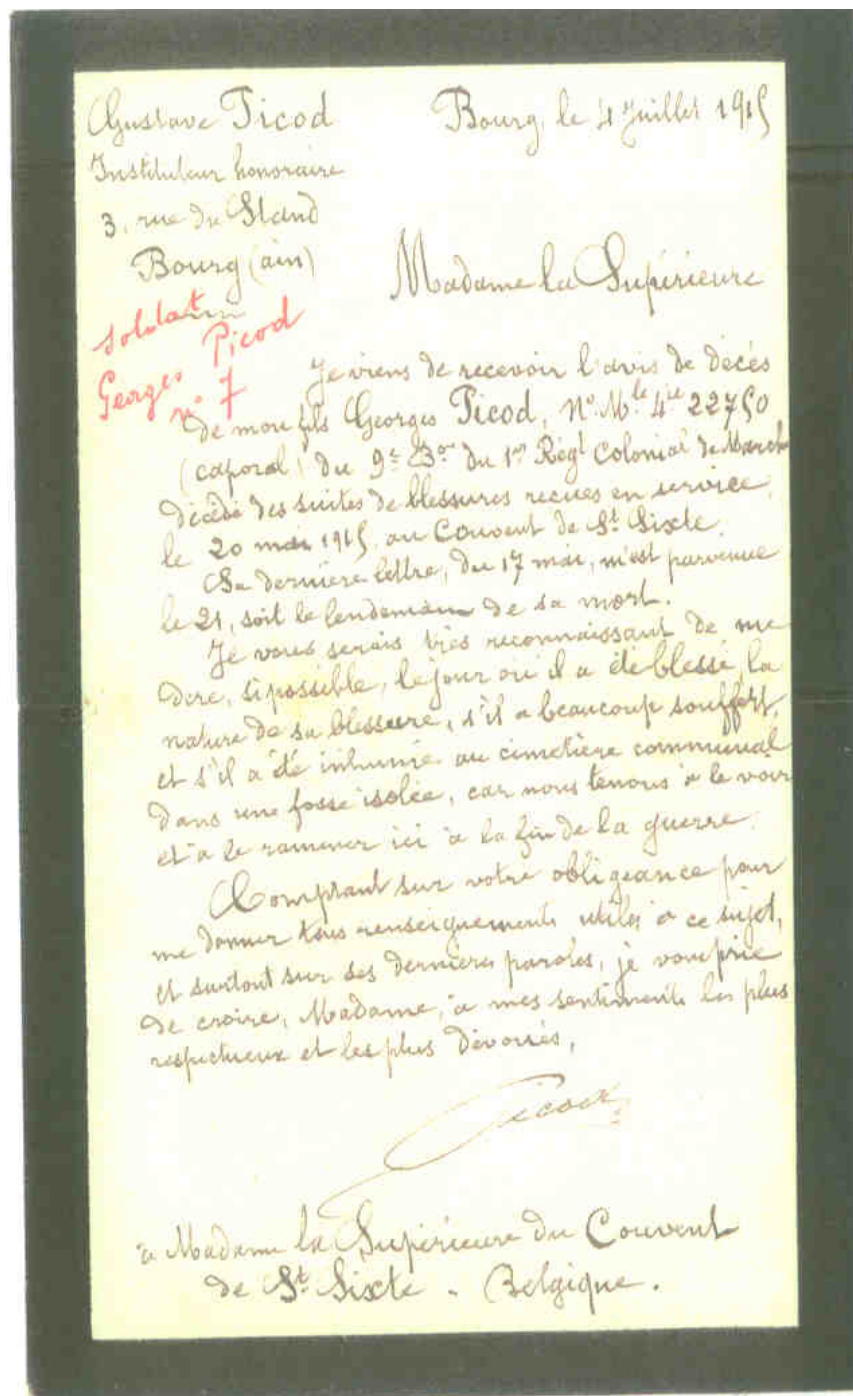
¹ ASS, uittreksel uit een duplicata van ‘schatting der oorlogsschade’, opgesteld door Louis Van Lierde, 6 december 1919

Iets wat de monniken nog veel meer aan de oorlog deed herinneren dan de geleden schade, was het Franse kerkhof, gelegen letterlijk in hun achtertuin. De vijftien lijken lagen er al sinds juni 1915 begraven, en het was niet meteen duidelijk wat men ermee zou doen. Net als in Groot-Brittannië was in Frankrijk de roep om de doden terug naar huis te brengen groot. Over het Kanaal besliste men, na verhitte en emotionele debatten, de lijken niet te repatriëren daar dit financieel en logistiek niet haalbaar was (het ging zelfs om een verbod; indien men de keuze vrijliet, zou dit immers een bevoordeling van de meer gegoeden betekenen). In Frankrijk stemde de regering hier wel in toe, deels onder druk gezet door de vele clandestiene en officieuze *exhumations* die door het ontbreken van juridische zekerheid in de hand werden gewerkt. De beslissing werd wel pas op 28 september 1920 in een wet gegoten, die tevens stelde dat de aanvraag tot repatriëring uiterlijk 15 februari 1921 ingediend moest worden¹.

Vijf families van gesneuvelden die te Sint-Sixtus begraven lagen, dienden een dergelijk verzoek in. Waarschijnlijk waren dit ook vijf gegoede families, aangezien de repatriëring volledig op kosten van de nabestaanden gebeurde. Wel kon men een gratis vervoerticket bekomen om de ontgraving bij te wonen. Hiervan maakte alvast de weduwe van soldaat Louis Cousin gebruik. Dit valt op te maken uit de soms drukke correspondentie die deze echtgenote, naast ook familieleden van andere gesneuvelden, met vader abt onderhielden. Deze briefwisseling besloeg vaak een periode van zeven jaar, van het moment dat men de dood van zijn/haar dierbare te weten was gekomen tot de repatriëring. Initieel vroeg men vaak hoe de echtgenoot, zoon of broer was omgekomen, en of hij wel de sacramenten ontvangen had. Later informeerde men hoe het graf eruitzag, en of vader abt het niet wat op kon smukken.

---

¹ cf. Bostyn, Franky, 'Im Leben ein Feind, im Tode vereint', in: 'Brochure Open Monumentendag, 10 september 2006', pp. 11-15

Brief afkomstig van de vader van de gesneuvelde soldaat Georges Picod, waarin hij om meer uitleg vraagt betreffende de dood en het graf van zijn zoon. Blijkbaar dacht hij verkeerdelijk dat Sint-Sixtus een vrouwenklooster betrof (cf. Madame la Supérieure). Bemerkt ook de zwarte rouwband, alle 53 brieven van familieleden van gesneuvelden die zich in het abdijsarchief bevinden, zijn met een dergelijke band omrand.

(ASS, correspondentie, brief 4/7/1915 van Gustave Picod vanuit Bourg aan abt Bonaventura)

Velen lijken dankbaar voor de informatie en hulp die ze van dom Bonaventura ontvingen, de weduwe van soldaat Emile Moreau drukt zelfs financieel haar dank uit¹. Dat het naar huis brengen van de lijken van grote emotionele waarde kon zijn, blijkt eveneens uit het schrijven van deze mevrouw: *‘Enfin j’ ai donc la triste consolation de pouvoir aller prier sur la tombe de mon cher mari, ce sera un grand apaisement*

¹ In haar brief bedankt ze voor de moeite die de abt gedaan heeft, en ‘je vous prierai de vouloir bien accepter la petite somme que je vous envoie comme un bien faible témoignage de tout ce que vous avez fait. Vous en disposerez selon votre volonté.’, ASS, correspondentie, brief van Vve. Moreau, 8/5/1922 vanuit Bijots aan abt Bonaventura

*à ma douleur*¹. De tien andere lichamen te Sint-Sixtus die niet werden opgeëist door hun families, “zullen 15 februari 1922 op 9u ontgraven worden om getransporteerd te worden naar “Cimitière National de Notre Dame de Lorette” (Pas de Calais)”². De ontgraving van de wel ‘opgevorderde’ lijken gebeurde op 8 april 1922, om twee uur in de namiddag.

De monniken, die in hun dagboeken en andere geschriften al veelvuldig hun dank voor het ongeschonden doorkomen van de oorlog tegenover God en andere heiligen hadden uitgedrukt, wilden hun erkentelijkheid ook materieel en visueel uiten. Vader abt besliste hierom over te gaan tot de bouw van een Lourdesgrot in het nabijgelegen bos, gewijd aan O.L.V. van de Vrede (de abt van Rochefort zorgde voor de nodige rotsblokken). Het bouwsel werd voltooid in 1921 en plechtig ingewijd op 28 mei 1922.

Misschien was het niet het sluiten van de abdijpoort op 23 oktober 1918, of het sluiten van de wapenstilstand op 11 november, noch het bijwonen van de dankmis ‘Plechtige toewijding aan het H. Hart van België’ door kardinaal Mercier in de basiliek van Koekelberg op 29 juni 1919 (waarbij abt Bonaventura, en de paters Ludovicus en Seraphinus aanwezig waren), die de Eerste Wereldoorlog voor de monniken van Sint-Sixtus symbolisch afsloot, maar gebeurde dit wel met de voltooiing van deze grot. Iets wat hier nogmaals, maar dan wel figuurlijk, overgedaan wordt in dit hoofdstuk.

---

¹ *ibid.*

² ASS, correspondentie, brief van de ‘Service Français d’Etat Civil en Belgique, Secteur Flandres-Kemmel’, 3/2/1922 aan L. De Cleyn

Besluit

Laat ik dit besluit beginnen door eerst en vooral even terug te keren naar de titelbladzijde van deze scriptie, meerbepaald de vraag die er werd gesteld: geloof onder vuur? Naarmate het doornemen van de hoofdstukken vorderde, is het vraagteken in deze titel steeds vaster verankerd komen te staan. En het antwoord dat erop volgt, mag, zeker uit de mond van de monniken van Sint-Sixtus – de hoofdrolspelers van deze scriptie – als een volmondig neen worden opgetekend. Allereerst wat betreft de letterlijke betekenis van dit onder vuur komen. Ondanks het feit dat het front nog geen twintig kilometer van Sint-Sixtus verwijderd lag, kwam de abdij de vier oorlogsjaren door zonder een echte voltreffer te hoeven verwerken. Nochtans waren er met de spoorlijn en het bijhorende station *International Corner*, het vliegveld *Drogland* en de abdij zelf, die tot kazerne werd omgedoopt, voldoende aantrekkelijke doelwitten voor de vijand aanwezig. Gelukkig lag West-Vleteren net buiten het bereik van het geschut dat de Duitse frontlijn bevolkte. De bommen die er gedropt werden, kwamen meestal uit de buik van overvliegende vijandige vliegtuigen, die over het algemeen door geallieerde piloten en afweergeschut op voldoende afstand gehouden konden worden. Van de echt zware bombardementen en verschrikkingen van de oorlog bleef de abdij gespaard.

Ondanks de oorlogsomstandigheden en de vele honderden vluchtelingen en soldaten waarvoor de abdij haar poorten diende open te stellen, kon men te Sint-Sixtus vrij goed blijven vasthouden aan het streng gereguleerde monastieke leven. De vaste gebedsuren werden op een paar uitzonderingen na altijd in ere gehouden; *ora et labora* bleef ook in deze abnormale situatie het devies waarmee men zijn leven structuur gaf. Vader abt kreeg de opdracht om zijn religieuzen ‘zoveel mogelijk van alle gevaren of betrekking met de wereld te verwijderen’ en hiervoor zal abt Hermanus van Westmalle hem wel goede punten gegeven hebben. Het uitwisselen van ‘souvenirs’ en het feit dat de monniken een geliefkoosd onderwerp van fotografen waren, lijkt het meest directe contact te zijn geweest tussen de autochtone bewoners en hun gasten. In de dagboeken werd slechts zelden een verhaal opgetekend dat men uit de mond van soldaat of vluchteling gehoord had. Abt Bonaventura draaide er ook zijn hand niet voor om de nodige praktische aanpassingen door te voeren indien zo de monniken hun eigen leefwereld konden behouden. Ook op die manier bleef de oorlog in al zijn concreetheid veraf.

‘Verre van de wereld is dichte bij Sint-Sixtus’, zo liet een van de oorlogsgasten optekenen in het guldenboek. Deze zin was even in de running als mogelijke titel, maar daar zo het onderwerp te zeer werd begrensd door de abdijmuren, haalde ze het uiteindelijk niet. Toch lijkt ze me treffend als een omschrijving van hoe de gasten hun verblijf in de abdij ervoeren. Voor hen was Sint-Sixtus na een lange vlucht of komende uit het frontgewoel een rustplaats in de volle betekenis van het woord. Zeker andere religieuzen konden zich gelukkig prijzen met hun nieuwe (tijdelijke) verblijfplaats en hadden de mogelijkheid om door bijvoorbeeld de dagelijkse misvieringen bij te wonen alvast geestelijk weer op krachten te komen. De opvang van de vluchtelingen lijkt vrij vlot en efficiënt te zijn georganiseerd. Zeker is wel dat de abdij hierbij de hulp kreeg van particuliere (liefdadigheids)instellingen, bijvoorbeeld bij de voedselvoorziening of de opvang van weeskinderen (de *‘Kinderen van den Yzer’*). Ook de transformatie van een deel van de abdijgebouwen tot kazerne, lijkt vlekkeloos te zijn verlopen. Wel is duidelijk dat de monniken zelf hierin veel minder konden tussenkomen; vooral onder Britse ‘bezetting’ werd vrij autoritair opgetreden en maakte de legerleiding meteen duidelijk dat voortaan haar *law and order* zou regeren binnen de abdijmuren. De monniken konden niet veel meer dan knikken, maar in de dagboeken schemert de wrevel en het ongenoegen meermaals door. Zo was men ook niet opgezet met de komst van een andere godsdienst, het protestantisme, hoewel vooral pater Edmundus ze tegelijk ook met de nodige nieuwsgierigheid gadesloeg. Voorgaande zin geldt evengoed voor wat betreft de meer exotische vreemdelingen, Spahi’s, Zouaven en coolies, waarbij de reactie van de monnik niet verschilt met deze van de Westhoekbewoner in het algemeen.

Was de abdij voor de oorlogsgasten een ‘oase van rust’, zoals ze – eveneens in het guldenboek – meermaals genoemd en geroemd werd, dan zullen de monniken er over hun woonst toch wel een andere mening op nagehouden hebben. Gebouwen werden opgeëist en bevolkt met vluchtelingen en militairen van alle rang en stand, een zolder werd omgeschapen tot kantine, filmvoorstellingen en concerten konden eveneens binnen de abdijmuren worden bijgewoond, de verkeersdrukte in de smalle straatjes rond deze muren die explosief steeg, vrouwen in de abdijgebouwen, ... Voor de autochtone bewoners betekende dit een confrontatie met een wereld die men, met de keuze voor het monnikendom, eigenlijk de rug had toegekeerd.

Een andere mogelijke titel die het uiteindelijk ook niet haalde, maar wel als ondertitel gerecupereerd zou worden, was *‘Hemelse bondgenoten’*. In deze

bondgenoten – voor alle duidelijkheid God en de andere heiligen – hadden de monniken, net als alle overtuigd katholieken trouwens, een rotsvast geloof. Het was God zelf die de abdij een hand boven het hoofd hield en die de Duitsers een halt toeriep (een ‘tot hier en niet verder’, zoals broeder Victor het in zijn dagboek poneert). Nochtans was het diezelfde (straffende) hand van God die de oorlog over Europa had gezonden, hiervan waren de gelovigen – die ernaar zochten een logisch verband te leggen tussen wat gebeurde op het plan van het goddelijke en dat van de tastbare realiteit – evenzeer overtuigd. De uitwassen van de moderniteit zoals materialisme en zedenbederf, naast de menselijke hybris – hoe kon men denken vrede te kunnen creëren en behouden zonder tussenkomst van God / de paus als zijn vertegenwoordiger op aarde (cf. de vredesconferenties van Den Haag) – vroegen gewoon om een reactie *van hogerhand*. De oorlog was zo een instrument tot purificatie van alle zonden van de wereld. Dit betekende trouwens niet dat de Duitsers ongestraft zouden blijven. Ook de vergelding, die God eveneens voor zijn rekening zou nemen, werd vanuit de Kerk gepropageerd, en het waren uitzonderingen die wezen op de nochtans belangrijke plaats die vergeving in het evangelie inneemt. De Kerk kon het zich niet permitteren dit te prediken, getuige hiervan de pauselijke vredesnota van augustus '17, waarin paus Benedictus XV het nergens (uitgesproken) over een veroordeling van de agressor had en die bijgevolg op achterdocht, verontwaardiging tot zelfs ronduit verbolgen reacties werd onthaald. Zelfs de vrome pater Edmundus heeft zijn twijfels bij het pauselijke voorstel. In tegenstelling tot zijn overste, kon kardinaal Mercier wel op de nodige populariteit rekenen. Zijn prediken, waarin patriottisme en katholicisme aan elkaar werden gelinkt, slaat zoals bij het merendeel van de (gelovige) Belgen ook bij de monniken aan. De vaderlandsliefde dient, wanneer gecombineerd met het geloof, wel tevreden te zijn met een rol als tweede viool. De monniken zagen de oorlog essentieel vanuit hun geloof, dat op die manier tussen hen en de (oorlogs)realiteit in hing en dat net als de abdij zelf ongeschonden – misschien zelfs gesterkt – uit de vier oorlogsjaren kwam.

Ondanks het omwisselen van hun monnikenpij voor een militair uniform, bleef het patriottische vuur ook bij de wapenbroeders eerder gezapig verder smeulen. Nog steeds lijkt men maar weinig bezig te zijn geweest met de situatie aan het front, en ook in hun schrijven blijft de oorlog op een afstand. Informeren naar de situatie in de abdij of over de eigen belevenissen en het uitwisselen van (religieus getint) nieuws en

nieuwtjes, vormt in deze correspondentie de hoofdbrok. Zoals ook in de abdij hielden de monniken in de wijde wereld toezicht op het (geloofs)leven van de mensen rondom hen – zelfs de medebroeders ontsnapten niet aan deze controle. Vader abt op zijn beurt trachtte eveneens een oogje in het zeil te houden op de monniken die noodgedwongen de abdij hadden moeten verlaten. Het opvragen van inkomsten en uitgaven behoorde tot zijn controlemiddelen (en uit de rekeningen die zo zijn overgeleverd, blijkt dat de wapenbroeders alvast financieel niets tekort kwamen – iets wat misschien de leemte in hun religieuze leven wat kon opvullen). Abt Bonaventura kon daarnaast een beroep doen op de personen – meestal andere religieuzen – die zijn monastiek-religieuze netwerk bevolkten, en via hen informeren naar het gedrag van de kloosterlingen of een overplaatsing of ander privilege voor hen bepleiten.

Vanaf januari 1919 kwamen de ontheemde monniken (de gevluchten en de wapenbroeders) geleidelijk opnieuw Sint-Sixtus bevolken. Pater Ludovicus die van elke verdenking werd gezuiverd, de ontgravingen van de Franse militairen die in de tuin van de abdij begraven lagen, de voltooiing van de Lourdes-grot en de afhandeling van de verschillende aanvragen tot schadevergoeding, al deze zaken vormen de steeds verder uitdijende naweeën van de Eerste Wereldoorlog te Sint-Sixtus. Om de invloed van deze oorlog te beschrijven, probeerde ik tijdens het doornemen van het abdijsarchief in de eerste plaats te luisteren naar wat de monniken zelf te zeggen hadden – door de verschillende hoofdstukken heen heb ik hen dan ook vaak zelf aan het woord gelaten. Maar om niet het verwijt te krijgen louter tot het weergeven van de bronnen beperkt te zijn gebleven, heb ik evenzeer getracht deze woorden (kritisch) te interpreteren en te selecteren waar nodig (hoewel men zich hierbij soms op glad ijs begeeft, blijft het een noodzakelijke taak van elke historicus). Op deze manier heb ik u als lezer hopelijk een duidelijke en omvattende kijk geboden op de vier oorlogsjaren in en rond de abdij, en welke invloed deze hadden op de bewoners ervan. En misschien kan deze scriptie, met de monniken van Sint-Sixtus als een soort case-study, ook andere studies over het religieuze leven tijdens de oorlog tot nut zijn.

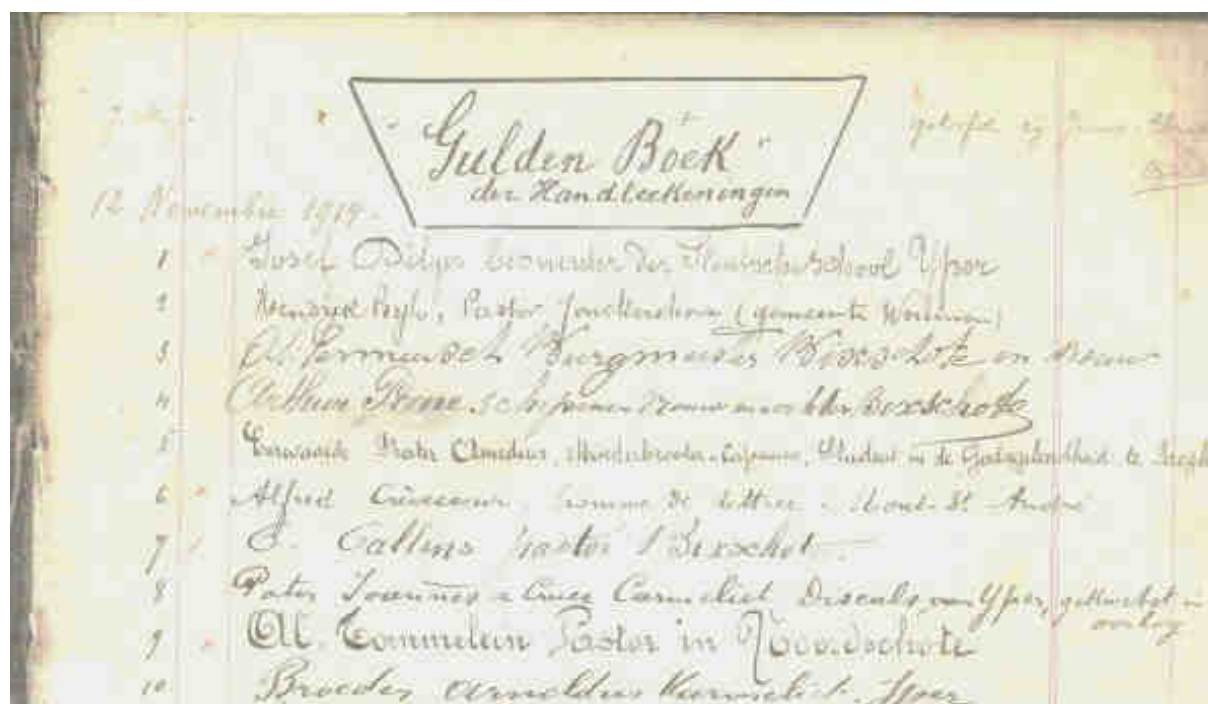
Ook in de annalen van de Tweede Wereldoorlog zou de abdij een plaatsje weten te veroveren: een ‘witte’ monnik werd door een medebroeder verklikt en opgepakt door de Duitse bezetter, de Engelse generaal Montgomery (Monty) zou korte tijd te Sint-Sixtus verblijven, en een joodse jongen zou er een tijdelijk onderduikadres vinden. Met wat misschien stof zou kunnen zijn voor een toekomstige scriptie, sluit ik hier alvast deze verhandeling af.

Bijlage

1. Inhoud

1. “Het Gulden Boek der handteekeningen” p. 133
2. Kaart van de Britse majoor-generaal Blackader, gericht aan abt Bonaventura p. 134
3. ASS, correspondentie, brief ?/6/15, waarschijnlijk vanuit Tegelen, van
fr. Herman, abt Westmalle aan abt Bonaventura van Sint-Sixtus p. 135
4. Een ‘oorlogsgast’ p. 138
5. Postkaart van pater Ludovicus vanuit ‘la Grande Trappe’ p. 139
6. Officieel document waarin het overlijden van pater Stanislas wordt
gemeld p. 139
7. Laissez-passer van pater Ludovicus, geldig voor de reis Londen –
Dompierre-sur-Besbres (waar de abdij van Sept-Fons gelegen is) p. 140
8. ‘Machtiging om naar België terug te keeren’, 7 januari 1919 (ASS) p. 141
9. Aanvraag tot schadevergoeding (ASS) p. 142
10. Kopie, van de hand van pater Ludovicus, van een proces-verbaal die de
logementsvergoeding vaststelde (7 november ’14 – 15 februari ’15) p. 143
11. Kaart van West-Vlaanderen met de (deels) verwoeste kerken p. 145

1. "Het Gulden Boek der handteekeningen"

Kopie uit het originele document, met de eerste tien namen, allen geplaatst op 12 november 1914 (ASS).

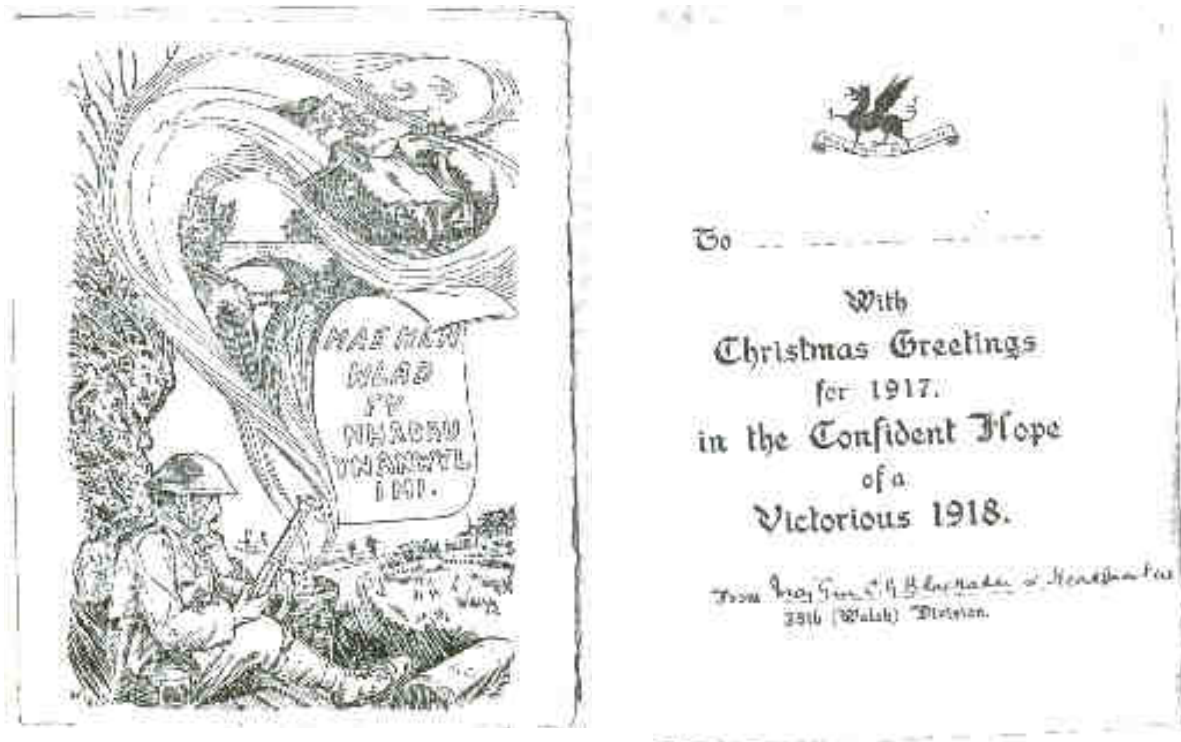
Datum	Naam	Voornaam	Afkomstig van	Land	Functie in het leger	Bijschrift
12/11/1914	Dilger	Josef	Ieper	B	/	Bestierder der sloutscheschool
12/11/1914	Bylo	Hendrik	Jonckershove	B	/	Pastoor
12/11/1914	Vermeersch	?	Bikschote	B	/	Burgemeester/ en vrouw
12/11/1914	Peene	Arthur	Bikschote	B	/	Schepenen/ en vrouw en dochter
12/11/1914	/	Amedeus (fr.)	Izegem	B	/	Minderbroeder – capucnier/ student in de godsgelerdheid
12/11/1914	Crèvecoeur	Alfred	Mont-St- André	FR	/	Homme de lettres
12/11/1914	Callens	C.	Bikschote	B	/	Pastoor
12/11/1914	a Cruce (?)	Joannes (pater)	Ieper	B	/	Carmeliet Discals/ gekwetst in den oorlog
12/11/1914	Tommelein	Al.	Noordschote	B	/	Pastoor
12/11/1914	/	Arnoldus (broeder)	Ieper	B	/	Karmeliet

Dezelfde tien namen, zoals ze er (ongeveer) uitzien omgegoten in de databank (een works – bestand)

2. Kaart van de Britse majoor-generaal Blackader, gericht aan abt Bonaventura

Bemerk de stempel van de censurdienst rechtsboven, de 'krabbel' is eveneens van hun hand.

De inhoud van bovenstaande enveloppe: een 'nieuwjaarskaart' aan vader abt van de generaal die enige tijd in de abdij verbleven had (ik vermoed dat het tekstje op de tekening Welsh is).

3. ASS, correspondentie, brief ?/6/15, waarschijnlijk vanuit Tegelen, van

fr. Herman, abt Westmalle aan abt Bonaventura van Sint-Sixtus

<hieronder letterlijk overgetypt>:

“Aan mijn beminde kloosterlingen.

Zeer beminde Zonen in X^o.

Spes non confundit.

Het wordt nog een behoefte des harten, B.B., U opnieuw een woord van troost en opbeuring te doen geworden in dit uur van weedom en stille smart. Dag en nacht gaan mijne gedachten tot U; zonder ophouden voel ik de wonde verankeren die uwe afwezigheid in mijne ziel geslagen heeft en dan zucht ik tot der God van allen troost: Usqueque Diie?... Hoelang nog, o Heer, zal ik gescheiden blijven van hen die Gij mij gegeven hebt? Maar dan ook, hoe zwart de onweerswolken der gezichtseinder blijven verduisteren, dan ook komt als een zonnestraal, de hoop opflikkeren van een blij en spoedig wederzien, van een innige en onverstoorbare vereeniging; en dan bid ik weer tot Hem die alles vermag: Quod facies, fac citius; bespoedig o God het uur dat Gij hebt vastgesteld. Spes non confundit.

Wanneer wij na ruim 10 maanden van onnoemlijke wreedheden, bloedvergieten en verwoesting tot de bezinning komen der treurige werkelijkheid van de staat waarin ons arm België is gebracht, dan voelen wij de rechtmatigste verontwaardiging opwellen en de snijdenste droefheid onze harten overmeesteren. De verraderlijke overrompeling van ons klein maar heldhaftig vaderland; de tooneelen van wraakroepende wreedheden die zich hebben afgespeeld op den door den heldenmoed onzer voorvaderen geheiligden bodem en eindelijk de drukking en de plagerijen waaraan ons vaderland nog op dit uur is prijs gegeven, dat alles doet ons huiveren, en, zoo wij de stem der natuur aanhoorden, zou het ons den vloek op de lippen brengen over hen die zulk een onrecht pleegden en ons land en vreedzaam volk zoo ijselijk verpletterden.

Maar, B.B. wij zijn niet alleen vaderlanders, wij zijn ook katholieken en bovendien als Priesters en kloosterlingen, de keurbende van het katholieke heir; en als zoodanig moet onze vaderlandsliefde door den Godsdienst verheven en geheiligd worden en de wrok in onze harten en op onze lippen tegen onze vijanden wegsterven, naar het voorbeeld en de leering van Hem van wien de Apostel zegt: Qui cum malediceretur non remaledicebat! Hij vermaledijde niet die Hem folterden, maar bad Zijnen Vader om vergeving voor hen die Hem den kruisdood deden sterven. Zoo hebben zijne Heiligen gehandeld, zoo ook moeten wij voor de beulen van ons zoo dierbaar, edelmoedig, katholiek België bidden en om vergeving smeken.

Overigens er leeft een eeuwig rechtvaardige God, die het lot der volkeren in Zijne handen heeft en die loon naar werken geven zal. Mihi vindicta, zegt Hij, mij is de wraak, ego retribuans in tempore, ik beschik over de jaren en eeuwen om mijn vonnis te vellen en uit te voeren. Het kortzichtigste oog moet zien dat de wapens niet kunnen gezegend worden van een strijdmacht, die eenen oorlog, als ou hij ook rechtvaardig zijn, begint met zulk een schelmstreek. Buigen wij het hoofd onder de beschikking der Voorzienigheid. In mijne vroegere brieven heb ik aangetoond naar aanleiding der leering van O.H.V. den Paus en van onzen nooit volprezen Kardinaal Mercier dat wij den oorlog veeleer als een straf moeten aanschouwen die God in zijne rechtvaardigheid over de wereld heeft gezonden. Boeten wij dan in allen ootmoed en laten wij de vergelding aan Zijne Wijsheid.

Het voornaamste doel van dit schrijven, B.B., is U op te wekken tot hoop in de toekomst. Ongetwijfeld hebt gij in oogenblikken treurnis U zelve meermaals afgevraagd: wat moet er van de wereld geworden? Welk lot is ons Vaderland beschoren? Hoelang nog zullen wij van ons geliefd klooster verwijderd blijven? Ik ga trachten U naar best vermogen mijne gedachten desaangaande mede te deelen.

I. Wat moet er, vraagt gij, van de wereld geworden? Eene wereld die haren God verloochend heeft, eene wereld die het materialisme, helaas ja, het atheïsme vergoddelijkt heeft, nadat zij gepoogd heeft Xs., den verlosser, van den troon te stooten, en het heilbrengende kruis te verbrijzelen waar het nog in de hoogte prijkt. ...Nochtans, hoor ik U opwerpen, er is toch ook zooveel goed in de wereld...de liefdadigheid in al hare vormen wordt overal op groote schaal geoefend, onze kerken en godsdienstplechtigheden worden

toch druk bezocht, enz. Denkt gij, B.B., dat al het goede wat gij opsomt kan opwegen tegen de euvelheden die Gods milde zon dagelijks te aanschouwen krijgt?

Godeloosheid, zedenbederf, zinsgenot, eerrooverij, bedrog in den handel, opstand en verkrachting van het gezag; waar is eer een land, laat het dan den naam van katholiek dragen, waar die kwalen niet op veel grooter schaal worden aangetroffen? Die helsche wapenen ter bestrijding van al wat onschuldig, eervol en heilig is, worden op fanatieke wijzen gesmeed in de krochten der geheime sekten, zijn worden uitgevent in scholen zonder God; in de slecht pers, op walgelijke tooneelen in drankhuizen, sportclubs ens.! Er bestaat veel goeds in de M.ij, ja maar weinig in verhouding tot het kwaad en hoe wordt dan dat weinige nog bestreden? In welke smarten wordt het gebaard en ten koste van welke offers in het leven gehouden? Geld en tijd en werkkraft is er overvloedig voor alles wat de heerschappij van God over de samenleving kan verlammen en de zielen den eeuwigen dood doen sterven.

Zoo is de aanblik der wereld, en niet zonder rede vraagt gij U af: wat zal er van die wereld geworden nu zij nog bovendien zoor zoo'n schrikkelijken oorlog ontredder is? Wat er van die wereld geworden zal? Slaat de geschiedenis open van het Oude Verbond, daarin staat het lot er huidige M.ij bij voorbaat integraal geboekt: zoolang het menschdom onzer dagen Gode zijnen Heer den rug zal blijven keeren, zooals het joodsche volk deed, zal den arm van de Meester van het heelal loodzwaar op hetzelfde drukken; keert het zich echter rouwmoedig tot den dienst des Heeren terug en verbrijzelt het de afgoden zijner hartstochten, dan zal, nogmaals naar het voorbeeld van Israëel, zegen en welvaart en vrede opnieuw zijn aandeel worden. Daar is de hoop, vandaar moet de redding komen, want de oorlog is in de barmhartige plannen van God niets anders dan een machtige strenge wenk tot boete en beternis. Laten wij bidden, B., vurig bidden dat deze hoop niet ijdel zij; smeeken wij onzen zoo zwaar beledigden en terecht verbolgen God, om vergeving voor de wereldzonde en dat het Hem believe zijne zware kastijding haar uitwerksel te verleenen, n.l. den algeheelen terugkeer der M.ij tot de beoefening onder alle volksklassen van den eenig zaligmakenden Godsdienst.

II. Welk lot is ons dierbaar België beschoren? Door onze tranen heen laten wij onze blikken wijden over de puinhoopen onzer vernielde steden en dorpen met hunne eeuwenoude monumenten, onze door kogels en granaten doorzeefde kerken, onze verwoeste landerijen; - ons welvarend en voorspoedig landeke van weleer tot den bedelstaf gedoemd, zijn handel en nijverheid geknakt, zijn liefdagdigheidsgeest gestremd; - en, o weel!, zijn Koning tot op de uiterste grenzen van zijn rijk verdrongen, onze vlekkelooze driekleur aan flarden gescheurd en door de modder gehaald, de fiere vlaamsche leeuw in kluisters geklonken, onze zoonen bij duizenden gesneuveld; priesters, burgers, vrouwen en kinderen laffelijk omgebracht!!!! Wat moet er van dat landje geworden? Ik antwoord: Moed, B., de harten omhoog! België zal verrijzen met een aureool van glorie, België zal opstaan tot een beter leven!

Een aureool van glorie! Maar zweefde die niet reeds lang boven zijn hoofd? Bekleedde ons landje niet reeds lang een eervolle plaats onder de naties door den roem van zijn 30-jarig Kath. bestuur, door de voortbrengselen zijner nijverheid, kunsten en wetenschappen, door zijn gehechtheid aan den Godsdienst zijner vaderen. België was voor velen zijner naburen een toonbeeld en...een lokaas! Maar wat aan B. nog ontbrak was een schitterend bewijs te leveren dat het zijn voorgeslacht waardig bleef, dat het zijne dynastie eerde en aan zijn onafhankelijk grondgebied verknocht was. Welnu, ten prijze van bovenmenselijke heldenmoed en offers heeft het dit alles getoond voor het aanschijn der wereld. B. wist onwrikbare trouw tegen meened te stellen, het ontzenuwde de trots en verlamde de kracht van een reuzenleger dat zijne grenzen kwam schenden en redde daardoor zijn zuiderburen van een wissen ondergang. – Aanschouwt onzen jeugdige Vorst die fier aan den spits zijner dappere met ware doodsverachting zijn edelen degen zwaait ter verdediging van het laatste hoekje van zijn gebied; laat Uwe weemoedige oogen vallen op de zwakke figuur onzer veelgeliefde Koningin, die met den Roode-Kruisband getooid, de naam van “Moeder harer onderdanen” heeft verworven; bewondert ons heldenlegertje door schitterende wapenfeiten den vijand tot staan dwingen; aanziet eindelijk ons verdrukt volk met eerbiedig gebogen

hoofd de herderlijke woorden van zijn doorluchtig Episcopaat aanhooren, en naar hun raad en voorbeeld de handen hemelwaarts richten om van Jezus H. Hart bevrijding en vrede af te smeeken. Is het dan te verwonderen dat zulk een landje de dankbaarheid der belanghebbenden en de bewondering van allen afdwingt? B. heeft in deze episode de schoonste bladzijde zijner geschiedenis geschreven: koning Albrecht zal, ook door de uitheemsche dichters in den loop der eeuwen bezongen worden als een der grootste helden, den voorvechter van trouw en recht, den Vader van zijn volk! In één woord, B. heeft bewezen dat "Vaderlandsliefde" in zijn opvatting geen holklinkend woord is, maar wel een der voornaamste zedelijke deugden die het in heldhaftigen graad en door het vergieten van zijn bloed heeft beoefend; en daarom zeg ik dat B. zal verrijzen met een aureool van glorie.

Maar ik zegde eveneens dat B. zal opstaan tot een beter leven. Deze oorlog heeft ons veel geleerd, B.B., en elk op zijn gebied zal de lessen weten te benuttigen die hij door de treurige ondervinding dezer rampspoedige dagen heeft opgedaan voor 's lands innerlijk welzijn en volmaking. 't Is mijne taak noch mijne bevoegdheid hierover te handelen. Alleen wilde ik aantoonen, omdat wij er kunnen en moeten toe bijdragen door onze boete en gebed, dat B., zoo in 't belang de individuën als tot den bloei en den roem der natie, beter moet worden op Godsdienstig gebied. Zeker pleit onze langdurige Kath. regeering in het voordeel van ons land; zeker genieten wij onder godsdienstig oogpunt een vrijheid dien wij tevergeefs elders zouden zoeken; zeker bestaat er zeer veel goeds in alle deelen van het land, maar ook, B.B., heeft ons zoo dierbaar B. in ruime mate zijn aandeel in de kwalen die wij hierboven de wereldzonden noemden. Van die kwalen moet en zal B. bij zijne opstanding geheeld zijn; het moet en zal zijne titel van Kath. Natie mee eer aandoen, ja, een heilbrengend evenwicht stellen tusschen zijn vurige vaderlandsliefde en zijn ware ongekunstelde Godsdienst zijn.

Bidden wij vurig en aanhoudend B.B. opdat deze hoop niet ijdel zij. Van Jezus H.Hart moet deze

ommekeer verwacht worden en St. Jozeph, B's machtige beschermer, zal niet nalaten ons smeekgebed zijn Goddel. Pleegkind aan te bieden. – H.Hart van Jezus bescherm B.!
H.Jozeph Patroon van B. b.v.o.!

III. Ten slotte, B.B. ben ik U een woord van hoop en trost verschuldigd in het leed dat ons allen drukt: hoelang nog zullen wij van ons geliefd klooster verwijderd blijven? Ook op deze vraag denk ik U bevredigend te kunnen antwoorden.

Hoe noodig onze uittocht was in de dagen van bedreiging hebt gij allen begrepen. Met het leed in de ziel maar ook met het bewustzijn dat wij voor een onvermijdelijk feit stonden, hebben wij onze gezegende kloostermuren verlaten in de hoop dat het maar voor enkele dagen of weken zou zijn. Het verder verloop der gebeurtenissen bewees echter spoedig dat het gevaar met den dag ernstiger werd en aan terugkeer niet te denken viel. De moeilijkheden immers rezen niet alleen op uit de vrees voor militaire operaties die de Kempen bedreigden, maar de voedingskwestie voor een gemeente van 80 personen met zieken en ouderlingen danste mij als een spookgedaante voor den geest; voegt daarbij het stilliggen onzer nijverheidsvakken, het niet opereeren der banken, het aanhoudend gevaar van opeischingen of willekeurige beboetingen op groote schaal, zoo was de toestand. Dit hebt gij allen begrepen B.B. en ik neem deze gelegenheid waar om U te bedanken voor het vertrouwen dat gij in uwe overste gesteld hebt, zoodat gij U zonder blijken van ongeduld of murmuratie op mijne zorgen hebt verlaten.

Ik ben intusschen niet werkeloos geweest, maar ben in alle richtingen naar inlichtingen en raad uitgegaan, doch moest telkens onverrichter zake terugkeeren: een bedenkelijk schokschouderen was het gewoone antwoord en zels de meest bevoegden dorsten mij den terugkeer met zooveel personen niet aanraden. Inmiddels blijft de toestand voortduren en nog klaart de gezichtseinder niet op. Weliswaar zijn er eenige bezwaren uit den weg geruimd, de financieele toestand is min drukkend, maar toch blijft ons land eene bezettingszone aan vele gevaren blootgesteld vooral als de oorlog nog lang duurt, zooals velen meenen nog een jaar duren kan. Nooit echter is het in mijne bedoelingen geweest in Holland te blijven tot den geheelen afloop der vijandelijkheden, integendeel, maar er zijn tal van bezwaren die ik niet elkeen kan mededeelen en die mij nochtans meer kommer en

zorgen berokkend hebben dan denkbaar is. Nu er dan eenerzijds eenige hoop op betere tijden in het verschiet is en van den anderen kant den oorlog nog maanden en maanden kan duren, ben ik ernstig bezig naar middelen uit te zien om onzen terugkeer te bespoedigen. Die terugkeer moet van den Hemel gezegend zijn B.B. zoowel als de uittocht het geweest is: Diis custodiat introitum tuum et exitum tuum en die zegen moet gij zelf er aan waarborgen door uwe kinderlijke inschikkelijkheid en vertrouwen in de leidingen uwer Oversten zooals gij tot hiertoe gedaan hebt.

Ik verzoek u dan dringend u geheel op mij te verlaten: elkeen heeft zijne neigingen en zienwijzen en elkeen is gaarne op zijne wijze voldaan; dit kan echter geen plaats vinden en daarom doe ik een beroep op uwe blinde gehoorzaamheid in alles wat deze terugtocht zal vergezellen.

Overigens moet ik U opmerkzaam maken dat, hoe billijk ook ons aller verlangen is naar den terugkeer naar ons klooster, wij geen illusies mogen maken voor de toekomst; wij zullen in Gods wil onze dierbare kloostermuren terugvinden, maar er zullen op gebied van slot en armoede heel wat offers gevraagd worden waaraan wij tot hiertoe niet gewoon geweest zijn. Moget gij dit alles op voorhand inzien om er U met religieuze gelatenheid en edelmoedige zelfverloochening des te gemakkelijker naar te schikken. Hoop dus en moed, B.B.! moed in de beproeving, hoop in de toekomst. Gij zijt allen lofwaardig in Uw smachtend verlangen naar de plaats waar uw geestelijke wieg stond; evenveel lofwaardig in uwe onderlinge verknochtheid, de goede God moet u zegenen en St. Benedictus aan wiens zorgen wij onze Abdij hebben toevertrouwd zal de wonderbare bescherming weten voort te zetten dien hij ons tot hiertoe zoo zichtbaar deed gevoelen.

Spes non confundit.

Ik zegen U van harte, B.B. en blijf steeds uw U innig liefh. Vader in X°.;

Fr. Hermanus, Abt.”

4. Een ‘oorlogsgast’

'American film director D.W. Griffiths, visited the Salient probably in 1917'
 (foto aanwezig in het Documentatiecentrum In Flanders Fields, Ieper)

5. Postkaart van pater Ludovicus vanuit 'la Grande Trappe'

6. Officieel document waarin het overlijden van pater Stanislas wordt gemeld

ARRES-ÉVÊQUE.

St. Réquiers, le 17 septembre 1918.

Archevêque Général
de l'Archevêché.

N° A/III.

Monsieur l'Archevêque Doyen,

Nous recommandons à vos charitables prières ainsi qu'à celles des évêques et des brancardiers ecclésiastiques de votre diocèse l'âme du brancardier-prêtre (Charles DOISBAU, en religion Révérend Père Stanislas, de l'ordre des Cléricaux Réformés de Westvlieten, infirmier à l'Hôpital de Gabour, décédé à l'H...S. de St. Lunai re, le 10 septembre 1918.

Votre Monseigneur l'Archevêque en Chef,

l'Adjoint,

H. MEULEPAS.

7. Laissez-passer van pater Ludovicus, geldig voor de reis Londen – Dompierre-sur-Besbres (waar de abdij van Sept-Fons gelegen is)

Le Consul Général de Belgique à Londres
 prie les autorités Belges et étrangères de bien vouloir
accorder toutes les facilités compatibles avec les règlements
civils et militaires
à M. Louis Jean Baptiste De Cleyn

---

de nationalité Belge
Né à Berchem (Anvers) le 26 janvier 1876
Qualité religieuse des trinitaires réformés
Domicile Westvleteren (fl. occ.)
Venant de Londres, Belgique belge, Anvers fl. occ.
Allant à Compiègne sur Veslres (allier) sous la
Pièce d'identité prouver à l'abbaye des Sept Font

a) *revenir pour de séjour à Westvleteren,*
 b) *rendre.*

Donné à Londres le 19 janvier 1916
Le Consul Général

Signature du porteur
Louis de Cleyn

Empreinte digitale
(pouce gauche)

Dit is slecht een van de vele 'papieren' (officiële documenten, paspoorten en / of laissez-passer's) van pater Ludovicus die zich in het abdijarchief bevinden.

8. 'Machtiging om naar België terug te keeren', 7 januari 1919 (ASS)

AUTORISATION de Retour en Belgique
MACHTIGING om naar België terug te keeren

7762

Autorisation est donnée à M^{re} De cleyn, Jean Baptiste Louis
Machtiging is gegeven aan M^{re}
né à Wervem (Anders) le 26 Janvier 1876
geboren te den
de nationalité Belge domicile à Westvleteren
nationaliteit Belgie woonachtig te
venant de Sept-Fons (collège)
komende van Abbaye de Sept-Fons
de se rendre à Westvleteren en libre
zich te begeven naar per
par l'itinéraire libre
over

6 FEV 1919

PARIS, le 7 JAN 1919
PARIS, den

Le Ministre de l'INTERIEUR,
De Minister van Binnenlandse Zaken,
par Délegation,
Erg. Volmacht.

Chap. Wisthuy

Sauf-conduit

VRIJGELEIDE
POUR LE COMMANDANT DE LA
SÛRETÉ MILITAIRE ET LE DIRECTEUR DE LA
SÛRETÉ PUBLIQUE

*Voir les registres de l'1.2.19
de Westvleteren
succès de l'abbé
Pluysbaert*

Amoy

Le porteur doit être en mesure de justifier de son identité à toute réquisition
Dropper moet in staat zijn zijn identiteit op ieder oomblik te bewijzen

Zoals dit kregen op 7 januari 1919 alle monniken die zich te Sept-Fons bevonden een document die hun terugkeer naar België mogelijk maakte.

9. Aanvraag tot schadevergoeding (ASS)

Voorschotten voor reeds uitgevoerde grondherstelling
Avances pour terres déjà restaurées

AANVRAAG (*) — DEMANDE (**)

De ondergetekende (n): De Grooten Joseph
Le (n) soussigné (s):

1e Naam en voornamen: De Grooten Joseph
Nom et prénoms:
Geboren te Gent den 5 November 1875
Né à le
Beroep Abt van het St. Leodard Klooster
Profession
Wonende te Westveldeken
Habitant à

2e Naam en voornamen: Waa Delaplace Henri
Nom et Prénoms:
Geboren te Bruxelles den 24 November 1921
Né à le
Beroep Bez. formuler ingénieur
Profession
Wonende te Bruxelles
Habitant à

3e Naam en voornamen: Gemeente Westveldeken
Nom et prénoms:
Geboren te Bruxelles
Né à
Beroep Secrétaire
Profession
Wonende te Bruxelles
Habitant à
Naam en voornamen: Secrétaire D. n. 640 b
Nom et Prénoms:
Geboren te Bruxelles
Né à
Beroep en 640 C, +
Profession
Wonende te Bruxelles
Habitant à
Handelende als eigenaar of handelende als gevolmachtigde van
Agissant en qualité de propriétaire ou agissant en qualité de mandataire de
(ofwel) handelende als wettige
(ou bien) agissant en qualité de

vertegenwoordiger van een of meerdere (n) personen (personnes) zijnde onbekwaam:
représentant (s) de la (des) personne (s) incapable (s):

(Naam en voornamen als hierboven),
(Nom et prénoms comme ci-dessus),

Zoals dit bevat het archief nog een aantal gelijkaardige documenten i.v.m. schadevergoedingen en herstelbetalingen (Henri Delaplace was iemand die grond pachtte aan de abdij, grond die dus blijkbaar door het aanleggen van de treinlinie beschadigd was).

10. Kopie, van de hand van pater Ludovicus, van een proces-verbaal die de logementsvergoeding vaststelde (7 november '14 – 15 februari '15)

Copie

Province de la Flandre Occidentale

Commune de Westvleteren

N° .....

Plaignant: De Groot Joseph

PROCÈS VERBAL

établi conformément à l'article 29 du 31 décembre 1889, titre IV, chapitre III.

Je, soussigné, **Bourgmestre** de la susdite commune, ayant reçu précédemment la plainte dont les détails ont été mentionnés ci-dessus, me suis transporté sur les lieux, ai fait une enquête et dressé, conformément à l'article 29 de l'A.R. de 1889, le présent procès verbal que l'intéressé a signé avec moi à la date indiquée d'autre part. — Celui-ci déclare vouloir faire valoir ses droits en ce qui est dit aux articles 105 et suivants de l'A.R. précité.

Dégâts commis par une troupe française

Estimation du montant des pertes par le plaignant: Frs .....
Estimation du montant des pertes par le Bourgmestre: Frs .....

Détail des dégâts

N.B. L'évaluation des dégâts commis aux taillis et aux arbres dans un bois appartenant à la propriété du plaignant se fera à une date ultérieure.

1. Logement de soldats, avec fourniture de paille:

Date	Nombre de soldats logés	Date	Nombre de soldats logés
1914. novembre 7	400	1914. décembre 1	30
" 8	800	" 2	10
" 9	800	" 3	5
" 10	400	" 4	5
" 11	120	" 5	40
" 12	120	" 6	40
" 13	120	" 7	40
" 14	120	" 8	40
" 15	120	" 9	500
" 16	120	" 10	500
" 17	120	" 11	500
" 18	120	" 12	500
" 19	1050	" 13	500
" 20	1250	" 14	320
" 21	1200	" 15	320
" 22	800	" 16	320
" 23	800	" 17	320
" 24	800	" 18	420
" 25	800	" 19	420
" 26	800	" 20	420
" 27	600	" 21	420
" 28	800	" 22	420
" 29	10	" 23	500
" 30	60	" 24	500
	<u>12330</u>	" 25	500
		" 26	500
		" 27	500
		" 28	500
		" 29	500
		" 30	500
		" 31	500
			<u>22920</u>

Date	Nombre de soldats logés
	Et reporter : 22920
1915 Janvier 1	500
2	500
3	500
4	420
5	420
6	420
7	420
8	420
9	350
10	350
11	350
12	350
13	350
14	350
15	350
16	350
17	350
18	350
19	450
20	450
21	450
22	450
23	450
24	450
25	450
26	450
27	450
28	450
29	600
30	800
31	<u>36340</u>

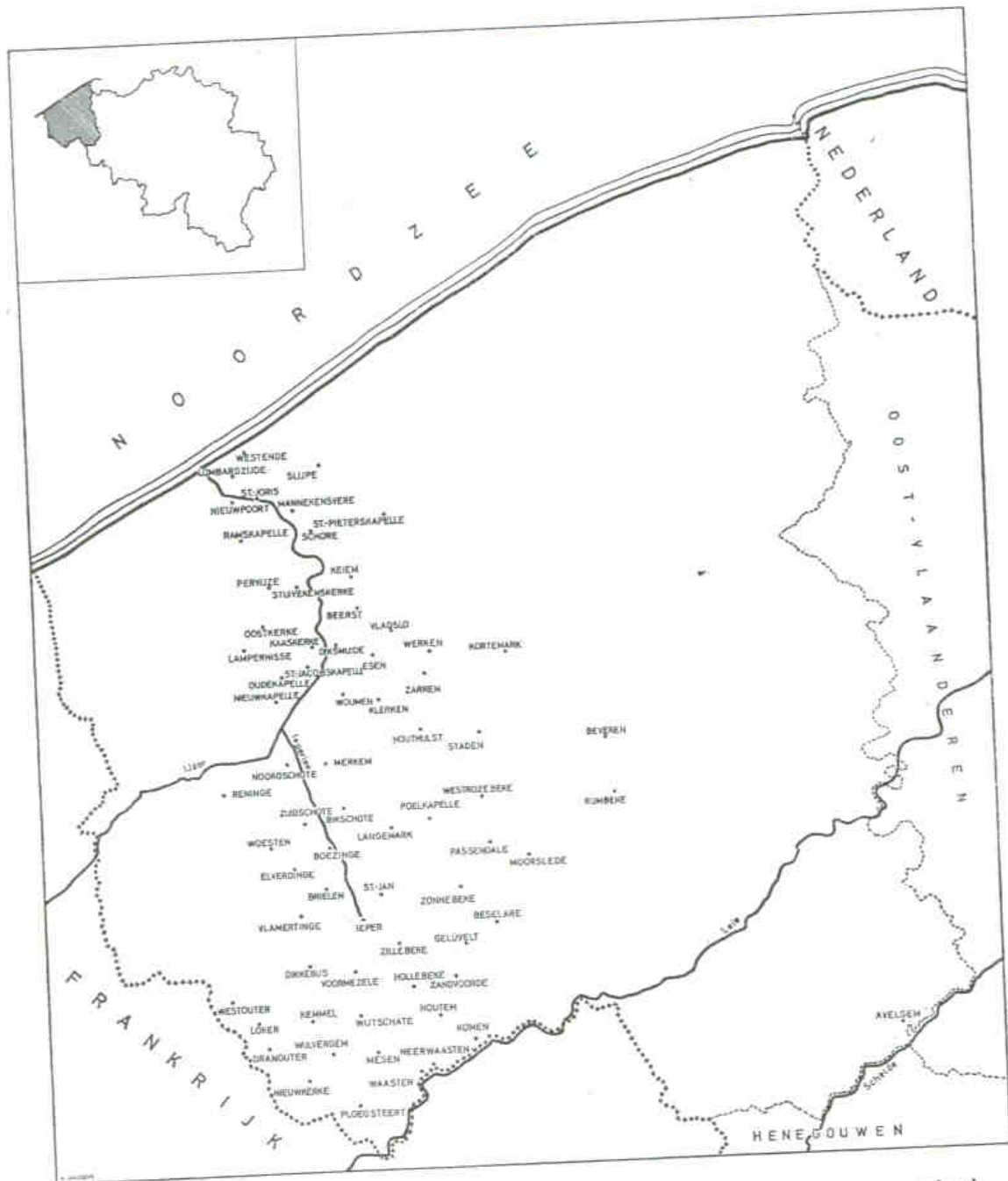
Date	Nombre de soldats logés
	Et reporter : 36340
1915 fev. 1	800
2	800
3	800
4	800
5	800
6	800
7	800
8	800
9	800
10	800
11	800
12	800
13	800
14	800
15	800
	<u>48340</u>

- Donc :**
1. Pour avoir logé à 0.22 fr. (= 0.16 pièce + 0.05 abri) = $48340 \times 0,22 = 10151.40$
  2. Pour logement des officiers à 1 fr. --- 4 pendant 32 jours = 128 } = 1940.00
 30 pendant 50 jours = 1500 }
 14 pendant 18 jours = 252 }
  3. Litiers pour charbonx 1.66 par jour et par abri = 5 fr. les 100 abri --- 6000 abri --- 3000.00
  4. Dégrats aux bâtiments et au mobilier --- 600.00
  5. Scia à réparer 150 m. à 0.50 fr. la m. --- 75.00
  6. Fil de fer barbelé enroulé 3000 m. à 5 fr. les 100 m. --- 150.00
  7. Piquets enroulés 60 à 0.50 fr. la piquet --- 30.00
  8. Paillasse de buquetier enroulé pour abri et chauffage 2000 à 0.75 fr. pièce --- 1500.00
- Total 14746.40
14746.40

8.7.1915
 N.B. Sont venus à l'abbaye pour constater tout ce qui est relatif ci-dessus :
 1. M. Louis Van Leeck - Ecluse - Belgique par G. Bourgeois - Westvleteren
 2. M. Edgard Van Haackenoire - Ingénieur au Corps des mines. (Hasselt)
 3. M. Alphonse Teraert - Marchand au 39e - Ecluse de Westvleteren

(Bron: ASS)

11. Kaart van West-Vlaanderen met de (deels) verwoeste kerken

Provincie West-Vlaanderen, kerken na de oorlog geheel of nagenoeg geheel herbouwd.

Indien Sint-Sixtus op deze kaart zou worden aangeduid, dan zou dit moeten gebeuren ongeveer 1 cm. links van Woesten.

(Bron: 'Stille getuigen 1914-1918. Kunst en geestesleven in de frontstreek', Brugge, 1964, p. 68)

Bibliografie

1. Archiefbronnen

- het archief van de Sint-Sixtusabdij (een omschrijving ervan vindt u terug onder de inleiding)

- het archief van het Bisdome Brugge:
  - Verslagen van de Eerste Wereldoorlog door de pastoors van West-Vleteren, Veldegem, Waregem en Zwevezele: C 546/3
  - Verslag van de Eerste Wereldoorlog door de pastoor van Oost-Vleteren: C 546/2
  - Brieven van E.H. Jules Roose 1915-1922: C 687
  - Leo Yperman, (kopie van het) 'Oorlogsdagboek 1914-1918: C 689

2. Literatuurlijst

- Amara, M., Chielens, P., Op De Beeck, H., e.a., 'Vluchten voor de oorlog. Belgische vluchtelingen 1914-1918', Davidsfonds, Leuven, 2004, 143 p.

- Audoin-Rouzeau, Stéphane en Becker, Annette, '14-18, retrouver la Guerre', Gallimard, 2000, 272 p.

- Becker, Annette, 'War and faith. The religious imagination in France, 1914-1930', Berg, Oxford, 1998, 191 p.

- Blontrock, Koenraad, 'Getuigenisliteratuur: een studie van de thematiek van Nederlandstalige soldatenbrieven uit de Eerste Wereldoorlog', Gent, UG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 1996, 196 p.

- Bostyn, Franky, 'Im Leben ein Feind, im Tode vereint', in: brochure Open Monumentendag, 10 september 2006

- Burggraeve, Roger, De Tavernier, Johan, Vandeweyer, Luc, e.a., 'Van rechtvaardige oorlog naar rechtvaardige vrede', University Press, Leuven, 1993, 312 p.

- Chielens, Piet, 'De PoP Route. Fietsen achter het front', Poperinge, 2002, 95 p.

- Chielens, P. en Putkowski, J., 'Rusteloze graven / Unquiet graves. Executieplaatsen uit de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek', Francis Boutle Publishers, London, 2000, 48 p.
- 'Chrétien dans la première guerre mondiale' (sous la direction de Nadine-Josette Chaline), Cerf, Paris, 1993, 201 p.
- Christens, Ria en De Clercq, 'Frontleven 14/18. Het dagelijks leven van de Belgische soldaat aan de Yzer', Lannoo, Tielt, 1987, 176 p.
- Coombs, Rose E.B., 'Before Endeavours Fade', Battle of Britain Prints International Ltd, London, 1979, 136 p.
- Cushing, Harvey, 'From a surgeon's journal, 1915-1918', Constable & Co., London, 1936
- Daniëls, Philippe, 'De Westhoek en de Britten tijdens de Grote Oorlog', Gent, UG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2002, 188 p.
- De Cuyper, Jos., 'Journal de Campagne 1914-1917. (Oorlogsdagboek van een hulpdokter bij het Belgisch leger)', Genootschap voor geschiedenis, Brugge, 1968, 240 p.
- Degrande, Valentin, 'Bibliografie van de Eerste Wereldoorlog. Geannoteerde inventaris van de West-Vlaamse Heemkundige Tijdschriften (...-1986)', Westvlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde, Roeselare, 1987, 138 p.
- 'De Grote Oorlog van Gustaaf Drossens, scheutist, brancardier, fotograaf', persmap bij de gelijknamige tentoonstelling te Beveren (onuitgegeven bron – aanwezig in het Kadoc)
- 'De grote oorlog. Novellen over 14-18', Davidsfonds/Clauwaert, Leuven, 1994, 294 p.
- de l'Epine, M., 'Un monastère dans la tourmente (Pauvres-Clares Colettines d'Ypres 1914-1921)', s.l., s.d., 81 p.
- den Hartog, H., 'Paus Benedictus XV en de grote oorlog', in : 'De Grote Oorlog. Kroniek 1914-1918. Deel 1', Aspekt, Soesterberg, 2002, 372 p.

- Depoorter, Ch., Cossey, S., Tillie, W., '1914-1918. De oorlog achter het front', Heemkundige kring Aan de Schreve, Poperinge, 1987, 207 p.
- de Schaepdrijver, Sophie, 'De Grootte Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog', Olympus, s.l., 1999, 365 p.
- Devliegheer, L., 'Oorlogsdagboeken uit de streek tussen Yzer en Leie', Genootschap voor geschiedenis 'société d'émulation', Brugge, 1972, 247 p.
- Devliegheer, Luc en Schepens, Luc, 'Front 14/18', Lannoo, Tielt, 1968, 172 p.
- De Vroey, J., 'Pater Raskin in de beide wereldoorlogen', Hertogelijke Aarschotse kring voor Heemkunde vzw, 1992, 192 p.
- De Win, Guy, 'Belgische legeraalmoezeniers 1914-1918', s.l., s.d., 1994, 197 p.
- Elfnovembergroep, 'Van den Grooten Oorlog – Volksboek', Malegijs, Kemmel, 1985, 370 p.
- Firminus (fr. O.C.R.), 'Wat is een trappist?', Sint-Sixtusabdij, West-Vleteren, 1950, 45 p.
- Godfriedus, 'Vlaamsche Katholieken, hoort!', s.l., s.d., 12 p. (aanwezig in het Kadoc)
- Hanssens, Dirk, 'Abdijen-abc', Davidsfonds, Leuven, 2000, 144 p.
- Hemelaers, J., Ludwig, G., Plovie, L. e.a., 'De Belgen en hun briefwisseling gedurende de Eerste Wereldoorlog', Algemeen Rijksarchief, Brussel, 1999, 96 p.
- Heyse, Remi (br.), 'Sint-Sixtusabdij Westvleteren', Westvleteren, s.d., s.p.
- 'Hôpital militaire de Cabour' (album de photos), (aanwezig in de bibliotheek van het Koninklijk Legermuseum)
- 'Imaginaires de guerre. L'Histoire entre mythe et réalité' (Textes réunis par Laurence van Ypersele), presses universitaires de Louvain et Bruylant – Academia, 2003, 499 p.

- Lampaert, Roger, 'Flamen, Azen en Anzac's. 1917. Het Vlaamse front in beweging', De Krijger, Erpe, 1997, 92 p.
- Lampaert, Roger, 'Stabilisatie in Vlaanderen. België tijdens de Eerste Wereldoorlog', De Krijger, Erpe, 1995, 80 p.
- Lekeux, Martial, 'Mes Cloîtres dans la tempête', Librairie Plon, Paris, 1922, 312 p.
- Lefevre, Patrick en Lorette, Jean, 'België en de Eerste Wereldoorlog – Bibliografie', Centrum voor militaire geschiedenis, Brussel, 1987, 600 p.
- Meire, Johan, 'De Stilte van de Salient. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog rond Ieper', Lannoo, Tielt, 2003, 460 p.
- 'Oorlogsdagboek van de Ieperse kloosterzuster Margriet-Marie (Emma Bouquet). Oktober 1914-mei 1915', Snoeck-Ducaju en zoon, Gent, 2002, 279 p.
- Pasquier, Arthur L., 'De Grote Oorlog van Arthur L. Pasquier. Veldtochtnotities 1914-1919 van een Waal in de Westhoek', Snoeck-Ducaju en Zoon, Gent, 1999, 269 p.
- Putkowski, Julian en Sykes, Julian, 'Shot at Dawn. Executions in World War One by authority of the British Army Act', Leo Cooper, London, 1996, 302 p.
- Scott, M., 'The Ypres Salient. A Guide to the cemeteries and memorials of the Salient', Gliddon Books, Norwich/Norfolk, 1992, 198 p.
- Simons, Jozef, 'Oorlogsvlaanderen', Kortrijk, 1921, 104 p.
- Spagnoly, Tony en Smith, Ted, 'De Ieperboog 1914-1918. Schetsen van het westelijk front 2', De Krijger, Erpe, 1998, 152 p.
- 'Stille getuigen 1914-1918. Kunst en geestesleven in de frontstreek', provincie West-Vlaanderen, Brugge, 1964, 185 p.
- Strubbe, Egied Idesbald, 'Een halve eeuw uitgaven van westvlaamse oorlogsdagboeken uit de Eerste Wereldoorlog', Studia Historica Gandensia, Gent, 1964, 23 p.

- Stynen, Herman, Charlier, Georges, Beullens, An, '15/18. Het verwoeste gewest. Mission Dhuicque', Stichting Monumenten- en Landschapszorg vzw, Brugge, 1985, 175 p.
- Tallier, Pierre-Alain en Soupart, Sven, 'België en de Eerste Wereldoorlog. Bibliografie. Deel 2 (werken uitgegeven van 1985 tot 2000)', Centrum voor militaire geschiedenis, Brussel, 2001, 195 p.
- Tuchman, Barbara, 'The Guns of August', Presidio Press, 2004, 640 p.
- Ureel, Lut, 'De kleine mens in de Grote Oorlog. Getuigenissen van twee generaties dorpsonderwijzers uit de frontstreek', Lannoo, Tielt, 1984, 252 p.
- Vanbeselaere, Klaartje, 'Vluchtelingen in onbezet België tijdens de Eerste Wereldoorlog. Een vreemde in eigen land...', Gent, UG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2004, 187 p.
- Vandewalle, Gaston, 'Overleven in een Grote Oorlog. Herinneringen van een infanterist 1914-1918', De Krijger, Erpe, 2000, 135 p.
- van Schaik, Ton, 'Abdijen in West-Europa en hun bewoners', Lannoo, Tielt, 1992, 143 p.
- Vansteenkiste, Steven en Verdoodt, Jan, 'Brochure II: De Britse soldaat in POPS, POP, Poperinghe tijdens "Den Grooten Oorlog"', Reningelst, 1999, 72 p.
- Van Walleghem, A., 'De oorlog te Dikkebusch en omstreken 1914-1918', Brugge, 1964, 3 Vol.
- Verwulgen, F., 'Omtrent de Trappisten. 200 jaar abdij te Westmalle', Westmalle, 1994, 100 p.
- 'Verzameling der besluiten en omzendbrieven uitgegeven door den burgerlijke gouverneur, tijdens den oorlog van 1914-1918, in het gedeelte van West-Vlaanderen dat niet door de vijand overweldigd geweest is', Verbeke-Loys s.a., Brugge, 505 p.
- Winter, Jay, 'Sites of memory and sites of mourning. The Great War in European cultural history', University Press, Cambridge, 1995, 310 p.

3. Artikels

- Cherau, Gaston, 'Ceux de la classe 14', in: 'L'Illustration', nr. 3746, 19 décembre 1914, p. 479-482

- 'De kloosters van Sint-Sixtus', in: 'Vlietmara', heemkring van Vleteren, driemaandelijks tijdschrift voor heemkunde, geschiedenis en volksleven, 2 (3), 1980, pp. 7-14

- Doise, Jef en Verfaillie, Myriam, 'De geschiedenis van de Sint-Sixtusabdij te Westvleteren', in: 'Vlietmara', driemaandelijks tijdschrift voor heemkunde, geschiedenis en volksleven, Vleteren, 6(3), 1984, pp. 6-15

- Gheysens, Jozef, 'Over de reis naar Sept-Fons', in: 'Aan de Schreve', driemaandelijks Heemkundig Tijdschrift voor Poperinge en omstreken, 18 (3), 1988, pp. 76-87

- Leeuwerck, E., 'De "kinderkolonies in Frankrijk", ook genaamd "Les enfants de l'Yzer" 1915-1919', in: 'Aan de Schreve', driemaandelijks Heemkundig Tijdschrift voor Poperinge en omstreken, 4 (1), 1974, pp. 10-16

- Simons, Jozef, 'Klooster achter het front', in: 'Vrij België', 1 (9), vrijdag 22 oktober 1915, p. 7 (kolom 2,3 en 4)

4. Internet

- www.sintsixtus.be
- www.wo1.be